

90 VUOTTA TASA-ARVOTYÖTÄ
– SELVITYS SUOMEN TYÖVÄEN URHEILULIITON JÄSENSEUROJEN TASA-
ARVOTILANTEESTA

Selvitys
Saija Borodavkin
Suomen Työväen Urheiluliitto
Helsinki
Lokakuu 2009

SUOMEN TYÖVÄEN URHEILULIITTO TUL ry

Kauppakartanonkatu 7 A 4 00930 Helsinki

BORODAVKIN, SAIJA: 90 vuotta tasa-arvotyötä – selvitys Suomen Työväen Urheiluliiton jäsenseurojen tasa-arvotilanteesta

Lokakuu 2009

TIIVISTELMÄ

Selvitys käsittelee Suomen Työväen Urheiluliiton jäsenseurojen tasa-arvotilannetta. Tarkastelun kohteena on kuusi eri tasa-arvon elementtiä: seksuaalinen, taloudellinen ja etninen tasa-arvo, sukupuolten ja sukupolvien välinen tasa-arvo sekä liikunnan erityisryhmien tasa-arvo. Tasa-arvo määritellään selvityksessä perustuslaillisen yhdenvertaisuuden ja John Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian kautta.

Selvityksen empiristinen aineisto kerättiin seurojen puheenjohtajille tai muille seurahallintoon kuuluville lähetetyn kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake lähetettiin 198 seuran edustajalle. Piirijärjestöjen toiminnanjohtajat valitsivat piirinsä alueelta ositetun otannan mukaisen määrän aktiivisesti toimivia seuroja. Valtakunnalliseksi vastausprosentiksi muodostui 71 prosenttia, ja kaikkien piirien vastausprosentti oli vähintään 50 prosenttia. Kyselylomake sisälsi pääsääntöisesti monivalintakysymyksiä, mutta joukossa oli myös muutama avoin kysymys. Kyselylomakkeen avulla oli tarkoitus selvittää seurajohdon asenteita erilaisiin liikkujiin, joten kyseessä oli ensisijaisesti asennetutkimus. Tutkimusstrategiana käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusparadigmaa.

Selvityksessä havaittiin, että taloudellisen epätasa-arvon takia osa lapsista ja nuorista on vaarassa syrjäytyä liikunnasta ja urheilusta. Taloudelliset ongelmat koskettivat erityisesti yhdenhuoltajanperheitä, monikkoperheitä sekä maahanmuuttajataustaisia perheitä. Etnisen tasa-arvon osiossa ilmeni, että maahanmuuttajat harrastivat liikuntaa useassa vastanneessa seurassa. Maahanmuuttajien liikunnassa haasteena olivat kieliongelmat. Lisäksi maahanmuuttajille ei ollut tarjolla omia etnisiä harrasteryhmiä. Sukupuolten välisessä tasa-arvotilanteessa oli havaittavissa edelleen naisten miehiä epätasa-arvoisempi asema, erityisesti naisten osuutta päätöksenteossa olisi lisättävä edelleen. Ikäryhmien tasa-arvoisuuden osalta suurin epäkohta oli nuorten vähäinen osallistuminen päätöksentekoon. Noin kolmanneksessa seuroista nuoret eivät ottaneet osaa päätöksentekoon. Erityisliikunnan järjestämisessä suurin osa seuroista oli varsin passiivisia, passiivisuutta saattoi kuitenkin osittain selittää puute sekä ohjauksellisista että taloudellisista resursseista. Seksuaalivähemmistöjen osalta yksittäisten seurojen vastaukset olivat avoimen syrjiviä, suurin osa kuitenkin suhtautui avoimesti seksuaalivähemmistöjen toimintaan seuroissa.

Jatkotutkimusehdotuksena on harrastajien tasa-arvoisuuden selvittäminen Suomen Työväen Urheiluliiton alaisissa seuroissa. Aiemmissä selvityksissä on tarkasteltu liiton ja piirien sekä seurojen tasa-arvoisuutta, joten seuraava askel voisi olla harrastajakentän kokemusten selvittäminen.

Asiasanat: Liikuntakulttuuri, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, työläisurheilu, urheilujärjestöt, yhdenvertaisuus

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	2
1. EIKÖ RIITÄ, ETTÄ LIIKUTTAA?	1
2. TASA-ARVOISET TOVERIT	4
2.1. Tasa-arvoisuus perusoikeutena	4
2.2. Tasa-arvo TUL:ssa	7
2.3. Työläisnaiset raivaavat paikkansa hallintoon	9
3. SELVITYKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN	13
3.1. Tasa-arvo käsitteenä	14
3.2. Empiirisen aineiston hankinta	17
3.3. Tutkimustulosten esittely	20
4. TUTKIMUSTULOKSET	21
4.1. Taloudellinen tasa-arvo	25
4.1.1. Köyhyys suomalaisessa yhteiskunnassa	25
4.1.2. Taloudellinen tasa-arvo TUL:ssa	27
4.2. Monikulttuurisuuden tukeminen	36
4.2.1. Rasismi ja etninen syrjintä suomalaisessa liikuntaelämässä	36
4.2.2. Kulttuurien kohtaaminen TUL:ssa	38
4.3. Sukupuolten välinen tasa-arvo	44
4.3.1. Sukupuolten välinen resurssikamppailu liikunnassa ja urheilussa	45
4.3.2. Naiset toimijoina TUL:ssa	47
4.4. Ikäryhmien välinen tasa-arvo	53
4.4.1. Seniorit ja juniorit harrastajina: ”äijäjoogaa” ja ”vauvabickiä”	53
4.4.2. Senioridemokraattinen seurahallinto?	57
4.5. Erityisryhmien tasa-arvo	60
4.5.1. Erityisryhmät liikuntapalveluiden kohderyhmänä	60
4.5.2. TUL erityisryhmien liikuttajana	62
4.6. Seksuaalivähemmistöjen tasa-arvo	67
4.7. Empiirisen aineiston arviointi	70
5. KATOSIVATKO TOVERIVELVOITTEET 90 VUODESSA?	73
5.1. Vapaamatkustajia ja kahden kastin liikkujia	73
5.2. Monokulttuurisuus mahdollisuudeksi myös maahanmuuttajille	75
5.3. Lasikatot on tehty rikottavaksi ja sukupuolistereotypiat murskattaviksi	76
5.5. Onko erityisliikunnassa ylitarjontaa?	79
5.6. Kuka pelkää seksuaalivähemmistöjä?	80
LÄHTEET	81

1. EIKÖ RIITÄ, ETTÄ LIKUTTAA?

Kerätessäni aineistoa tätä selvitystä varten sain yksittäisiltä vastaajilta palautetta, etteivät tasa-arvoaiheisessa kyselylomakkeessa käsitellyt asiat kuulu liikunta- ja urheiluseuroille, koska heidän tehtävänä on vain tarjota liikuntapalveluja lapsille ja nuorille. Lasten ja nuorten liikuntapalvelujen tarjoamisessa liikunta- ja urheiluseurat tekevät kiistatta merkittävää työtä – liikkuuhan seuroissa yli 40 prosenttia suomalaisista lapsista ja nuorista (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret, 20). Olivatko tasa-arvotutkimuksen kyseenalaistajat oikeassa: eikö aktiivinen toiminta lasten ja nuorten keskuudessa riitä? Miksi liikunta- ja urheiluseurojen pitäisi käyttää niukkoja resurssejaan tasa-arvotyöhön?

Suomen liikunnan kattojärjestö Suomen liikunta ja urheilu (SLU) totesi urheiluetiikkaa koskevassa julkaisussaan, että jokaisen liikunnan ja urheilun kentillä toimivan on ajoittain pohdittava toimintansa arvopohjaa ja verrattava sitä ympäröivään yhteiskuntaan (SLU 2007, 7). Seuroissa liikkuville lapsille ja nuorille urheilu- ja liikuntaseurat ovat merkittävä sosiaalistaja sekä osa kasvatusjärjestelmää koulun ja perheen ohella. Näiden lasten ja nuorten vanhempia varmasti kiinnostaa urheilun todellisuus, johon heidän lapsensa sosiaalistetaan (Ilmanen, Itkonen, Matilainen & Vuolle 2004, 47). Heille tuskin on samantekevää, millaiset arvot ohjailevat heidän junioreitaan liikuttavan seuran toimintaa. Urheilun julkisuuskuva -tutkimuksen vastaajat liittivät lasten urheiluun hyveitä, kuten reilu peli (noin 70 % vastaajista), tasa-arvo (yli 50 % vastaajista) ja suvaitsevaisuus (noin 70 % vastaajista). Lisäksi tutkimukseen osallistuneista vastaajista 36 prosenttia piti seuroissa harrastavan lapsen sosiaalistumista yhteisöön sekä yhteiskuntaan urheilu- ja liikuntaseuroissa harrastamisen parhaana puolena. (Ilmanen et al. 2004, 34, 37, 47) Urheilu- ja liikuntaseurojen voidaan katsoa saavan toiminnalleen yhden yhteiskunnallisen perustelun nimenomaan kasvatustyönsä kautta.

Urheilu- ja liikuntaseuroihin on koko itsenäisyytemme ajan liitetty kasvatustyö, ja niiden arvomaailmaan on kiinnitetty paljon huomiota. Aiemmin urheilu ja liikunta olivat tiiviisti kytköksissä vanhoihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, kuten esimerkiksi Raittiusliikkeeseen tai Työväenliikkeeseen (Itkonen 1996, 218; Itkonen 1999, 125). Urheilu- ja liikuntaseuro-

jen eettisyys ja aatteellisuus eivät kuitenkaan kadonneet vanhojen järjestökytkentöjen purkautuessa. Osalla liikunta- ja urheiluseuroista on kytköksiä tänä päivänä niin sanottuihin uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Nämä liikkeet eivät ole enää vanhojen liikkeiden tavoin yhden arvon liikkeitä, vaan keskittyvät useampiin arvoihin (Ilmonen 1998, 37). Uusissa liikkeissä moraalisaatteen on nähty olevan jopa keskeisemmässä asemassa kuin vanhoissa liikkeissä (Ruonavaara 1998, 383). Uusien liikkeiden tavoin suomalainen yhteiskunta on moniarvoistunut 2000-luvulle tultaessa. Liikuntakulttuurissa taistellaan kuitenkin edelleen osin samojen ongelmien kimpussa kuin 1920-luvullakin, ja yhteiskunnallinen muutos on luonut myös uusia eettisiä dilemmoita. 2000-luvulle ominaisina urheilun moraalisisina ongelmina nähdään väkivaltaisuus, liiallinen kaupallisuus sekä eriarvoistavat käytännöt (Ilmanen et al. 2004, 16).

Suomen Työväen Urheiluliitossa (TUL) on sitouduttu tasa-arvotyöhön osana historiallista jatkumoa. Työväenluokan urheiluliittona TUL on ollut aina heikomman asialla (TUL 2003, 26). TUL:n organisaation kaikilla tasoilla säännöissä on velvoite tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tukemisesta; liiton, piirien ja seurojen sääntöihin on kirjattu yhdeksi toiminnan tarkoituksiksi ”edistää tasa-arvoa ja kansainvälistä yhteistoimintaa” (TUL n.d.). TUL:ssa on myös laadittu tasa-arvosuunnitelma, vaikkei sitä lakisääteisesti tarvitsisikaan. TUL:ssa se on kuitenkin koettu tasa-arvoa edistämään pyrkivän organisaation velvoitteeksi. (TUL 2005, 1) TUL:n liikunta- ja tasa-arvopoliittisista kannanotoista on koottu TUL:n liikuntapoliittinen ohjelma, jonka järjestön liittokokous on hyväksynyt (TUL 2003).

SLU ja opetusministeriö ovat ponnistelleet tasa-arvon lisäämiseksi koko suomalaisessa liikuntaelämässä. SLU:n jäsenjärjestönä TUL on sitoutunut SLU:n laatimiin Reilun pelin sääntöihin. SLU:n Reilun pelin yleiset periaatteet muodostavat toisten ihmisten ja elämän kunnioittaminen, hyvinvoinnin sekä terveyden edistäminen, vastuullinen kasvatus, kestävä kehitys sekä luonnon kunnioittaminen, tasavertaiset mahdollisuudet liikunnan ja urheilun harrastamiseen sekä hyveet, kuten avoimuus, demokratia, oikeudenmukaisuus ja rehellisyys (SLU 2005a, 6). Reilun pelin säännöillä ja tasa-arvoisella liikunnalla sekä urheilulla pyritään resurssien oikeudenmukaiseen kohdentamiseen. Esimerkiksi lasten ja nuorten liikunnan saatavuuteen halutaan kiinnittää huomiota, ja syrjäytymisvaarassa olevien toimintaan osallistumista halutaan tukea. Näihin tavoitteisiin pääsemisessä auttaa demokraattinen päätöksenteko, joka edellyttää että toimijat ja päätöksentekijät edustavat eri väestöryhmiä omi-

ne taustoineen, tarpeineen ja näkökulmineen. (SLU 2007, 17) SLU:n jäsenjärjestöistä myös lajiliitot ovat mukana tasa-arvotyössä: 50 suurimmassa lajiliitossa oli 34 prosentissa tasa-arvovastaava tai -elin, 24 prosentissa tasa-arvo oli huomioitu toimintasuunnitelmassa ja viidessä prosentissa oli kohdennettu resursseja tasa-arvotyölle (SLU 2005c).

2. TASA-ARVOISET TOVERIT

2.1. Tasa-arvoisuus perusoikeutena

Perustuslain (11.6.1999/731) toisessa luvussa määritetään, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, ja ettei ketään saa syrjiä ”sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (Perustuslaki 731/1999) Perustuslain takaamaa yhdenvertaisuutta arvostetaan korkealle suomalaisessa yhteiskunnassa, ja noin 70 prosentille kansalaisista se on tärkein perusoikeus. Lainsäädännön tarkoituksena ei kuitenkaan ole pelkästään kieltää syrjintää, vaan myös velvoittaa aktiivisesti edistämään yhdenvertaisuutta. (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 6, 12). Perustuslain lisäksi liikunta-alan tasa-arvoa säätelevät useat muutkin lait. Pelkästään liikuntaelämää säätelevän Liikuntalain (18.12.1998/1054) tarkoituksena on edistää liikunnan avulla muun muassa kulttuurien moninaisuutta, suvaitsevaisuutta sekä tasa-arvoa. Muu tasa-arvo- ja syrjintälainsäädäntö käsittelee liikunnan lisäksi myös muita elämänalueita. Syrjinnän vastainen lainsäädäntö koskettaa liikunta- ja urheiluseuroja kuitenkin vain työnantajina ja palveluntarjoajina – järjestöjen jäsenoiminta on syrjinnän vastaisen lainsäädännön ulkopuolella (Aaltonen et al. 2009, 134–135). Pitäisikö myös jäsenoiminta ulottaa jossain määrin lainsäädännön piiriin?

Kuntalaki (17.3.1995/365) määrittelee kunnan tehtäviksi asukkaiden hyvinvoinnin edistämisen. Liikuntalaki (1054/1998) tarkentaa kuntien tehtäviä liikuntasektorilla ja säilyttää liikuntaedellytysten luomisen valtion ohella myös kuntien tehtäväksi. Liikuntalain mukaan kuntien on luotava puitteita kuntalaisten liikunnalle terveysliikuntaa sekä paikallista ja alueellista yhteistyötä kehittäen, kansalaistoimintaa tukien sekä liikuntapaikkoja tarjoten. Liikuntapalveluita järjestettäessä on huomioon otettava myös erityisryhmät. Kuntien tarjoamat liikuntapalvelut muodostavat osan kuntien peruspalveluista, joten yhdenvertaisuusvaatimukset koskevat muiden palveluiden ohella myös niitä (Aaltonen et al. 2009, 8).

Rikoslaki (19.12.1889/39) käsittelee 11 luvussaan syrjintään. Laki kieltää syrjinnän ammatin harjoituksessa, elinkeinotoiminnassa, virantoimituksessa, yleisönpalvelussa tai muussa vastaavassa julkisessa tehtävässä. Rikoslain mukaan syrjintää saattaa esiintyä ”rodun, kan-

sallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella” (Rikoslaki 39/1889). Syrjinnästä voidaan määrätä sakkorangaistus tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Syrjintä vaikuttaa rangaistuksiin myös muista rikoksista tuomittaessa; tuomiota kovennetaan, mikäli rikos kohdistuu etnisen, kansallisen, rodullisen tai muun vastaavan kansanryhmän edustajaan ryhmään kuulumisen perusteella.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (8.8.1986/609) säätelee sukupuolten välistä tasa-arvoa. Lain piiriin kuuluvat myös sukupuolivähemmistöt sekä samaa sukupuolta edustavien välinen syrjintä esimerkiksi äitiydestä tai raskaudesta johtuen (Bruun & Koskinen 1997, 7). Sukupuolten välinen tasa-arvo on tasa-arvon lajeista lakisääteisesti turvatuin Suomessa: ”sukupuoli on yhteiskunnan läpileikkaava kriteeri, eikä sitä voi rinnastaa vähemmistöasemassa olevien ryhmien tilanteeseen” (Aaltonen et al. 2009, 47). Tasa-arvolain (609/1986) tarkoituksena on estää sukupuolinen syrjintä ja edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa esimerkiksi parantamalla naisten asemaa työelämässä ja takaamalla palveluiden saatavuus sekä tarjonta molemmille sukupuolille. Lakiin on kirjattu viranomaisten velvoite edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tavoitteellisesti että suunnitelmallisesti. Lisäksi laki velvoittaa muokkaamaan hallinto- ja toimintatapoja siten, että ne mahdollistaisivat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen asioiden valmistelussa että päätöksenteossa.

Tasa-arvolain (609/1986) toteutumista valvoo tasa-arvovaltuutettu sekä tasa-arvolautakunta. Naisten ja miesten välistä yhteiskunnallista tasa-arvoa edistää myös tasa-arvoasiain neuvottelukunta, joka on valtionhallinnossa neuvoa antavassa roolissa oleva parlamentaarinen neuvottelukunta. Tasa-arvovaltuutettu, tasa-arvolautakunta sekä tasa-arvoasiain neuvottelukunta toimivat sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalalla. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2009) Tasa-arvovaltuutettu on saanut muutamia valituksia mahdollisesta epätasa-arvosta liikuntasektorilla. Valitukset ovat koskeneet usein kaupunkien liikuntavuorojen jakamisperiaatteita. Valituksia on tullut myös tiedotuksen osalta: YLE:n Urheiluruudun toiminnasta valitettiin tasa-arvovaltuutetulle, koska ohjelma ei esittänyt riittävästi naisten sarjojen tuloksia lähetyksissään. (Petäjäniemi 2001)

Tasa-arvolain keskittyessä vain sukupuolten väliseen tasa-arvoon huomioi Yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21) myös muut tasa-arvon elementit. Yhdenvertaisuuslain päämääränä on yhdenvertaisuuden toteutumisen edistäminen ja turvaaminen. Etnisen syrjinnän osalta lain toteutumista valvoo vähemmistövaltuutettu ja syrjintälautakunta.

Huolimatta siitä, että jotkut lait ovat jo varsin iäkkäitä, uudistustyötä on tehty koko ajan lainsäädännön pitämiseksi ajan tasalla. Yli 20 vuotta vanhan Tasa-arvolain toimivuudesta annetaan eduskunnalle selvitys vuoden 2009 loppuun mennessä. Yhdenvertaisuuslainsäädäntöä ollaan parasta aikaa uudistamassa siinä havaittujen puutteiden takia, ja uudistustyön pitäisi olla valmiina lokakuussa 2009 (Aaltonen et al. 2009, 40, 46). 1.1.2011 astuu voimaan uusi liikuntalaki, jonka uudistamista on jo työstetty selvitysryhmässä (Opetusministeriö 2009b). Lakia vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380) uudistettiin myös vasta, ja uudistusten osalta laki astui voimaan 1.9.2009. Tämä uudistus saattaa lisätä tasa-arvoisuutta liikuntasektorillakin. Uudistettuun lakiin on kirjattu oikeus saada henkilökohtaista apua harrastuksiin, sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitoon sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Vuosina 2009 ja 2010 henkilökohtaista apua on tarjottava vähintään 10 tuntia kuukaudessa, 1.1.2011 alkaen vähintään 30 tuntia kuukaudessa.

Ajankohtaisiin haasteisiin tasa-arvoasioissa pyritään reagoimaan myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmin. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2008–2011 on kirjattu Opetusministeriön erityistarkastelun kohteeksi sukupuolten välinen tasa-arvo ohjaajien ja valmentajien koulutuksessa urheiluseuroissa (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011, 16).

2.2. Tasa-arvo TUL:ssa

Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry edistää tasa-arvoa omassa toiminnassaan ja edellyttää tasa-arvoisuuden toteutuvan liikunnassa ja liikuntahallinnossa laaja-alaisesti. Tasa-arvo on nähtävä paitsi sukupuolten myös sukupolvien, kansallisuuksien ja rotujen välisenä sekä alueellisenä ja taloudellisenä tasa-arvona. Jokaisella on oltava tasavertaiset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa ja vaikuttaa liikuntakulttuurin kehittämiseen. (TUL:n tasa-arvotoimenpideohjelma 1996)

TUL:n liikuntapoliittisessa ohjelmassa otetaan runsaasti kantaa tasa-arvoon liittyviin ongelmiin. Erityistä huolta kannetaan muun muassa syrjäytymisestä ja lasten sekä nuorten tasa-arvoisista liikuntamahdollisuuksista. Liikuntapoliittisessa ohjelmassa on tiedostettu myös liikunnan merkitys yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääjänä; liikunnan uskotaan synnyttävän tasa-arvoa, tukevan kehittymistä ihmisenä, syventävän kansainvälistymistä ja edistävän kestäväää kehitystä. TUL vaatii ohjelmassaan myös julkishallinnolta resursseja tehtävien hoitoon ja kunnilta tukea vähävaraisten lasten ja nuorten liikuntaharrastukselle. (TUL 2003, 4-5, 7, 9-10, 16) TUL:n liikuntapoliittinen ohjelma hyväksyttiin keväällä 2003 TUL:n korkeimman päättävän elimen, liittokokouksen, toimesta.

Viisi vuotta ohjelman julkistamisen jälkeen selvitettiin TUL:n tasa-arvotilannetta. Keväällä 2008 tehdyssä Peruskartoitus tasa-arvon toteutumisesta TUL:ssa liitto- ja piiritasolla -selvityksessä havaittiin, että tasa-arvon toteutumisessa on ollut ongelmia joillakin tasa-arvon osa-alueilla: Alle 30-vuotiaat eivät ole juuri mukana päätöksenteossa liitto- eivätkä piiritasolla. Vain yhdessä piirissä oli hallinnossa maahanmuuttajataustaisia toimijoita, ja kahdessa piirissä piirikokousedustaja oli ollut maahanmuuttaja. Erityisryhmille suunnattua toimintaa oli säännöllisesti järjestettynä vain yhdessä ja satunnaisemmin kolmessa piirissä. Lajijaostoissa sukupuolten välinen tasa-arvotilanne oli välttävä, mikä trendi on jatkunut kautta koko liiton historian (Laine 1996, 73). Päätöksentekoeleimissä sukupuolten välinen tasa-arvo puolestaan toteutui kohtuullisesti, mutta sen toteutumisessa oli havaittavissa isoja alueellisia eroja. Alueellinen tasa-arvo on pyritty huomioimaan liiton säännöissä, eikä liiton ja piirien päätöksenteossa havaittu alueelliseen epätasa-arvoisuuteen viittaavia seikkoja. (TUL 2008a)

Peruskartoitusta edeltäneet tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevät tutkimukset sekä julkaisut TUL:ssa ovat keskittyneet sukupuolten väliseen tasa-arvoon (kts. Hihnala 1996;

Huovinen 1992; Koriseva 1992; Laine 1996 & 2000). Myös Seppo Hentilä (1982, 1984 & 1987) sivuaa Suomen Työläisurheilun historia -trologiassaan muutamilla sivuilla naisten toimintaa TUL:ssa, mutta teokset keskittyvät pääsääntöisesti TUL:n poliittiseen historiaan. Muista tasa-arvon elementeistä tehtyä tutkimusta ei TUL:ssa juurikaan ole.

2.3. Työläisnaiset raivaavat paikkansa hallintoon

Suomen Työväen Urheiluliitto perustettiin tammikuussa 1919. Naiset eivät olleet mukana perustamiskokouksessa, mutta siitä huolimatta naiset olivat aktiivisia toimijoita liitossa perustamisesta asti. Huhtikuussa 1919 perustettiin TUL:oon naisten voimistelu- ja urheilujajosto. (Laine 2000, 41, 43) Naiset kamppailivat TUL:n perustamisen jälkeisinä vuosina paikasta hallinnossa, palstamillimetreistä ja resursseista; liittokokoukseen ja piirikokouksiin yritettiin saada naisedustajia, Työväen Urheilulehden naistenosasto lopetettiin ja naisten ohjaajakoulutukseen tai kilpailutoimintaan ei aina löytynyt varoja (Hentilä 1982, 132–135; Laine 1996, 14–16; Laine 2000, 49, 51). Myös 90 vuotta myöhemmin naisten epätasa-arvoisuus liikunnassa ja urheilussa tiivistyy edelleen samojen elementtien ympärille. Naisten ja miesten tasa-arvoa on pyritty valtavirtaistamaan 2000-luvulla, mutta siitä huolimatta sukupuolten välinen tasa-arvo ei edelleenkään ole aina itsestään selvyys.

Opetusministeriö asetti vuonna 1998 tavoitteeksi, että sekä naisia että miehiä on oltava liikunnan ja urheilun päätöksentekoaikavälissä vähintään 40 prosenttia tai samassa suhteessa kuin järjestön sukupuolijakauma (Opetusministeriö 2005, 31). TUL:n jäsenistä naisten osuus nousi 80-luvulla 39 prosenttiin ja on ollut 2000-luvulla noin 40 prosenttia (Laine 1996, 73; TUL 2006b; TUL 2007; TUL 2008b; TUL2009). Opetusministeriön tavoitteet täyttääkseen liiton päätöksentekoaikavälissä naisia olisi siis oltava vähintään 40 prosenttia.

Sukupuolijakaumaa koskevat tavoitteet jäävät kuitenkin osittain saavuttamatta TUL:ssa sekä liitto- että piiritasolla, siitäkin huolimatta, että sukupuolijakaumavaatimukset eivät ole mikään uusi asia TUL:ssa. TUL:n naiset vaativat jo vuonna 1919, että ”naisia oli valittava liittotoimikuntaan suhteessa heidän jäsenmääräänsä liitossa” (Laine 2000, 48). Vuoden 1921 liittokokouksessa vahvistettiin naiskiintiö liittokokoukseen: seurasta oli valittava yksi naisedustaja, jos seurassa oli naisia yksi viidesosa jäsenmäärästä ja vähintään 50. Tällöin liittokokousedustajat valittiin vielä seuroittain. Kun siirryttiin piirikohtaiseen liittokokousedustajien valintaan, perustettiin naisten oma vaalipiiri, jolloin naisten määrä liittokokouksessa nousi 24 prosenttiin. Vuonna 1941 liittokokousedustajat alettiin valita suhteellisenä vaalina piireittäin, mikä oli naisille edullisin valintatapa. Vuodesta 1951 vuoteen 1979 asti liittokokousedustajat valittiin piirikokouksissa, ja jos piirin alueelta valittiin enemmän

kuin kaksi edustajaa oli valituista vähintään yhden oltava nainen. (Laine 2000, 52) Vuoden 1979 jälkeen velvoittavia naiskiintiöitä ei ole ollut.

Ylintä päätösvaltaa TUL:ssa käyttää edelleen joka kolmas vuosi kokoontuva liittokokous. Liittokokous valitsee keskuudestaan sekä valtuuston että hallituksen. Valtuusto käyttää päätösvaltaa liittokokousten välillä, hallitus (vuoteen 1991 asti liittotoimikunta) puolestaan hoitaa liiton asioita liittokokouksen ja valtuuston ohjauksessa. (Laine 2000, 306; Suomen Työväen Urheiluliitto ry:n säännöt n.d.). Suomen Työväen Urheiluliitto jakautuu 15 piiriin. Piirijärjestön valtaa käyttää piirikokous. Asioiden toimeenpanosta puolestaan vastaa piirihallitus. (TUL:n piirien mallisäännöt n.d.)

Piirit saavat lähettää liittokokoukseen edustajat piirin alueella toimivien seurojen kokonaisjäsenmäärän perusteella. Jokaista alkavaa 2000 jäsentä kohti piiri saa lähettää yhden edustajan. (Suomen Työväen Urheiluliitto ry:n säännöt n.d.). TUL:n liittokokous järjestettiin edellisen kerran vuonna 2007. Liittokokoukseen ilmoittautuneista 114 henkilöstä 41 oli naisia, mikä on 36 prosenttia kokousedustajien määrästä. Liittokokous valitsi keskuudestaan liiton valtuuston. Valtuuston 43 jäsenestä puheenjohtajat mukaan lukien naisia oli 15 eli 35 prosenttia. Liittokokouksen valitsemassa hallituksessa tilanne oli sukupuolijakauman suhteen tasa-arvoisempi kuin valtuustossa: hallituksen 11 jäsenestä naisia on viisi, eli 45 prosenttia. Lisäksi liittohallituksen puheenjohtaja on nainen. Opetusministeriön sukupuolijakaumatavoite toteutui TUL:ssa liittotasolla ainoastaan liittohallituksen osalta.

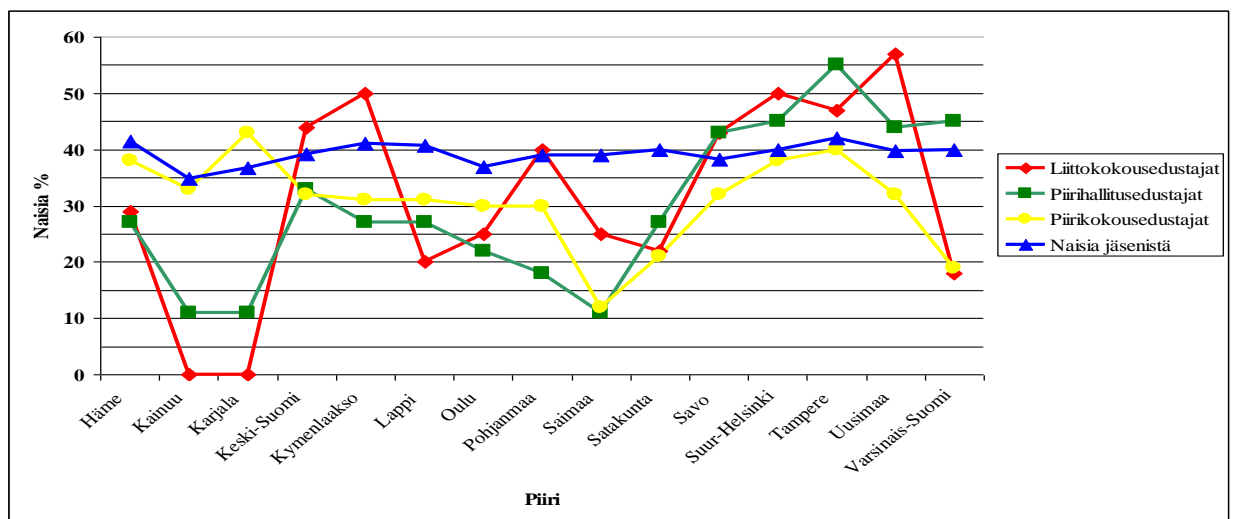
Liittokokousedustajien sukupuolijakaumassa oli kuitenkin merkittäviä eroja piireittäin (Kuvio 1). Uudenmaan piirin liittokokousedustajista naisia oli 57 prosenttia, Suur-Helsingin ja Kymenlaakson piirin kokousedustajista naisia oli puolet. Opetusministeriön suositukset täyttävät määrät kokousedustajia tuli seitsemästä piiristä, kolmen edellä mainitun lisäksi naisedustajien määrä nousi 40 prosenttiin Tampereella (47 %), Keski-Suomessa (44 %), Savossa (43 %) ja Pohjanmaalla (40 %). Kainuun ja Karjalan piireistä naisedustajia ei ollut lainkaan.

Liittokokousedustajien lukumäärät vaihtelevat alueittain paljon. Jäsenmäärältään isoin piiri vuoden 2007 liittokokouksessa oli Tampere, joka sai nimetä 15 liittokokousedustajaa, toiseksi suurin oli Suur-Helsingin piiri 14 kokousedustajallaan ja kolmatta sijaa piti hallussaan

Varsinais-Suomen piiri 11 kokousedustajallaan. Muista piireistä edustajia tuli alle 10. Pienimmästä Kainuun piiristä tuli vain kaksi, ja toiseksi pienimmästä Karjalan piiristä kolme kokousedustajaa.

TUL:n jäsenpiirien valtaa käyttävistä piirikokousedustajista naisia oli vuonna 2008 Opetusministeriön suositusten mukaiset määrät vain kahdessa piirissä: Karjalan (43 %) ja Tampereen (40%) piirissä. Suur-Helsingin (38 %), Hämeen (38%) ja Kainuun (33 %) piireissä naisia oli kolmannes tai enemmän piirikokousedustajista. Kymmenessä piirissä naisten määrä piirikokousedustajista jäi alle kolmannekseen. Heikoin tilanne on Saimaan (12 %) ja Varsinais-Suomen (19 %) piirissä, jossa naisia oli alle viidennes kokousedustajista. Valtakunnallisesti naisia oli 31 % piirikokousedustajista.

Piirihallitusedustajien osalta sukupuolijakauma oli epätasa-arvoisempi kuin piirikokousedustajien osalta. Valtakunnallisesti naisia oli vain 30 % piirihallituksessa toimivista. Opetusministeriön tavoite kuitenkin saavutettiin viiden piirin osalta: Tampereen piirissä naisia oli 55 prosenttia piirihallituksessa toimivista, Suur-Helsingissä ja Varsinais-Suomessa molemmissa 45 prosenttia, Uudellamaalla 44 prosenttia ja Savossa 43 prosenttia. Alle viidesosa naisia oli Pohjanmaan (18 %), Kainuun (11 %), Karjalan (11 %) ja Saimaan (11 %) piireissä.

KUVIO 1: Naisten osallistuminen TUL:n päätöksentekoon piiritasolla. (TUL 2008a & 2009)

Kuusi piiriä ei yltänyt liittokokous-, piirikokous- tai piirihallitusedustajien määrässä missään opetusministeriön sukupuolijakaumatavoitteeseen. Nämä piirit olivat Häme, Kainuu, Lappi, Oulu, Saimaa ja Satakunta. Tampereen piiri oli ainoa, mikä täytti sukupuolijakaumatavoitteet kaikkien yllämainittujen päätöksentekoelementtien osalta. Kahden päätöksentekoelementtien osalta sukupuolijakauma täyttyi Savossa, Suur-Helsingissä ja Uusimaalla. Painottamattomien keskiarvojen perusteella naisia osallistui prosentuaalisesti vähiten päätöksentekoon Kainuussa (15 %), Saimaalla (16 %) ja Karjalassa (18 %). Prosentuaalisesti eniten naisia osallistui päätöksentekoon Tampereella (47 %), Suur-Helsingissä (44 %) ja Uusimaalla (44 %). Naisten osuus nousi yli kolmannekseen Savossa (39 %), Keski-Suomessa (36 %) ja Kymenlaaksossa (36 %).

Sukupuolten tasa-arvoisuudesta kertoo päätöksentekoon osallistumisen lisäksi saavutuksista palkitseminen. Naisia on palkittu TUL:ssa melko aktiivisesti. TUL:n paras naisurheilija valittiin vuosina 1961–1990. Vuodesta 1991 alkaen on valittu vain paras urheilija. (Laine 1996, 81) Vuonna 1991 ja 1992 vuoden urheilijaksi valittiin hiihtäjä Marjut Rolig (Lukkarinen), vuonna 1997, 2001, 2005 ja 2006 voimannostaja Raija Koskinen ja vuonna 1999 aerobic-urheilija Tuuli Matinsalo. Matinsalo valittiin myös vuonna 1998 vuoden urheilijaksi yhdessä kävelijä Valentin Konosen kanssa. Vuonna 1998 valittiin TUL:n vuoden vammaisurheilijaksi hiihtäjä Tanja Kari.

TUL:n tekemä tasa-arvotyö on huomattu myös muualla yhteiskunnassa. TUL:n naistoimikunta palkittiin Opetusministeriön ja Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) myöntämällä Piikkarit –palkinnolla 1996. Palkinto myönnetään sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden ja moniarvoisuuden edistämisestä liikunnassa sekä urheilussa.

3. SELVITYKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Tämän selvityksen tarkoituksena oli tutkia, kuinka tasa-arvoiseksi Suomen Työväen Urheiluliiton alaisten aktiivisten seurojen hallinto kokee oman seuransa toiminnan. Tässä selvityksessä tarkasteltiin tasa-arvon toteutumista TUL:n alaisissa seuroissa kuuden eri tasa-arvon elementin kautta. Tarkastelussa keskityttiin taloudelliseen ja etniseen tasa-arvoon, sukupuolten ja ikäryhmien väliseen tasa-arvoon, erityisryhmien tasa-arvoon sekä seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoon. Muut tasa-arvon elementit oli rajattu selvityksen ulkopuolelle. Selvitystä rajattiin myös siten, että tietoa haluttiin ainoastaan aktiivisesti toimivista seuroista. Empiirinen aineisto selvitystä varten kerättiin survey-tutkimuksen keinoin seuroille lähetetyillä kyselylomakkeilla. Kyselylomakkein kerätyt tiedot analysoitiin pääosin kvantitatiivisin menetelmin.

3.1. Tasa-arvo käsitteenä

Kaikki yhteiskunnalliset arvot – vapaus ja mahdollisuudet, tulot ja varallisuus sekä itsekunnioituksen perustat – on jaettava tasan, ellei ole kaikille eduksi jakaa epäta-
saisesti niistä jotakin tai niitä kaikkia. (Rawls 1988, 47)

Tasa-arvoa pidetään sosiaalisena käsitteenä, koska se liittyy ihmisten välisiin suhteisiin ja saa merkityksensä sosiaalisista yhteyksistä. Eettinen arviointi perustuu tietoon paremmasta ja mahdollisuuteen parantaa vallitsevia olosuhteita. (Tarkki 1998, 137, 140) Tasa-arvodiskurssit ovat vaihdelleet eri aikakausina ja tarkasteltavien tasa-arvoelementtien mu-
kaan. Esimerkiksi sukupuolten välinen tasa-arvo liittyi 70-luvulla sosiaalisen sukupuolieron kaventamiseen, 80-luvulla puolestaan korostettiin sukupuolten erilaisuuden tasa-arvoa (Pu-
hakka 1992, 10). 2000-luvulla sukupuolten välinen tasa-arvo määritellään vapaudeksi ke-
hittää itseään ja tehdä valintoja sukupuoliroolien rajoittamatta. Lisäksi naisten ja miesten käyttäytymisen, halujen ja tarpeiden erilaisuutta on arvostettava ja kunnioitettava tasa-
arvoisesti. (Tasa-arvoklinikka 2009)

Tässä selvityksessä keskitytään kuitenkin myös muihin tasa-arvon ulottuvuuksiin kuin pel-
kästään sukupuolten tasa-arvoon. Tasa-arvoa käytetään tässä selvityksessä osittain syno-
nyymina perustuslain yhdenvertaisuudelle. Perustuslaki takaa kansalaisille yhteiskunnalli-
set osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, sekä kieltää syrjinnän alkuperän, iän, kielen,
mielipiteen, sukupuolen, terveydentilan, uskonnon, vakaumuksen, vammaisuuden tai jon-
kin muun henkilöön kohdistuvan syyn takia (Perustuslaki 731/1999). Perustuslaki sekä muu
lainsäädäntö pystyvät kuitenkin parhaimmillaan takaamaan vain kansalaisten muodollisen
tasa-arvon. Muodollisesta tasa-arvosta voidaan puhua silloin, kun lait, säädökset ja ohjeet
koskettavat samoin kaikkia (Tarkki 1998, 217). Jotta saavutettaisiin todellinen tasa-arvo
kansalaisten välillä, tarvitaan myös mahdollisuuksien tasa-arvoa. Mahdollisuuksien tasa-
arvolla taataan yhtäläiset mahdollisuudet sekä arvostus; edellytyksenä mahdollisuuksien
tasa-arvolle on kuitenkin eriarvoisuuden tunnistaminen sekä tukitoimien kohdistaminen
heikommassa asemassa oleviin (Tarkki 1998, 217). Mahdollisuuksien tasa-arvo kuuluu
keskeisenä elementtinä amerikkalaisen edesmenneen filosofian professori John Rawlsin
luomaan oikeudenmukaisuusteoriaan (Theory of justice).

Sen vuoksi varsinaiseksi tasa-arvon sosiaalieettiseksi teoriaksi on tässä selvityksessä valittu

Rawlsin liberaali oikeudenmukaisuusteoria, joka pohjautuu Kantin, Locken ja Rousseauin yhteiskuntasopimusajatteluun (Rawls 1998, 19; Rawls 2007, 219). Liberaalissa traditiossa vapaus sekä oikeudenmukaisuus ovat muodostuneet keskeisiksi käsitteiksi, ja Rawls itse uskoo liberalismiin yhdistävän vapauden ja tasa-arvon (Knuutila 1998, 4; Rawls 2007, 67). Vastakohtana oikeudenmukaisuusteorialleen Rawls näkee utilitaristisen ajattelun. (Rawls 1988, 41).

Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian valinta sopii hyvin yhteen perustuslaillisen tulkinnan kanssa, koska Rawls luo teoriassaan oikeutuksen pohjoismaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle ja lainsäädännölle. Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteiden mukaan tasa-arvoisessa kohtelussa samanlaisia tapauksia kohdellaan samalla tavoin (Rawls 2007, 87), minkä periaatteen pitäisi ohjata myös länsimaista oikeuslaitosta. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa pidetään myös muun muassa ”modernin politiikan filosofian klassikkona” (Knuutila 1998, 3). Globaalista etiikasta ja kansainvälisestä oikeudesta käytävä yhteiskunnallinen keskustelu nojaa tänä päivänä Rawlsin moraalifilosofiaan (Sihvola 2007, 271). Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian merkittävydestä huolimatta teoriaa on kuitenkin myös kritisoitu (kts. esim. Nozick 1974).

Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian keskeiset periaatteet avataan tässä osiossa hyvin lyhyesti menemättä syvälle hyvinvointiliberalistiseen ja moraalifilosofiseen pohdintaan. Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian lähtökohtana on ”tietämättömyden verhon” (veil of ignorance) takana suunniteltava reilun pelin oikeudenmukaisuuskäsitys. Tietämättömyyden verho on eräänlainen sovellus ”jakaja ottaa viimeisenä” -teoriasta. Tietämättömyyden verhon takana sopimuksia ja päätöksiä tekevät henkilöt eivät tiedä, mitkä heidän asemansa ja pyrkimyksensä ovat verhon takana odottavassa yhteiskunnassa. Sen vuoksi he yrittävät rakentaa mahdollisimman oikeudenmukaista yhteiskuntaa. (Rawls 1988, 87–90)

Rawlsin teorialle keskeiset oikeudenmukaisuusperiaatteet jakautuvat vapausperiaatteeseen ja kaksiosaiseen eroperiaatteeseen. Vapausperiaatteen mukaan ihmisille pitää taata mahdollisimman laajat vapaudet, muiden kansalaisten vapauksia vaarantamatta. Ero periaatteen ensimmäisen osan mukaan kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet hyviin yhteiskunnallisiin asemiin ja tehtäviin. Ero periaatteen toinen osa puolestaan vaatii, että eriarvoisuuden on lopulta oltava huonompiosaisten eduksi. (Rawls 1988, 20–21)

Oikeudenmukaisuus ei tunnusta, että monien nauttimat edut painaisivat vaa'assa enemmän kuin muutamien kärsittäviksi langetetut uhraukset. Siksi oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa yhtäläiseen kansalaisuuteen liittyvät vapaudet eivät ole keskustelunalaisia asioita. (Rawls 1988, 15)

3.2. Empiirisen aineiston hankinta

Selvityksen empiirinen aineisto kerättiin seuroille lähetettävällä kyselylomakkeella. Perusjoukon koko oli 1101 seuraa, ja koko perusjoukolle lähetettävää kyselyä pidettiin liian työläänä. Otoksen kooksi valittiin 200 seuraa, pyöristysvirheestä johtuen kyselyjä kuitenkin lähetettiin vain 198 seuralle. Jokaisesta TUL:n piiristä valittiin kyselyyn mukaan otettavia seuroja suhteessa piirin seurojen kokonaismäärään eli kyselyyn vastaavien seurojen jakautumisessa piireittäin käytettiin suhteellista kiintiöintiä. Tältä osin otantamenetelmänä oli ositettu otanta.

TAULUKKO 1: Kyselyn otanta

Piiri	Seurojen lkm	200/1101	Otanta lkm	≈
Häme	79	0,18	14,22	14
Kainuu	23	0,18	4,14	4
Karjala	53	0,18	9,54	10
Keski-Suomi	74	0,18	13,32	13
Kymenlaakso	54	0,18	9,72	10
Lappi	88	0,18	15,84	16
Oulu	68	0,18	12,24	12
Pohjanmaa	50	0,18	9	9
Saimaa	52	0,18	9,36	9
Satakunta	78	0,18	14,04	14
Savo	54	0,18	9,72	10
Suur-Helsinki	159	0,18	28,62	29
Tampere	101	0,18	18,18	18
Uusimaa	81	0,18	14,58	15
Varsinais-Suomi	87	0,18	15,66	16
YHT.	1101		198,18	198

Kyselyyn valittavien seurojen jakamista piireittäin harkittiin toteutettavaksi myös piirien jäsenmäärään suhteutettuna, jolloin piirikohtaiset otannat olisivat poikenneet hieman yllä esitetystä. Keskimäärin yhteen TUL:n seuraan kuuluu 257 jäsentä, mutta alueelliset erot ovat suuria: Karjalaisessa seurassa liikkuu keskimäärin 120 harrastajaa, kun Tampereen piirissä seuran keskimääräinen koko on 393 jäsentä. Tutkimuksen tavoitteena oli kuitenkin tutkia tasa-arvoa nimenomaan seurojen näkökulmasta, joten päädyttiin taulukossa 1 esitettyyn ositettuun otantaan.

TUL:n 1101 seurasta kaikki eivät toimi aktiivisesti, vaan kymmenet jopa sadat seurat ovat olemassa vain paperilla. Liittotasolla ei ole olemassa tarkkoja tietoja seurojen toiminnan aktiivisuudesta. Kyselyn vastaajiksi kuitenkin haluttiin aktiivisesti toimivia seuroja. Tämän takia piirin toiminnanjohtajat nimesivät kyselyyn vastaamaan valitut seurat oman piirinsä alueelta. Toiminnanjohtajat ohjeistettiin valitsemaan seuroja maantieteellisesti tarkasteltuna koko piirin alueelta sekä kylistä että kaupungeista. Lisäksi seurojen piti olla erikokoisia ja eri lajeihin keskittyneitä. Toiminnanjohtajien käyttäminen seurojen valinnassa saattoi vääristää otantaa, mutta tällä tavoin varmistettiin, että kyselyt menevät vain toimiville seuroille. Seurojen tietoisesta valinnasta johtuvan systemaattisen virhemahdollisuuden takia selvitäksessä saatavia tuloksia ei kuitenkaan voida yleistää koskemaan koko perusjoukkoa – vaan esiteltävät tulokset ovat vain yksi mahdollinen näyte perusjoukosta. Tutkimustulosten esittelyssä onkin keskitytty kuvaamaan saatua aineistoa, eikä tekemään tilastollista päätelyä koko perusjoukosta.

Syrjintätutkimukset jakautuvat karkeasti uhri- ja asennetutkimuksiin. Uhritutkimuksien avulla saadaan tietoa subjektiivisista syrjintäkokemuksista, asennetutkimukset puolestaan tuottavat tietoa erilaisuuteen suhtautumisesta. (Aaltonen et al. 2009, 7) Tässä tutkimuksessa oli kyse asennetutkimuksesta, jolla haluttiin selvittää seurojen vallitsevaa tasa-arvotilannetta sekä toimenpiteitä tasa-arvon edistämiseksi. Tutkimukseen osallistumaan valituille seuroille lähetettiin kyselylomake, jossa keskityttiin erilaisiin liikkujiin kohdistuviin asenteisiin, seuran hallinnon ja toimielinten moninaisuuteen sekä seuran tarjoamiin liikunnallisiin palveluihin.

Kyselylomake koostui pääosin monivalintakysymyksistä. Vastaajien taustamuuttujia selvitettiin myös puoliavoimilla kysymyksillä. Kyselylomake oli jaettu kahdeksaan eri osioon: taustatiedot, taloudellinen tasa-arvo, monikulttuurisuuden tukeminen, sukupuolten välinen tasa-arvo, ikäryhmien välinen tasa-arvo, erityisryhmien tasa-arvo, seksuaalivähemmistöjen tasa-arvo ja yleinen tasa-arvo. Taustatietoja lukuun ottamatta kaikki osiot sisälsivät yhden laajan avoimen kysymyksen, jonka yhteydessä pystyi kommentoimaan saman osion monivalintakysymyksiä. Kyselylomake kokonaisuudessaan löytyy liitteestä 1. Kysely lähetettiin saman sisältöisenä kaikille, saatekirjeessä (Liite 2) oli pieniä eroavaisuuksia sähköisen ja paperisen lomakkeen saajien välillä.

Kyselyt toteutettiin Webropol-järjestelmän avulla, mikä on sähköiseen tiedonkeruuseen kehitetty järjestelmä. Kyselylomakkeet lähetettiin seuroihin pääsääntöisesti sähköpostitse, joko seuran yhteiseen sähköpostiosoitteeseen tai puheenjohtajan sähköpostiosoitteeseen. Muutamia kyselylomakkeita postitettiin sellaisille seuroille, joilla ei ollut sähköpostia käytävissä. Paperisia kyselylomakkeita lähetettiin viidelle prosentille vastaamaan valituista seuroista. Luomalla vaihtoehto sähköiselle vastaamiselle haluttiin varmistaa, etteivät tulokset tältä osin vääristy, ja saadaan myös sellaisten seurojen vastauksia, jotka eivät käytä Internetiä tai sähköpostia.

Tutkimustuloksia analysoitaessa on otettava huomioon, että kyselyyn vastasi pääsääntöisesti seuran puheenjohtaja. Puheenjohtaja todennäköisesti tuntee seuransa parhaiten, mutta isossa seurassa puheenjohtaja ei kuitenkaan aina tiedä yksittäisten harrastajaryhmien etnistä tai sukupuolista jakaumaa. Harrastajien subjektiiviset syrjintäkokemukset eivät myöskään ole välttämättä puheenjohtajan tiedossa. Vaikka kysely toteutettiin luottamuksellisesti ja anonyymisti, puheenjohtajalle voi olla hankalaa myöntää, että hänen johtamassaan seurassa esiintyy esimerkiksi rasismia tai sovinismia.

Kyselylomakkeen mukana tullessa saatekirjeessä ohjeistettiin, että puheenjohtajan sijaan kyselyyn voi vastata joku muukin järjestön aktiivinen toimija. Suositeltavaa oli, että vastauksista keskusteltaisiin seuran toimielimissä, mutta lyhyen vastausajan takia tätä ei vaadittu. Kyselylomakkeessa ei tietoisesti lähetetty kysymään tarkkoja tietoja vastaajasta, koska toivottiin että vastaukset olisivat ainakin jossain määrin kollektiivisia.

3.3. Tutkimustulosten esittely

Selvityksen tuloksia esiteltäessä jokaista tasa-arvon osa-aluetta tarkastellaan oman alaotsikon alla. Kyselylomakkeen avoimiin kysymyksiin tuli runsaasti vastauksia. Otteita näistä avoimista vastauksista esitellään melko paljon tutkimustulosten esittelyn yhteydessä, jotta kyselyyn vastanneiden ääni varmasti kuuluisi tuloksissa. Kysymyksessä on pääsääntöisesti suorat lainaukset vastauksista. Selvityksen laatija on kuitenkin korjannut kirjoitusvirheet ja muutamissa vastauksissa myös muokannut hieman kieliäsuu. Vastauksista on lisäksi poistettu tietoja, joiden perusteella vastannut seura pystyttäisiin identifioimaan.

4. TUTKIMUSTULOKSET

Valtakunnalliseksi vastausprosenttitarvoitteeksi oli asetettu 75 prosenttia; tämä kuitenkin alittui niukasti vastausprosentin jäädessä 71 prosenttiin. Jokaisen TUL:n piirin vastausprosentti oli vähintään 50 prosenttia. TUL:n 15 piiristä kahdeksassa vähintään kolme neljästä kyselyn saaneesta seurasta vastasi kyselyyn (Katso taulukko 2). Selvityksen tekijä sekä piirien henkilökunta muistuttelivat useita kertoja kyselyyn vastaamisesta. Pohjoisen Suomen (Lapin, Oulun ja Kainuun piirien) vastausprosentti uhkasi jäädä alhaiseksi, minkä vuoksi näiden piirien alueella toimivia seuroja pyrittiin muistuttelemaan aktiivisesti kyselyyn vastaamisesta. Pohjoisen Suomen lisäksi myös Suur-Helsingin piirin alhaisesta vastausprosentista kannettiin huolta. Keski-Suomen ja Pohjanmaan piireistä tuli runsaasti vastauksia jo heti kyselyn aukeamisen jälkeen. Alueellisten vastausprosenttien vaihtelua ei pystytty auktottomasti selvittämään. Paperisen kyselylomakkeen saaneiden seurojen vastausprosentti oli 30 prosenttia. Alla olevassa taulukossa on huomioitu sekä sähköisen että paperisen kyselylomakkeen saajat.

TAULUKKO 2: Vastausprosentit piireittäin (n = 141)

Piiri	Vastausprosentti (%)
Keski-Suomen piiri	100
Kymenlaakson piiri	90
Pohjanmaan piiri	89
Saimaan piiri	78
Tampereen piiri	78
Kainuun piiri	75
Lapin piiri	75
Varsinais-Suomen piiri	75
Savon piiri	70
Uudenmaan piiri	66
Hämeen piiri	64
Karjalan piiri	60
Suur-Helsingin piiri	59
Satakunnan piiri	57
Oulun piiri	50
Koko valtakunta	71

Vastaajien haluttiin tulevan maantieteellisesti koko piirin alueelta ja erilaisista toimintaympäristöistä. Koska enemmistö suomalaisista asuu kaupungeissa, oli kaupunkiseuroja vastanneista luonnollisesti selvästi eniten (72 %). Kuntakeskuksissa toimi 19 prosenttia vastaajista, ja kyläseuroja oli 10 prosenttia vastanneista seuroista. Suhteellisesti eniten kyläseuroja vastasi Lapin piirin alueelta, jossa joka kolmas vastaaja edusti kyläseuraa. Kainuun, Karjalan, Kymenlaakson, Pohjanmaan, Saimaan, Satakunnan ja Tampereen piirien alueelta ei vastannut yksikään kyläseura. Yli kolme neljäsosaa vastaajista edusti kaupunkiseuroja Hämeen (77 %), Kymenlaakson (89 %), Pohjanmaan (100 %), Saimaan (86 %), Suur-Helsingin (88 %) ja Tampereen (80 %) piireistä. Kaikkien piirien vastaajista kaupunkiseuroja oli vähintään puolet. Kuntakeskus seuroja oli vastaajista vähintään joka kolmannes Kainuun (33 %), Karjalan (50 %) ja Varsinais-Suomen (33 %) piireissä.

Kyselylomakkeen taustatietojen perusteella seurat lajiteltiin pieniin (0 – 299 jäsentä), keskisuuriin (300 – 599 jäsentä), suuriin (600 – 1999 jäsentä) ja huippu suuriin seuroihin (yli 2000 jäsentä). Tutkimustuloksia esiteltäessä on joissakin kohtaa yhdistetty kaksi suurinta luokkaa, jotta yksittäisten vastausvaihtojen frekvenssit eivät muodostuisi liian pieniksi ja pystyttäisiin laskemaan tilastollisia merkitsevyyksiä. Tämän vuoksi tuloksia esiteltäessä kerrotaan aina luokitteluissa käytetty jäsenmäärä suurien seurojen osalta.

Keskimääräinen TUL:oon kuuluva jäsenseura on kooltaan pieni; seuroissa oli keskimäärin 257 jäsentä vuonna 2008 (TUL 2009). Myös kyselyn vastanneet seurat olivat useimmiten pieniä seuroja: pieniä seuroja oli 52 prosenttia, keskisuuria 26 prosenttia, suuria 19 prosenttia ja huippu suuria neljä prosenttia vastanneista seuroista. Keskimääräistä suurempien seurojen määrä kyselyyn vastanneissa korostui todennäköisesti siksi, että vastaajiksi toivottiin erikokoisia seuroja. Merkittävin syy suurten seurojen korostumiseen oli kuitenkin epäilemättä se, että kyselyyn vastanneet seurat olivat aktiivisesti toimivia; vain paperilla olemassa olevissa seuroissa tuskin on useita satoja jäseniä. Prosentuaalisesti eniten pieniä seuroja vastasi Uudenmaan piirin alueelta, joissa pieniä seuroja oli 90 prosenttia vastaajista. Vähiten pienseurojen vastauksia kyselyyn tuli Tampereen piirin alueelta, jossa alle 300 jäsenen seuroja oli vain kymmenen prosenttia vastaajista. Tampereen piirin alueen keskimääräinen seurakoko oli koko valtakunnan suurin vuonna 2008. (TUL 2009)

Vastanneista kyläseuroista yli kolme neljäsosaa oli pieniä, alle 300 jäsenen seuroja. Muutamat vastanneista kyläseuroista olivat kuitenkin myös keskisuuria (8 %) tai suuria (15 %). Kunta- ja kaupunkiseurojen koko erot eivät olleet merkittäviä. Kaupunkiseuroista 48 prosenttia oli pieniä seuroja, kuntakeskuksissa pieniä seuroja oli kuusi prosenttiyksikköä vähemmän. Vastaavasti kuntakeskuseuroissa oli runsaat viisi prosenttiyksikköä enemmän keskisuuria seuroja.

Liikunnan lajikirjo kasvaa jatkuvasti. Kysymykseen ”mitä lajeja seurassanne harrastetaan?” vastaajat pystyivät merkitsemään seurassa harrastetut lajit 33 valmiiksi nimetyn lajin joukosta. Kyselylomakkeeseen oli valmiiksi nimetty lajit, joissa nimetään vuoden paras TUL:ssa. Yleisimmät lajit kyselyyn vastanneiden keskuudessa olivat yleisurheilu (57 %), jalkapallo (40 %), lentopallo (38 %) ja salibandy (35 %). Ennalta nimettyjen lajien lisäksi vastaajat pystyivät valitsemaan ”jokin muu, mikä” -vaihtoehdon. Kyseisen vaihtoehdon valitsi 62 prosenttia vastanneista seuroista. Avoimelle vaihtoehdolle varatussa tilassa ei kuitenkaan kerrottu pelkästään seurassa harrastetuista yksittäisistä lajeista, vaan myös harrastuksen luonteesta ja kohderyhmästä. Yleisin esille tullut vastaus tähän vaihtoehtoon oli kuntoliikunta, jota harrastettiin yhdeksässä prosentissa seuroista. Monet vastaajat spesifioivat tätä vielä tarkemmin, esimerkiksi aikuisten, ikääntyneiden, naisten tai lasten ja nuorten kuntoliikunnaksi. Myös yksittäinen laji kohderyhmineen saatettiin mainita tässä kohtaa, esimerkiksi vammaisten laitesukellus.

Yhteen lajiin keskittyneitä erikoisseuroja oli 22 prosenttia vastanneista seuroista. Noin neljännes erikoisseuroista oli keskittynyt jalkapalloon. Yli kolme neljästä erikoisseurasta oli jäsenmäärältään pieniä, vaikka kaikista seuroista pienien seurojen osuus oli vain runsaat puolet. Pienissä erikoisseuroissa harrastettiin useimmiten jalkapalloa (22 %) tai jotain yksittäistä kamppailulajia (22 %). Keskisuuria seuroja oli vastanneista viisi, näistä seuroista kahdessa harrastettiin jalkapalloa ja kolmessa purjehdusta tai veneilyä. Erikoisseuroista vain kaksi oli suuria seuroja. Näiden seurojen lajeja olivat joukkuevoimistelu ja jalkapallo.

Kilpaurheilua harrastettiin 94 prosentissa seuroista. 75 prosenttia seuroista, joissa ei harrastettu kilpaurheilua, oli pieniä seuroja. Pienistä seuroista 91 prosentissa harrastettiin kilpaurheilua. Seuran koon kasvaessa kasvoi myös todennäköisyys kilpaurheilun harrastamiseen seurassa, ja jokaisessa suuressa ja huippu suuressa seurassa kisailtiin. Kilpaurheilua harras-

tamattomat seurat tulivat ympäri Suomea. Joukossa oli vain yksi kyläseura, muut seurat olivat kaupunkiseuroja. Kilpaurheilua harrastamattomien seurojen lajivalikoimat olivat vaihtelevia, eikä mitään mainittavia yhtäläisyyksiä löytynyt.

4.1. Taloudellinen tasa-arvo

Suomalaisen urheilun tasa-arvo on katoamassa: yhteiskunnallinen asema ja varakkuus ratkaisevat, keillä on mahdollisuus urheilla, ja mitä lajia kukin kykenee harrastamaan. Pitkäaikaistyöttömälle ja hänen lapsilleen jääkiekkokaukalot ja ratsastustallit ovat sulkemassa oviaan. (Aalto 2008, 229)

Todennäköisyys harrastaa liikuntaa ja kuulua urheiluseuraan laskee merkittävästi sosiaalisen statuksen heiketessä. Todennäköisyys eri urheilulajien harrastamiseen on riippuvainen ensisijaisesti taloudellisen ja toissijaisesti kulttuurisen pääoman määrästä sekä vapaa-ajasta. Näiden tekijöiden väliset painotukset ovat lajikohtaisia. Käytännössä urheiluharrastukset jakautuvat ammatin, iän, koulutustason ja sukupuolen mukaan. (Bourdieu 1987, 152, 159, 166). Urheilussa ja liikunnassa taloudellisesta tilanteesta tulee tasa-arvokysymys, kun lapset ja nuoret joutuvat kustannussyistä lopettamaan harrastuksen tai vanhemmat kieltävät ylipäätään aloittamasta harrastusta (SLU 2005b, 17). Taloudelliset rajoitteet estävät Suomessa useita lapsia ja nuoria harrastamasta suosikki urheilulajejaan; vuonna 2004 toteutetun Urheilun julkisuuskuvan tutkimuksen osallistujista 19 prosenttia piti lasten ja nuorten urheilua liian kalliina (Ilmanen et al. 2004, 47). Tällä hetkellä eletään keskellä taloudellista taantumaa ja mediassa lähes päivittäin uutisoidaan tuotannollis-taloudellisista syistä tapahtuvista joukkoirtisanomisista ja -lomautuksista. Lomautukset ja irtisanomiset lisäävät varmasti ainakin tilapäisköyhyyttä, ja useissa perheissä joudutaan varmasti pohtimaan, missä kaikessa voidaan säästää. Kuinka moni lapsi ja nuori joutuu tänä päivänä lopettamaan liikuntaharrastuksen kustannusten takia? Millaisista perheistä nämä lapset ja nuoret tulevat? Mitä seurat tekevät estääkseen taloudellista epätasa-arvoa liikuntasektorilla? Mitkä lajit ovat junioreille liian kalliita harrastaa? Keskiluokkaistuvatko myös Työväen Urheiluliiton seurat?

4.1.1. Köyhyys suomalaisessa yhteiskunnassa

Väestöliitto julkaisi syyskuun alussa 2009 teoksen Yksinhuoltajuus Suomessa, jossa tarkastellaan yksinhuoltajuutta muun muassa köyhyyden näkökulmasta. Julkaisun mukaan alimpaan tulokvintiiliin kuuluu yli kolmasosa yksinhuoltajaperheistä. 1990-luvun alun lamasta kärsineiden kahden huoltajan lapsiperheiden tilanne on palautunut lamaa edeltävälle tasolle noudatellen tällä hetkellä yleistä tulojakaumaa. Useissa yksinhuoltajaperheissä on tänä päivänä varaa vain välttämättömyyksiin – lasten vapaa-ajan harrastuksista pyritään kuitenkin

tinkimään viimeisenä. (Väestöliitto 2009) Stakesin julkaiseman Yhteiskuntapolitiikka-lehden artikkeli tukee yksinhuoltajien talousvaikeuksien osalta Väestöliiton julkaisua (Stakesin nimi on 1.1.2009 muuttunut Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseksi Stakesin yhdistyessä Kansanterveyslaitoksen kanssa). Pasi Moisio toteaa, että perhetyypeittäin tarkasteltuna pitkäaikais- ja toistuvaisköyhyys on yleisintä alle 30-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden yhden hengen talouksissa, seuraavaksi eniten pitkäaikais- ja toistuvaisköyhyyttä kokevat yksinhuoltajaperheet sekä kahden huoltajan perheet, joissa lapsia on enemmän kuin kaksi. Köyhyyttä esiintyy kuitenkin myös muissa perhetyypeissä. (Moisio 2004, 351)

Toimeentulotuen saajia tarkasteltaessa korostuu jälleen yksinhuoltajien heikko taloudellinen tilanne. Vuonna 2006 yksinhuoltajista 24 prosenttia sai toimeentulotukea. Kahden huoltajan perheistä tukea sai viisi prosenttia kyseisen perhetyypin edustajista. Vuonna 2006 92 322 lasta asui perheissä, jotka saavat toimeentulotukea. Näistä lapsista 49 prosenttia eli 45 504 lasta asui yksinhuoltajaperheissä ja 51 prosenttia eli 46 818 lasta kahden huoltajan perheissä. (Heino 2008)

Keskusteltaessa suomalaisesta köyhyydestä ei voida 2000-luvulla enää sivuuttaa tuloerojen kasvua. Suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen polarisaation synty ajoittuu 1990-luvun alun laman jälkeiseen nousukauteen. Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla -julkaisussa havaittiin, että nousukaudella köyhienkin absoluuttiset tulot lisääntyivät, mutta samaan aikaan heidän suhteellinen asemansa heikkeni. Vuosien 1996–2001 välillä köyhimmän kymmenyksen tulot kasvoivat 4,1 prosenttia – koko väestön tulot lisääntyivät kuitenkin samalla aikavälillä 16,6 prosenttia ja ylimmän tulokymmenyksen peräti 32,2 prosenttia. (Kangas, Nordberg, Penttilä & Ritakallio 2003, 12)

Suomalaisessa yhteiskunnassa on koettu tärkeäksi, että vanhempien maksukyky ei saisi vaikuttaa junioreiden mahdollisuuksiin harrastaa liikuntaa. Heikossa taloudellisessa tilanteessa olevissa perheissä elävien lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia turvataan sen vuoksi lakisääteisesti; Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) ja Laki Toimeentulotuesta (30.12.1997/1412) turvaavat lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet perheen ajautuessa ongelmiin. Laki Toimeentulotuesta (1412/1997) määrittelee, että toimeentulotuen perusosa on tarkoitettu käytettäväksi muun muassa harrastus- ja virkistystoimintaan. Toimeentulotuen saajan ei kuitenkaan tarvitse erotella, miten toimeentulotuen perusosansa käyttää. Tilas-

totietoja ei ole sen vuoksi saatavilla siitä, kuinka suuren osan harrastusmenot keskimäärin vievät toimeentulotuen perusosasta. Lasten ja nuorten harrastustoiminnan erityistarpeisiin on saatavissa myös täydentävää toimeentulotukea. Laki ei aseta ylärajaa täydentävän toimeentulotuen määrälle. Täydentävä toimeentulotuki kuuluu perustoimentuloturvaan, jonka kustannuksiin kunnat saavat valtionapua 50 prosenttia.

4.1.2. Taloudellinen tasa-arvo TUL:ssa

Tasa-arvokyselyssäkin nousi esille lasten ja nuorten liikunnan priorisointi sekä seuroissa että kunnissa. Monet seurat mainitsivat, että kunnat tukevat lasten ja nuorten liikuntaharrastusta ilmaisilla käyttövuoroilla. Useissa vastauksissa tuli myös ilmi, että seuroissa kannetaan huolta siitä, etteivät kustannukset olisi este lasten liikuntaharrastukselle.

Seuramme toimintaperiaate on, että vähävaraisten lapsetkin pääsevät mukaan. Olemme huomanneet, että tälle on tässä kaupungissa kova kysyntä. Kaikki eivät pysty maksamaan esim. jääkiekon lisenssimaksuja.

Seuramme lahjoittaa ns. sponsoristipendin kauden lopussa kori- ja jalkapallopelajalle, joka on reipas ja tiedämme, ettei perheen talous ole paras mahdollinen.

Olemme työttömien asemasta huolestuneita ja tavoitteena on, etteivät etenkin lapset ja nuoret jää toiminnastamme pois, jos perheessä on työttömyyttä. Kannustamme talkootyöhön vanhempia, jotta pystymme pitämään maksut mahdollisimman matalina.

Jos perheellä on vaikeaa, esim. työttömyyden vuoksi, lapsen maksuista joustetaan ja niitä alennetaan tai ei peritä ollenkaan. Olemme joskus jopa antaneet lapselle taskurahaa turnaukseen, ettei hän koe eriarvoisuutta muiden kanssa.

Seuramme haluaa tarjota etenkin lapsille ja nuorille harrastus- ja liikuntamahdollisuuden, joka on tulotasosta riippumatta turvallinen, ohjaava, kehittävä ja mahdollisimman monen tavoitettavissa. Taloudellisen tasa-arvon toteutuminen on oltava aina mielessä, kun ollaan tekemisissä lasten ja nuorten harrastus ja liikunta-asioiden kanssa.

Seura osallistuu urheilijoittensa matka- ja kilpailukustannuksiin sekä varusteiden hankintaan. Maksukykyyn liittyviä ongelmia syntyy ehkä tulevaisuudessa entistä enemmän, kun urheilu jatkaa kaupallistumistaan. Oman kuntamme panostus lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin on hiipunut viime vuosien aikana.

Avointen vastausten perusteella noin runsaat puolet vastanneista seuroista oli kohdannut jäsentensä maksuvaikeuksia. Usein maksuvaikeuksia oli ollut seuran jäsenistä kuitenkin vain muutamalla. Maksuvaikeuksiin seurat reagoivat eri tavoin. Seuran jäsen- ja harraste-

maksuista antoi pienten tulojen takia alennusta puolet vastanneista seuroista. Todennäköisintä alennusten saaminen oli Pohjanmaalla, jossa kaikki seurat ilmoittivat antavansa tarvittaessa alennusta. Nihkeimmin alennuksiin suhtauduttiin Varsinais-Suomessa, jossa alennuksia myönsi 17 prosenttia vastanneista seuroista. Kaupungeissa ja kuntakeskuksissa toimivista seuroista alennusta myönsi noin puolet vastaajista, kyläseuroista vain noin joka kolmas.

Joissakin seuroissa maksut olivat kuitenkin jo nyt niin pienet, että maksut perittiin kaikilta samansuuruisena; kolmen euron jäsenmaksu tuskin muodostaa taloudellista estettä lapsen harrastukselle. Avoimista vastauksista käy myös ilmi, että useissa seuroissa saatettiin tehdä tarvittaessa maksuaikajärjestelyjä jäsen- ja harrastusmaksujen suhteen, ja maksut oli mahdollista jakaa useampaankin erään. Joissakin seuroissa tarjottiin mahdollisuutta alentaa harrastusmaksuja tai korvata ne kokonaan tekemällä talkootyötä.

Pyynnöstä kausimaksun voi taloudellisista syistä korvata pienellä talkootyöllä tai kausimaksua ei peritä. Juniorit maksavat seuran toiminnasta omakustannushinnan, jonka voi anoa stipendinä, mikäli perheen rahat ei siihen perustellusta syystä riitä.

Seurassamme pyritään takaamaan kaikille harrastajille yhdenmukainen mahdollisuus olla mukana kohtuullisen alhaisten kausimaksujen avulla. Kausimaksuista on vielä mahdollista neuvotella, ja kausimaksut voidaan myös jakaa osiin.

Kyselytutkimuksessa ei kysytty suoraan seurojen jäsenmaksuja tai harrastuskuluja. Avoimissa vastauksissa esille tulleet jäsenmaksut olivat kuitenkin varsin maltillisia. Yleisin esille tullut jäsenmaksu oli aikuisilta noin 20 euroa ja lapsilta 10 euroa vuodessa, useat seurat pitävät jäsenmaksunsa vielä tätäkin alhaisempina. Joissakin seuroissa oli käytössä perhejäsenmaksut, jotka olivat suuruudeltaan muutaman kymppin vuodessa perheen koosta riippumatta. Perheet, joissa lapsia oli enemmän kuin kaksi, saivat sisaralennuksia monessa seurassa. Useissa seuroissa lapsilta ja nuorilta ei peritty jäsenmaksua ollenkaan, ja monet seuravat pyrkivät järjestämään mahdollisimman paljon ilmaisia tapahtumia. Jotkut seuravat antoivat automaattisesti alennuksia eläkeläisille, opiskelijoille, työttömille tai varusmiehille. Valtaosa seuroista kattoi jäsenmaksuilla ja vapaaehtoistoiminnalla kaikki kustannuksensa, joissakin seuroissa oli kuitenkin käytössä jäsenmaksun lisäksi erilliset harrastus- tai kausimaksut.

Monilapsiset perheet huomioidaan kausimaksuissa pienemmällä sisarmaksulla. Samoin heitä huomioidaan ja autetaan turnausmaksuissa.

Lapset harrastavat useita lajeja ja kaikissa pitää olla lisenssit. Tämä muodostuu joissakin perheissä ongelmaksi, varsinkin kun on monilapsisia perheitä.

Jäsen- ja harrastemaksujen lisäksi harrastuskuluihin kuuluvat myös varustehankinnat, kilpailumatkat ja lisenssit. 79 prosenttia seuroista auttoi harrastusvälineiden kierrättämisessä. Kierrätysaktiivisuus lisääntyi jäsenkoon kasvaessa: huippu suurista seuroista (yli 2000 jäsentä) kaikki kierrättivät ja pienistäkin yli 70 prosenttia. Aktiivisimmin kierrätettiin Karjalassa (100 %), Kymenlaaksossa (89 %), Lapissa (100 %), Oulussa (100 %), Pohjanmaalla (88 %) ja Satakunnassa (100 %), laiskimmin puolestaan Savossa (57 %) ja Tampereella (40 %). Muutamit seurat kustansivat kaikille pelivälineet, jotkut seurat avustivat varustehankinnoissa vain vähävaraisia harrastajia. Yksi vastaaja mainitsi myös kunnan antaneen suoraa tukea varustehankintoihin. Myös kilpailumatkojen ja lisenssien kustannusten maksajat vaihtelivat.

Seura maksaa osanottomaksut kilpaurheiluun osallistujille. Joillakin on ollut vaikeuksia maksaa kilpailulisenssit. Lajijaosto on maksanut joidenkin lisenssit.

Seura tulee vastaan mahdollisimman paljon rahallisesti kilpailumatkoissa yms., jotta mahdollisimman moni voisi osallistua niihin.

Hankittavista varusteista seura kustantaa osan. Samoin kilpailumaksut ja -matkat Suomessa pyritään maksamaan täysimääräisesti.

Koripallossa lapset joutuvat matkustamaan sarjapeleihin 200–300 kilometrin matkoja yhteen suuntaan, ja matkakulut ovat älyttömät.

Seura osallistuu edustus- ja kilpapurukujen hankintaan. Seura voitelee sukset, hoitaa kaikki kilpailumatkat kuluineen, maksaa lisenssit, leirittää täysihoitoperiaatteella, syöttää talkoolaiset talkoissa jne.

Lähes 16 prosenttia kyselyyn vastanneista seuroista oli täysin samaa mieltä tai samaa mieltä ”harrastuskulut voivat muodostua esteeksi liikunnan harrastamiselle seurassamme” -väitteen kanssa. Vastaavasti 80 prosenttia vastaajista uskoi, etteivät harrastusmaksut muodosta estettä liikuntaharrastukselle. Kaikissa seuroissa, joissa harrastusmaksujen epäiltiin nousevan joillekin harrastajille liian korkeiksi, harrastettiin kilpaurheilua. Nämä seurat eivät keskittyneet minkään tietyn piirin alueelle, vaan tulivat ympäri Suomea. Jäsenmäärältään näistä seuroista yli 40 prosenttia oli suuria tai huippu suuria seuroja (yli 600 jäsentä); heidän määränsä on yliedustettuna, koska suuria ja huippu suuria seuroja oli kyselyyn vastanneista vain runsas viidennes. Tarkasteltaessa lajeja, mitä näissä seuroissa harrastettiin, esiin nousivat jalkapallo, lentopallo, salibandy ja yleisurheilu. Noin puolella näistä seurois-

ta lajivalikoimaan kuului jalkapallo tai yleisurheilu. Lentopalloa ja salibandya harrastettiin noin joka kolmannessa seurassa. Joka kolmannen seuran lajivalikoimaan kuului myös joukkuevoimistelu tai rytmisen voimistelu. Useat lajit saivat vain muutamia mainintoja. Avoimissa vastauksissa tuli myös esille jalkapallon ja joukkuevoimistelun hintavuus. Joissakin seuroissa harrastajille olivat aiheuttaneet ongelmia myös jääkiekon lisenssimaksut.

Maksut ovat liian korkeita joillekin esim. joukkuevoimistelussa, ja he ovat sitten siirtyneet harrastamaan tanssillista voimistelua, jossa maksut ovat vielä kohtuullisia.

Ne joilla on rahaa kustantaa oma urheilu, ovat nykyään etuoikeutetussa asemassa.

Kyselyyn vastanneissa seuroissa talkootyö oli edelleen keskeinen osa toiminnan rahoittamiseen tähtäävää varainhankintaa. Noin neljänneksessä seuroista talkoista poissaolon pystyi kuitenkin korvaamaan rahalla. Savon ja Saimaan piirin alueella yksikään vastanneista seuroista ei mahdollistanut talkoiden korvaamista rahalla. Kainuussa kaksi kolmesta seurasta ilmoitti, että talkoot saa jättää väliin rahallista korvausta vastaan, Keski-Suomessa 39 %, Lapissa 33 %, Satakunnassa 38 %, Tampereella 40 %, Uusimaalla 50 % ja Varsinais-Suomessa 33 % unohti talkoovelvoitteet rahallista korvausta vastaan. Kyläseuroista vain alle kahdeksan prosenttia hyväksyi talkoiden korvaamisen rahalla, kuntakeskusten ja kaupunkien seuroista talkoiden korvaamisen rahalla mahdollisti yli neljännes vastanneista seuroista. Seuran koko ei vaikuttanut mahdollisuuteen korvata talkoilu rahalla.

Voivatko hyvin toimeentulevat harrastajat maksaa rahat omasta pussista talkootyöhön osallistumisen sijaan ja vähävaraisemmat harrastajat puolestaan joutuvat tekemään enemmän talkootyötä selvitäkseen jäsen- ja harrastusmaksuja? Heijastuuko yhteiskunnan taloudellinen polarisaatio urheilu- ja liikuntaseurojen talkootyöhönkin? Taloudellisen polarisaation ohella työ- ja perhe-elämän muutokset vaikuttavat varmasti myös talkootyön vähenemiseen. Tänä päivänä on varmasti entistä vaikeampaa löytää kaikille sopiva hetki talkoiden tekemiseen. Ihmiset matkustelevalle paljon työnsä puolesta, ja entistä useammat tekevät vuorotyötä. Viikonloput ja arki-illat eivät ole enää välttämättä vapaa-aikaa. Yhden huoltajan perheet, joilta puuttuu asuinympäristöstään tukiverkko, eivät voi jättää pieniä lapsia yksin kotiin ja lähteä talkootöihin.

Seuran talkootyöhön eivät kaikki voi osallistua erisyydestä. Se aiheuttaa joskus pientä eripuraa yhteisössä, ei seuran johdossa niinkään.

Meillä ei talkoisiin pakoteta, ja talkoisiin osallistumattomilla on yhtäläiset oikeudet kilpailla ja osallistua seuran toimintaan. Monet ovat talkoissa mielellään, kun talkoot on hyvin organisoitu, eivätkä rasita yksittäisiä ihmisiä liikaa.

Varoja hankimme erilaisilla talkoilla, joiden tuoton käytämme nuorisotoimintaan 90 %:sti.

Taloudellisen polarisaation ohella suomalaisia jakaa myös yhteiskunnallinen aktiivisuus. Osa kansalaisista on aktiivisia niin työssään kuin vapaa-ajalla. Toimeentulovaikeudet ja kansalaisyhteiskunnasta sekä työelämästä syrjäytyminen uhkaavat puolestaan toista väestönosaa. Suuressa kansallisessa liikuntatutkimuksessa (2001–2002) havaittiin, että urheilu- ja liikuntaseurat ovat keskiluokkaistumassa. Seurojen vapaaehtoistoimijoista puolet on koulutettuja ja vakaavaraisia toimihenkilöitä sekä johtajia. Hyvätuloiset, korkeasti koulutetut ja perheelliset työssä käyvät haluavat osallistua päätöksentekoon ja vaikuttaa myös vapaa-aikana. Keskiluokkaiset toimintatavat urheilu- ja liikuntaseuroissa saattavat kuitenkin vaikeuttaa työelämästä syrjäytyneiden toimintaa kolmannella sektorilla. (Ilmanen et al. 2004, 30–31; SLU 2005b, 16; Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001 – 2002. Vapaaehtoistyö, 4) Vapaaehtoistojen lisäksi myös harrastajat keskiluokkaistuvat. Ylemmät toimihenkilöt, johtajat ja opiskelijat ovat aktiivisimmat seuroissa liikkujat. Johtajista ja opiskelijoista seuroissa liikkuu 19 prosenttia ja alemmista toimihenkilöistä 16 prosenttia. Työttömistä aiempaa harvempi harrastaa enää urheilu- ja liikuntaseuroissa. Vuosina 1997–98 toteutetussa tutkimuksessa työttömistä yhdeksän prosenttia liikkui seuroissa – neljä vuotta myöhemmin työttömistä enää neljä prosenttia harrasti urheilu- ja liikuntaseuroissa. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Aikuisliikunta, 39)

TUL:ssa on ainakin toistaiseksi mukana seurojen päätöksenteossa ihmisiä, joilla on erilainen taloudellinen asema. ”Seuramme hallituksessa ja toimielimissä olevien henkilöiden taloudellinen asema on erilainen” -väittämän kanssa täysin samaa mieltä oli 29 prosenttia vastanneista ja samaa mieltä 38 prosenttia. Ei samaa, eikä eri mieltä oli 12 prosenttia vastaajista ja eri mieltä tai täysin eri mieltä oli noin 16 prosenttia kyselyyn vastanneista. Jäsenien taloudellisen eriarvoisuuden poistamista tavoitteli 66 prosenttia vastanneista seuroista – tavoitteeseen ei kuitenkaan pyrkinyt 12 prosenttia seuroista.

Työttömiä osallistui seurojen toimintaan vaihtelevasti, kuitenkin enemmistössä seuroista jäsenistöön kuului työttömiä. Taloudellinen taantuma oli tuonut lisää työttömiä joidenkin

seurojen toimintaan, ja työttömyydestä kannettiin myös huolta monissa seuroissa. Työttömät olivat useimmiten harrastajina ja talkoolaisina seuroissa. Useat vastaajat mainitsivat, että seurojen hallinnossa on työttömiä, ja muutamissa seuroissa puheenjohtaja oli itsekin työttömänä. Pari seuraa mainitsi myös palkanneensa työttömiä. Pääsääntöisesti pätkä- ja pitkäaikaistyöttömiä ei eritelty vastauksissa. Työttömille kohderyhmänä ei ollut mitään omaa toimintaa kyselyyn osallistuneissa seuroissa.

Joukossa on ainakin nykyään myös työttömiä.

Työttömät eivät ole aktiivisia.

Työttömät osallistuvat seuran toimintaan, mutta eivät kaikkiaan ole aktiivisimmasta päästä.

Työttömät ja varsinkin eläkeläiset ovat aktiivisia seuratoimitsijoita.

Seurassamme on tälläkin hetkellä pitkäaikaistyöttömiä töissä erilaisissa tehtävissä.

Olemme tiiviissä yhteistyössä työttömien yhdistyksen kanssa, ja olemmekin saaneet uusia toimijoita se avulla.

Valtion tuesta huolimatta eri kunnissa asuvat vähävaraisista perheistä tulevat lapset ja nuoret ovat harrastusten tuen suhteen eriarvoisessa asemassa. TUL:n seuroille teetetyssä kyselyssä tuli ilmi, että joissakin kunnissa yhteistyö sosiaalitoimen kanssa sujuu ilman isompia ongelmia, ja lasten sekä nuorten liikuntaharrastus ei esty seuroissa vanhempien maksukykyyn vuoksi. Useissa tapauksissa, joissa lasten harrastuksia tuettiin sosiaalitoimen kautta, urheiluseurat toimittivat vanhemmille kuitenkin maksuista, ja sosiaaliviranomainen korvasi kulut tositetta vastaan. Osa urheiluseuroista oli myös itse ollut aktiivisia sosiaaliviranomaisien suuntaan, jolloin sosiaaliviranomaiset korvasivat kulut suoraan seuroille. Tällä järjestelyllä varmistettiin myös se, että tuki meni varmasti juniorien harrastukseen. Kyselyssä tuli kuitenkin esille myös tapauksia, joissa kunnan sosiaaliviranomaiset eivät ole tukeneet vähävaraisista perheistä tulevien lasten liikuntaharrastusta, vaikka siihen olisi ollut tarvetta.

Kunnan sosiaalipuoli tukee ns. toimeentuloluukun kautta. Seura ei ole aktiivinen kuntaan päin, sen lasten vanhemmat hoitavat itse.

Kunta ei huomioi seuran jäsenten maksuvaikeuksia.

Pieniä maksukykyyn liittyviä ongelmia on ollut, nyt tilanne on hallinnassa. Kunta ei tue heikossa taloudellisessa tilanteessa olevia lapsia eikä nuoria.

Kunta tukee heikko-osaisia hankemäärärahoilla, joita olemme anoneet.

Kunta maksaa huonompiosaisten harraste- ja materiaalimaksuja.

Juniorijalkapallon kohdalla on välillä vanhemmilla maksuvaikeuksia – kaupungin sosiaalitoimi on auttanut.

Osan heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa olevien lasten maksuista tulee meille sosiaalitoimiston kautta, mutta muilla ei juurikaan maksuvaikeuksia ole. Seuramme kausimaksut pyritään pitämään niin pienenä kuin mahdollista, ja ne voidaan joukkueen halutessa korvata osittain talkootöillä. Pari kolme pelaajaa on vuosittain vapautettu osasta maksuista vanhempien taloudellisen ja/tai sosiaalisen tilanteen vuoksi.

Seurassamme on muutama nuori (suurista perheistä) kertonut rehellisesti, ettei perheellä ole varaa maksaa harjoitus- tai kilpailumaksua, tai ettei pysty maksamaan laskua eräpäivänä. Seura on antanut aikaa maksuun tai hakenut apua sosiaalitoimesta.

Kuntien sosiaalitoimen lisäksi tukea lasten liikuntaharrastukseen saattoi tulla suoraan myös muualta julkiselta sektorilta. Maahanmuuttajataustaisten harrastajien kuluja saattoivat korvata pakolaisten vastaanottokeskukset tai maahanmuuttovirasto. Useissa vastauksissa mainittiin, että nimenomaan maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla oli usein vaikeuksia jäsen- sekä harrastemaksuissa. Taloudellinen tasa-arvo oli tältä osin kytköksissä etniseen tasa-arvoon. Liikuntaryhmien kustannuksien on osoitettu jo aiemmin vaikeuttavan maahanmuuttajien osallistumista organisoituun liikuntaan (Myren 1999, 89).

Olemme kohdanneet maksukykyyn liittyviä ongelmia. Kunta ei tue, mutta maahanmuuttovirasto tukee tänne muuttaneita.

Joskus pakolaisten vastaanottokeskus on maksanut kausimaksun.

Seurassamme on paljon maahanmuuttajia mukana, joille maksut välillä ongelmallisia. Olemme joustaneet.

Kunnat tukivat seuroja vaihtelevasti toiminta-avustuksilla. Eroja oli myös piirien sisällä, joten kuntien seuroille myöntämä tuki oli kunta- eikä aluekohtaista. Osa seuroista pystyi kunnan tuella kattamaan merkittävän osan toimintakuluistaan. Kuitenkin monet aktiivisesti toimivat seurat jäivät ilman toiminta-avustuksia. Kuntien heikkenevä taloudellinen tilanne tuli esille myös muutamissa vastauksissa. Myös kuntaliitoksen ja palvelurakennemuutoksen vaikutukset heijastuivat joihinkin vastauksiin.

Kunnalta saatava tuki on huomattavasti vähentynyt viiden viime vuoden aikana. Käytännössä tuki perustuu tuloksiin, eli on menestyneisiin urheilijoihin kohdistuvaa.

Kunnalta saatavat avustukset pienenevät vuosi vuodelta.

Kunnan avustukset auttavat huomattavasti seuramme taloudellista toimeentuloa.

Kunnat satsaavat urheiluun ja liikuntaan eri lailla. Yhteiskunnan tuki vaihtelee, ja on välillä sattumanvaraista. Tällä hetkellä seuramme ei saa yhteiskunnan tukea.

Kunta antaa avustusta seuralle kohtuullisen hyvin, koska kunnan oma liikuntatoiminta on lähellä nollaa.

Kunnalta saadaan toiminta-avustusta. Nyt kun on ensimmäinen vuosi kuntaliitoksen jälkeen, niin tuntuu että kaupunki haluaa tukea vain suuria seuroja, ja harrastuspaikkojen saatavuus kiristyy.

Julkisen sektorin lisäksi myös yksityinen sektori rahoitti urheilua. Useilla vastanneista seuroista oli yhteistyökumppaneita. Sponsorointi keskittyi kuitenkin usein hyvin menestyneisiin kilpaurheilijoihin tai joukkueisiin. Yksi esimerkki löytyi kuitenkin myös järjestöjen tai yritysten tuesta, jonka tarkoituksena on vähentää epätasa-arvoisuutta lasten ja nuorten liikunnassa. Yksi vastaajista mainitsi myös seurakunnan tuen vähävaraisille lapsille.

Seurassamme ei kenenkään harrastus- tai kilpailutoiminta saa olla missään tilanteessa taloudellisista mahdollisuuksista kiinni. Olemme tehneet paikallisen Lions Club:n ja muutamien muiden tukijoiden kanssa yhteistyösopimuksen, jonka kautta seuramme voi hakea vähävaraisten jäsen-, lisenssi- ja kuljetusmaksuihin tukea. Tätä käytetään pienissä määrissä vuosittain, ja se on täysin anonyymiä perustuen yhteistyökumppanusten täydelliseen luottamukseen.

Kunta ei tue taloudellisesti heikompiosaisia, mutta seurakunta on myöntänyt joillekin tukea.

Seurojen jäsenten taloudellisen tilanteen lisäksi pitäisi kantaa huolta myös seurojen taloudesta. Muutamien seurojen vastauksista ilmeni, että seuran taloudessa eletään todella ”kädestä suuhun” -periaatteella. Jos jollakin harrastajista ei ole varaa maksaa jäsenmaksua, niin on pakko korottaa muiden maksuja. Lisäksi jotkut seuramat myös mainitsivat että maksuaikaa voi antaa harrastus- ja jäsenmaksujen osalta vain hyvin rajalliseksi ajaksi. Seurojen niukat resurssit rajoittivat myös toiminnan järjestämistä. Esimerkiksi maahanmuuttajien ja vammaisten liikuntaa haluttiin järjestää useassa vastanneessa seurassa, mutta niukat resurssit estivät laajamittaisen toiminnan.

Valtion erityisesti, mutta myös kuntien pitäisi tukea enemmän vapaaehtoista seuratoimintaa. Vähäväkisillä alueilla ja pitkien etäisyyksien päässä lajin kuin lajin harrastaminen ja toiminnan järjestäminen on kallista ja kuluttavaa puuhaa. Seura-

aktiivien laji taitaa olla kilpajuoksu saataviaan perivien kanssa, kuitenkin niin että tuntuma säilyy ja rinnan mitan pitää olla edellä.

4.2. Monikulttuurisuuden tukeminen

Suomessa asui vuoden 2008 lopussa yli 140 000 ulkomaan kansalaista. Vajaassa kolmessakymmenessä vuodessa heidän määränsä on moninkertaistunut, sillä vuonna 1980 Suomessa asui vain runsaat 10 000 ulkomaan kansalaista. Myös moni Suomen kansalainen saattaa olla ulkomaalaistaustainen. Suomen suurin vieraskielisten ryhmä on venäjänkieliset: Venäjää äidinkielenään puhuu yli 50 000 Suomessa asuvaa. Viroa puhuu äidinkielenään noin 25 000 ihmistä, englanti on äidinkieli runsaalle 10 000 asukkaalle, samoin somalia. Arabi-aa, kiinaa, kurdia, albaniaa tai saksaa puhuviin kieliryhmiin kuuluu jokaiseen yli 5000 ihmistä. Muut kieliryhmät ovat pienempiä. (Tilastokeskus 2009) Maahanmuuttajien määrän voimakas kasvu heijastuu varmasti tänä päivänä entistä useamman TUL:n seuran toimintaan. 62 prosenttia tasa-arvokyselyyn vastanneista seuroista ilmoitti, että seuran jäsenistössä on maahanmuuttajataustaisia harrastajia. Miten urheilu- ja liikuntaseuroissa suhtaudutaan tänä päivänä erilaisista kulttuureista tuleviin? Kuinka tasa-arvoisia maahanmuuttajataustaiset toimijat sekä etniset vähemmistöt ovat seuroissa? Miten seurat toteuttavat maahanmuuttajien liikunnan? Millaisia konflikteja kulttuurien erilaisuus on aiheuttanut seuroissa?

4.2.1. Rasismi ja etninen syrjintä suomalaisessa liikuntaelämässä

Suomalaisista 65 prosenttia piti etnisen taustan perusteella tapahtuvaa syrjintää yleisenä tai hyvin yleisenä. Etnisten vähemmistöjen edustajat olivat myös kokeneet Suomessa suhteellisesti eniten syrjintää verrattuna muihin vähemmistöryhmiin. (Discrimination in the European Union. Perceptions, experiences and attitudes Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 23–24 mukaan) Yksi selitys syrjinnälle voi olla joidenkin suomalaisten keskuudessa esiintyvät negatiiviset asenteet eri etnistä alkuperää oleviin ryhmiin. Magdalena Jaakkolan (1999) tutkimuksen mukaan suomalaisista 34 prosenttia uskoi kansojen välisiin älykkyyseroihin (Makkonen 2000,5).

Timo Makkonen esitteli Rasismi Suomessa 2000 -julkaisussa rasismitypologian, jonka mukaan rasismilla on kolme eri ulottuvuutta. Makkosen mukaan rasismin ensimmäinen ulottuvuus on ideologia. Racistisen ideologian mukaan ihmiset jaetaan syntyperän perusteella rotuihin, joille on ominaista tietyt biologiset ja sosiaaliset ominaisuudet. Rodut voidaan edelleen asettaa hierarkkiseen järjestykseen, jossa valkoinen rotu edustaa evoluution huippua.

Rasismien toinen ulottuvuus on toiminta, joka jakautuu alistamiseen ja ulossulkemiseen. Ulossulkemisen yksi esiintymismuoto on syrjintä. Rasistisen toiminnan perusteena ovat todelliset tai kuvitellut rodulliset ja etniset ominaisuudet. Kolmas rasismien ulottuvuus on rasistiset olosuhteet, jotka voivat muodostua yhteiskunnan rakenteiden sekä erilaisten käytäntöjen ja toimintatapojen takia ja johtaa esimerkiksi etnisen ryhmän sosioekonomisen aseman heikkenemiseen. Rasistiset olosuhteet eivät aina ole tahallisia, vaan saattavat syntyä ajattelemattomuuden ja huolimattomuuden takia. (Makkonen 2000, 4–7)

Rasismia on ilmennyt myös suomalaisessa liikunnassa ja urheilussa; tänä vuonna Urheilun oikeusturvalautakunta on joutunut käsittelemään kahta rasismiin liittyvää tapausta, joissa jalkapalloilijan ja valmentajan todettiin syyllistyneen rasistiseen nimittelyyn (14/2009 Kanth; peli- ja toimitsijakielto; 15/2009 Remmel; peli- ja toimitsijakielto). Suvaitsevaisuuden lisäämiseksi liikunnassa on meneillään useita eri kampanjoita, esimerkiksi Suomen palloliitolla on meneillään ”Rasisti on reppana” -kampanja osana vuonna 2006 alkanutta yhdenvertaisuushanketta. Näkyvistä kampanjoista huolimatta tutkittua tietoa maahanmuuttajien liikunnan harrastamisesta on niukasti.

Kati Myrenin (1999) kymmenen vuotta vanhan maahanmuuttajien liikuntaharrastusta ja vapaa-ajanviettoa selvittäneen tutkimuksen perusteella maahanmuuttajien keskuudessa suosituimpia liikuntalajeja olivat kävely, uinti sekä pyöräily. Miehistä yli puolet harrasti jalkapalloa. Maahanmuuttajista 20 prosenttia harrasti liikuntaa harvemmin kuin kerran viikossa. Kerran viikossa liikuntaa harrasti 29 prosenttia vastaajista, kaksi kertaa viikossa 16 prosenttia ja kolme kertaa viikossa tai useammin 35 prosenttia vastaajista. Passiivisimmat liikkujat kansallisuuksittain tarkasteltuna tulivat Somaliasta, Irakista ja Iranista; naisista liikunnallisesti passiivisia oli hieman miehiä enemmän. Suomessa vietettyjen vuosien todettiin lisäävän liikunnan viikoittaisia harrastusmääriä. (Myren 1999, 99–107)

Suomalaiset näkevät maahanmuuttajien liikunnan asiana, jota yhteiskunnan on tuettava. Suomalaisista 46 prosenttia on sitä mieltä, että julkishallinnon pitäisi kokonaan tai pääosin rahoittaa maahanmuuttajien liikuntaharrastus. Vain 14 prosentin mielestä maahanmuuttajien liikunnan rahoitus kuuluu kokonaan tai pääosin yksityiselle sektorille. Loput 40 prosenttia kannattavat kustannusten jakautumista sekä julkiselle että yksityiselle sektorille. (Ilmanen et al. 2004, 43) Kolmannen sektorin järjestämää suvaitsevaisuutta lisäävä liikuntaa on

tuettu melko paljon yhteiskunnan toimesta. Esimerkiksi vuosina 1996–2002 annettiin suvaitsevaisuustoimintaan tukea 171 yhteisölle ja 272 hankkeelle (Myren 2003, 35).

Opetusministeriö ja SLU ovat myöntäneet rahaa liikunnan suvaitsevaisuustyölle. Marita Lax ja Mari Salminen (2000) tutkivat liikuntasosiologisessa Pro Gradu -tutkielmassaan suvaitsevaisuusprojektien toteutumista kahdessa erilaisessa liikuntaseurassa. Tutkittujen hankkeiden tulokset olivat rohkaisevia: Maahanmuuttajien ja kantaväestön yhteistyö lisääntyi. Kantaväestö koki monikulttuurisen toiminnan mukavana vaihtoehtona. Maahanmuuttajille urheiluseuratoiminta tarjosi fyysisen aktiivisuuden lisäksi usein korvaamattoman tuki-verkoston urheilun ulkopuoliseenkin elämään. Suvaitsevaisuus lisääntyi paikallisesti, mitä selitettiin tutkimuksessa kontaktihypoteesilla. Kontaktihypoteesin mukaan ”ryhmien välinen kanssakäyminen sopivissa olosuhteissa vähentää ennakkoluuloisuutta ja vihamielisyyttä”. Kontakti vieraan kulttuurin edustajaan helpottaa näkemään hänet yksilönä, ei vaan etnisen ryhmän edustajana. (Lax & Salminen 2000)

Myös Kati Myren (2003) on tutkinut suvaitsevaisuushankkeita teoksessaan Kohtaamisia liikunnan kentällä – liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996–2002. Liikunnan suvaitsevaisuustyön suurimmiksi haasteiksi nousivat suvaitsevaisuushankkeita toteuttaneiden yhteisöjen mielestä resurssipula, negatiiviset asenteet sekä ennakkoluulot, kateus, välinpitämättömyys sekä seuratoiminnan kilpailullinen luonne.

4.2.2. Kulttuurien kohtaaminen TUL:ssa

Liikuntaa käytetään maahanmuuttajien kotouttamisessa urheilun kansainvälisyyden ja pelisääntöjen universaalisuuden vuoksi. Liikunnan ja urheilun suosion takia sitä käytetään kotouttamisessa etenkin nuorten ja lasten keskuudessa. Suomessa toimii yli 50 maahanmuuttajataustaista urheiluseuraa. (Opetusministeriö 2009a, 19)

Liittotasolla tarkasteltuna 62 prosentissa kyselyyn vastanneista seuroista on jäsenenä maahanmuuttajia. Alueelliset erot ovat kuitenkin suuria. Suur-Helsingin piirin seuroista maahanmuuttajia on 94, Oulun piirissä 83, Saimaan piirissä 71 ja Tampereen piirissä 70 prosentissa vastanneista seuroista. Vähiten seuroja, jossa on jäsenistössä maahanmuuttajia, oli Karjalan (33 %), Lapin (42 %), Satakunnan (50 %), Savon (43 %) ja Uudenmaan (50 %)

piireissä. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2008 yli 215 000 ulkomailla syntyneitä. Maakunnittain tarkasteltuna 48 prosenttia ulkomailla syntyneistä asui Uudenmaan maakunnassa. Tämä selittää, miksi niin monessa Suur-Helsingin piirin seurassa on jäsenistössä maahanmuuttajia. Pirkanmaan maakunnassa on ulkomailla syntyneitä kolmanneksien eniten, mikä tukee Tampereen piirin melko korkeaa tulosta. Uudenmaan ja Pirkanmaan maakuntien lisäksi Varsinais-Suomen maakunnassa asuu vielä yli 10 000 ulkomailla syntyneitä (9 %). Muiden maakuntien väliset erot olivat melko pieniä, ja niissä kaikissa ulkomailla syntyneitä oli alle 9000 henkilöä.

Maahanmuuttajataustaisia liikkujia oli selvästi eniten suurissa seuroissa. Suurissa ja huippu suurissa seuroissa (yli 600 jäsentä) oli 80 prosentissa vastanneista maahanmuuttajataustaisia jäseniä. Pienissä seuroissa maahanmuuttajia oli 53 prosentissa vastanneista ja keskisuurissa 63 prosentissa vastanneista. Enemmistö seuroista, joissa on jäsenenä maahanmuuttajia, oli kaupunkiseuroja. Kaupunkiseuroista 71 prosentissa oli maahanmuuttajataustaisia jäseniä, kuntakeskuksissa olevista seuroista maahanmuuttajia oli 42 prosentissa ja kyläseuroista 31 prosentissa vastaajista.

Maahanmuuttajille tulee luoda edellytyksiä harrastaa liikuntaa niin omissa ryhmissään kuin niin sanotuissa sekaryhmissä. Maahanmuuttajien omissa ryhmissä harjoitettu liikunta ja urheilu voivat ylläpitää tarvittavaa oman kulttuurin ja identiteetin säilyttämistä. Kantaväestön kanssa harjoitettu liikunta edesauttaa tutustumista suomalaisiin käytäntöihin ja tottumuksiin. Muista kulttuureista tulleiden kanssa liikkuminen ja urheileminen toimii puolestaan osana yleisempää kansainvälistymistä. -- Liikunta- ja urheilutoimintojen suunnittelussa maahanmuuttajien tulee saada olla aktiivisessa roolissa. (TUL 2003, 17)

Edellä esitetyn TUL:n liikuntapoliittisen julkilausuman toteutumista käytännössä mitattiin tasa-arvotutkimuksessa väittämällä ”seurassamme maahanmuuttajille on tarjolla omia liikuntaryhmiä”, ”maahanmuuttajat osallistuvat samoihin liikuntaryhmiin pääväestön kanssa” ja ”seuran hallituksessa tai muissa toimielimissä on maahanmuuttajataustaisia henkilöitä”. Lisäksi avoimissa kysymyksissä kysyttiin, miten seura on päättänyt toteuttamaan maahanmuuttajien liikunnan valitsemallaan tavalla. Omia liikuntaryhmiä maahanmuuttajille tarjosi seitsemän prosenttia vastanneista seuroista. Valtaosassa seuroista maahanmuuttajat oli integroitu pääväestön kanssa samoihin liikuntaryhmiin. Lukuisissa vastanneissa seuroista tämä johtui olosuhteiden pakosta: maahanmuuttajia oli niin vähän seuran jäsenistössä, ettei omia ryhmiä ollut mielekäästä järjestää tai seuran taloudelliset ja ohjaukselliset resurssit ei-

vät mahdollistaneet uusien ryhmien perustamista. Useissa vastauksissa koettiin myös huonona vaihtoehtona maahanmuuttajien omat ryhmät, ja niiden koettiin hidastavan kotoutumista ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumista. Vaikka maahanmuuttajia oli harrastajana useassa seurassa, niin seurojen hallinnossa heitä ei silti ollut paljon. Maahanmuuttajia oli seuran hallituksessa tai muissa toimielimissä 11 prosentissa vastanneista seuroista.

Alueella on hyvin vähän maahanmuuttajia ja seuramme on pieni, joten kovin paljoa heitä ei ole ollut mukana. Päävalmentaja on itse maahanmuuttaja, ja puhumme treeneissä englantia hyvin usein. Maahanmuuttajiin suhtaudutaan ihan kuin kehen tahansa muuhun harrastajaan, yksilöllisesti. En näe syytä, miksi siitä pitäisi tehdä kovin iso numero.

Seuraamme kuuluu muutamia maahanmuuttajia, ja he ovat hyvin sopeutuneet joukkoon mukaan. Erityisiä ryhmiä ei tarvita, eikä voida perustaa maahanmuuttajien vähyden takia.

Seura järjesti aikaisemmin Bosniasta tulleille pakolaisille ja muille ulkomaalaistaustaisille "suvaitsevaisuusprojektin". Kolmen vuoden aikana apurahan turvin järjestettiin kotouttamisohjelmaa, johon sisältyi luontoretkiä, osallistumisia urheilu ja kulttuuritapahtumiin yms. Maahanmuuttajien sopeutuminen suomalaiseen liikuntakulttuuriin helpottui. He olivat pääsääntöisesti mukana samoissa ryhmissä kantaväestön kanssa.

Yhteiset ryhmät on nähty parhaaksi tavaksi integroida maahanmuuttajia, mutta seuralla ei myöskään ole taloudellisia edellytyksiä erillisiin ryhmiin.

Tasavertaisuus niin maahanmuuttajien kuin muidenkin vähemmistöryhmiin kuuluvien kanssa toteutuu parhaiten avoimella toiminnalla ja mahdollisimman vähäisellä toimintojen kategorioinnilla.

Seurassamme on hyvin monesta eri kulttuurista tulevia pelaajia ja toimihenkilöitä kaikissa ikäluokissa

Estävätkö maahanmuuttajien omat ryhmät suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumista? Maahanmuuttajataustaisten omien ryhmien järjestäminen on kuitenkin ainakin joissakin tapauksissa perusteltua. Vasta maahan muuttaneelle henkilölle voi olla aluksi helpompaa osallistua monikulttuuriseen tai etnispohjaiseen liikuntaryhmään pääväestön kanssa harrastamisen sijaan. Etnisessä ryhmässä harrastuksen esteeksi ei nouse alkuvaiheen kielitaidottomuus. Etnisen ryhmän sisäisen integraation kautta sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan helpottuu. Maahanmuuttajien liikunnan harrastamista voivat rajoittaa myös kulttuuriset ja uskonnolliset syyt, minkä takia on tarvetta saada pelkästään tietyille etniselle kohderyhmälle suunnattua toimintaa. Kaikissa kulttuureissa ei esimerkiksi hyväksytä naisten ja mies-

ten liikunnan harrastamista yhdessä, tai edes samoissa tiloissa. (Aaltonen et al. 2008, 143; Myren 2003, 109; SLU 2005b, 38)

Suvaitsevaisuusprojekteja arvioitaessa oli havaittu, että maahanmuuttajataustaiset naiset ja tytöt osallistuivat miehiä ja poikia vähemmän liikuntatoimintaan. Ongelmiin naisten liikuntapalveluiden toteuttamisen osalta oli törmätty toteutetun kyselyn perusteella parissa TUL:n seurassakin.

Naisten osallistuminen on vaikeaa – miehet kieltävät.

Uskontokuntien erilaisuus tuo rajoitteita mm. taustamusiikin ja pienten lasten tanssin suhteen.

Maahanmuuttajanaaisille ja -tytöille omat harrasteryhmät. Ongelmia ei ole.

Asenteita etnisiä vähemmistöjä kohtaan selvitettiin väittämällä ”seurassamme suhtaudutaan avoimesti erilaisiin tapoihin, uskontoihin ja kansalaisuuksiin” ja ”eri uskontokuntiin kuuluvien ja erilaisia tapoja noudattavien voi olla vaikea toimia seurassamme”. Ensimmäisen väittämän kanssa samaa tai täysin samaa mieltä oli noin 93 prosenttia vastanneista, loput vastaajat eivät osanneet sanoa tai olivat ”ei samaa, eikä eri mieltä” väitteen kanssa. Kuusi prosenttia vastaajista uskoi, että eri uskontokuntaan kuuluvien ja erilaisia uskonnollisia tapoja noudattavien saattaa olla hankalaa toimia seurassa. 11 prosenttia ei ollut samaa, eikä eri mieltä väittämän kanssa. Muutamien avointen vastausten perusteella asenteet olivat erittäin positiiviset ainakin eri etnisistä ryhmistä tulevia menestyviä urheilijoita kohtaan. Aiempien tutkimusten perusteella (esim. Myren 2003) menestyvien urheilijoiden integroituminen seuraan on helpompaa kuin heikosti menestyvien. Heikosti urheilussa menestyvien syrjäytyminen seuratoiminnasta on koettu uhkaksi.

Seuramme harjoituksissa on käynyt vuosina 1995–2006 kaikkiaan 23 eri kansallisuutta edustavaa urheilijaa. Ulkomaalaistaustaisista on ollut meille paljon iloa ja hyötyä. He ovat voittaneet monia Suomen ja TUL:n mestaruuksia.

Huippu-urheilussa on jo kauan ollut eritaustaisia henkilöitä ja se on vahvuus seurassamme.

Kulttuurien vuorovaikutuksesta johtuvia ongelmia tarkasteltiin väittämällä ”kulttuurien erilaisuus on aiheuttanut jonkin verran konflikteja seurassamme” ja avoimilla kysymyksillä ”oletteko törmänneet joihinkin haasteisiin etnisiin ryhmiin liittyen?”, ”suhtaudutaanko johonkin etniseen ryhmään negatiivisemmin kuin muihin?” ja ”millaisia konflikteja kulttuuri-

en erilaisuus on aiheuttanut seurassanne?”. Kolme prosenttia vastaajista oli törmännyt kulttuurieroista johtuneisiin konflikteihin. Vastauksissa useimmiten mainittu haaste kulttuurieroihin liittyen oli viestinnän, tiedottamisen ja kommunikoinnin ongelmat yhteisen kielen puuttuessa. Myren (1999) havaitsi tutkimuksessaan, että tiedonpuute oli kenties suurin este liikunnan harrastamiselle. Tiedotusta kaivattiin erityisesti omalla kielellä, koska suomenkielisen tekstin hahmottaminen saattoi olla melko hyvältä kielitaidosta huolimatta haasteellista. (Myren 1999, 89, 108) Kyselyn perusteella eri etnisiin ryhmiin suhtauduttiin tasapuolisesti. Kukaan vastaajista ei ilmoittanut, että suhtautuminen jotakin etnistä ryhmää kohtaan olisi ollut negatiivisempaa.

Emme pysty tarjoamaan koulutusta tällä hetkellä muille kuin suomea puhuville, muutaman kysely on joskus tullut englanninkielisestä koulutuksesta.

Jos jotakin haasteellista maahanmuuttajien liikuntaa ajatellen voisi linjata, niin kielitaitokysymys on yksi tärkeimmistä. Toisena tulee mieleen, tarjoaako seuramme sellaisia liikuntalajeja, joihin maahanmuuttajataustaiset ovat kiinnostuneita osallistumaan sukupuolesta riippumatta. Monipuolinen tutustumisryhmän vetäjä voisi olla hyvä lisä seuratoimintaan uusia harrastajia ajatellen.

Ei ole kohdattu erityisiä haasteita tai konflikteja – pieniä kielipulmia lukuun ottamatta.

Ainoat ongelmat ovat syntyneet kielitaidon puutteesta, varsinkin tiedotteiden viestit saattavat jäädä osin vajavaiseksi.

Kieliongelmien lisäksi muitakin ongelmia oli ollut, mutta vain muutamalla kyselyyn vastanneella seuralla. Parissa vastauksessa tuli ilmi eri etnisestä ryhmästä tulevan poikkeava tai tuomittava käyttäytyminen. Konfliktin aiheuttaja saattoi kuitenkin vastausten perusteella olla myös suvaitsematon valtaväestöön kuuluva. Toisaalta osa toi vastauksissaan ilmi, että konflikteja on ollut maahanmuuttajataustaisen kanssa, mutta konfliktit ovat luonteeltaan samanlaisia kuin valtaväestönkin keskuudessa. Yksi maininta tuli myös ongelmista ruokajärjestelyjen kanssa.

Joskus pelitilanteissa maahanmuuttajataustainen on saattanut tulistua tilanteissa aivan silmittömästi.

Maahanmuuttajat ovat epäsäännöllisiä, perään katsomista on enemmän kuin valtaväestössä.

Lapsiryhmissä on ulkomaalaistaustaisia. Heidän käytös on joskus "ronskimpaa" kuin suomalaisten.

Lasten fyysiseen kurittamiseen olemme joutuneet puuttumaan muutaman kerran. Aikuisten taholla etniset ryhmät eivät ole eriarvoisia ainakaan toimijoiden piirissä, mutta lapsia olemme joutuneet "kasvattamaan" tasa-arvoiseen käyttäytymiseen.

Olemme viime vuosina tietoisesti pyrkineet ottamaan toimintaan mukaan erilaisista etnisistä taustoista olevia ihmisiä. Ryhmät ovat toimineet hyvin pienen alkukankeuden jälkeen, vetäjän rooli ja avoin toiminta tällaisessa ryhmässä on ensiarvoisen tärkeä. Aina löytyy joku, joka hankaloittaa hyvin pyörivää toimintaa. Tämä on todella valitettavaa. Ongelmia on ollut ennen kaikkea vanhempien, pitkään toimineiden taholta. Tosin kaikki uusi on heille vierasta, ja seuran uusiutuminen on välillä vaikeaa.

Muutamia harmittomia konflikteja on sattunut, mutta ne ovat selittyneet lopulta aivan samoiksi kuin suomalaislasten keskuudessakin.

Syrjintä Suomessa 2008 -teoksessa nähtiin erityisesti maahanmuuttajanaisten urheiluseurojen ja iäkkäiden maahanmuuttajanaisten tilanne haasteelliseksi (Aaltonen et al. 2008, 143). Tänä syksynä Maahanmuuttajanaisten liikuntaverkosto antoi julkilausuman (18.8.2009), jolla se viestitti päättäjille maahanmuuttajanaisten liikuntapalveluiden heikosta tilanteesta Helsingissä. Liikuntapalveluiden tarjonnasta puuttui jatkuvuutta, ja määräaikaisten projektit koettiin sen vuoksi ongelmallisiksi. Oman kulttuurin mukaisen liikunnan harrastamista rajoitti, ettei maahanmuuttajien omille järjestöille myönnetty liikunta-avustuksia. Kaupungin liikuntapalveluihin kaivattiin maahanmuuttajien liikunnan koordinoijaa, joka voisi olla yhteyshenkilönä eri virastojen ja seurojen välillä. Julkilausumassa nostettiin esille myös TUL:n selvityksessä havaitut viestinnälliset ja tiedottamiseen liittyvät ongelmat.

Joissakin TUL:n seuroissa oli havaittu, ettei maahanmuuttajien liikuntaharrastuksen tukeminen aina vaadi seuralta isoja taloudellisia resursseja. Liikuntapaikan hankkimisessa avustaminen saattaa mahdollistaa kymmenien ihmisten liikuntaharrastuksen.

Seura tukee kaupungissa asuvia maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita lahjoittamalla ilmaisen harjoitteluvuoron liikuntahallista ja antamalla valmennusapua sekä lahjoittamalla pelivarusteita.

Ammattikorkeakoulussamme opiskelee runsaasti vierasmaalaisia, joiden liikuntaharrastusta tuemme mm. antamalla hallistamme ilmaisia harjoitusvuoroja.

Maahanmuuttajat ovat itse halunneet omia ryhmiä. Me varaamme tilan, he hoitavat tilasta aiheutuvat maksut, ja maksavat jäsenmaksut seuralle. Tällaisia ryhmiä meillä on kolme.

4.3. Sukupuolten välinen tasa-arvo

Tavoitteena on sukupuolten välinen tasa-arvo liikunta-alalla siten, että kummallakin sukupuolella on samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet liikkua ja kilpailla sekä osallistua liikuntaa koskevaan päätöksentekoon. (Opetusministeriö 2005, 50)

Sukupuolten välinen tasa-arvo on todennäköisesti tutkituin tasa-arvon elementti liikunnassa ja urheilussa. SLU:n jäsenjärjestöillä on tänä päivänä velvoite tuottaa tietoa toiminnastaan sukupuolinäkökulma huomioiden (Opetusministeriö 2005, 53). Sukupuolten tasa-arvoa valtavirtaistetaan kaikkialla yhteiskunnassa ja sukupuolivaikutusten arviointi, suvaus, vaikuttanee liikuntasektorinkin päätöksenteossa. Häviääkö miehinen hegemonia liikunnan ja urheilun kentiltä?

Ainakin suomalaiset urheilu- ja liikuntaseurat ovat miesten hallinnassa, ja palvelevat enemmän miehiä ja poikia kuin naisia ja tyttöjä. Miehet ja pojat liikkuvat edelleen naisia ja tyttöjä enemmän seuroissa: miehistä 14 prosenttia (228 000), pojista 45 prosenttia (238 000) ja naisista 10 prosenttia (155 000) sekä tytöistä 36 prosenttia (189 000) liikkuu urheilu- sekä liikuntaseuroissa. Sukupuolten väliset erot harrastajamäärissä ovat kuitenkin tasoittumassa, koska seurat ovat menettäneet jonkin verran miesliikkuja ja saaneet lisää naisliikkuja. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Aikuisliikunta, 38; Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret, 20) Urheilun ja liikunnan valmennus- ja johtotehtävät ovat myös säilyneet varsin miehisinä: seuratoiminnan valmentajista naisia oli kuusi prosenttia, ja hallituksen jäsenistä 20 prosenttia. (SLU 2005c) Miehet ovat aktiivisempia myös liikunnan vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa; miehistä 18 prosenttia ja naisista 14 prosenttia osallistuu liikunnan kansalaistoimintaan. Naiset osallistuvat liikunnan vapaaehtoistoimintaan useimmiten yleisurheilun (30 000 naista vuosittain), jalkapallon (28 000 naista), hiihdon (26 000 naista), voimistelun (25 000 naista) tai jääkiekon kautta (20 000 naista). Miehet puolestaan ottavat osaa liikunnan vapaaehtoistoimintaan yleensä jalkapallon (56 000 miestä vuosittain), hiihdon (40 000), jääkiekon (35 000 miestä), yleisurheilun (30 000 miestä) ja suunnistuksen (23 000) kautta. (Kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Vapaaehtoistyö, 4, 31)

Ovatko naiset Työväen Urheiluliiton seuroissa tänä päivänä tasa-arvoisempia kuin muualla liikuntaelämässä? Vasemmistolaisen urheiluliikkeen suhtautuminen esimerkiksi naisten

kilpaurheiluun on ollut historiallisesti tarkasteltuna porvarillista urheiluliikettä suvaitsevaisempaa. (Laine 2000, Laine 2004). Kansalaisten tasa-arvoisuus on ollut leimallista koko työväenliikkeelle; luokkasorron lisäksi marxilaisessa filosofiassa vastustettiin myös sukupuoli-, kansallisuus- ja rotusortoa (Lempiäinen 2003, 51). Kuinka aktiivisesti naiset osallistuvat TUL:n seuratoimintaan harrastajina, valmentajina ja päättäjinä? Miten seurojen resurssit jakautuvat naisten ja miesten liikunnan kesken? Esiintyykö TUL:ssa sukupuolista häirintää? Millainen on suhtautuminen sukupuolivähemmistöihin?

4.3.1. Sukupuolten välinen resurssikamppailu liikunnassa ja urheilussa

Sukupuolten tasa-arvossa on usein kysymys resurssitaistelusta. Suomalaisessa yhteiskunnassa naisten liikuntaan on kohdennettu vähemmän taloudellisia resursseja kuin miesten liikuntaan. Naisten liikuntataloutta ovat viime vuosina tutkineet esimerkiksi Aalto (2001) ja Holm (2002). Päivi Aalto (2001) teki Jyväskylän yliopiston sosiaalitieteiden laitokselle pro gradu -tutkielman Naisten liikuntatalous Suomessa, jossa hän selvitti naisten ja miesten liikunnan sekä urheilun resursointia. Valtio, kunnat, järjestöt ja kotitaloudet kohdensivat kaikki miesten liikuntaan enemmän varoja kuin naisten liikuntaan. Opetusministeriön liikuntamenoista voitiin kohdentaa sukupuolittain vuonna 1998 noin 89 prosenttia. Näistä 449 miljoonasta markasta 39 prosenttia kohdistui naisten liikuntaan, ja jäljellä jäivät 61 prosenttia miesten liikuntaan. Liikuntajärjestöjen valtionavusta 35 prosenttia kohdistui naisten liikuntaan. Suurimman osan liikuntajärjestöjen valtionavusta saivat lajiliitot, ja lajiliitot kohdensivat saamastaan valtionavusta naisten liikuntaan 33 prosenttia, mikä on suhteessa naisten osuuteen jäsenistössä. Urheilija-apurahoista naiset saivat 17 prosenttia. Kunnat käyttivät 38 prosenttia liikuntamenoistaan naisliikuntaan. Liikuntaseurat puolestaan kohdensivat naisten liikuntaa 26 prosenttia toimintamenoistaan. Suuremmat seurat käyttivät suhteessa enemmän rahaa naisten liikuntaan kuin pienemmät seurat. Ammunta ja itsepuolustuslajeja harrastavat seurat kohdensivat naisiin prosentuaalisesti enemmän rahaa kuin mitä jäsenistössä oli naisia. Kotitalouksien liikuntamenoista naisten liikuntaan käytettiin 41 prosenttia. Työnantajat käyttivät naisten liikunnan tukemiseen 40 % henkilöstönsä liikuntamenoista: miesten liikuntaa työnantajat tukivat keskimäärin 29 markalla kuukaudessa, naisten saadessa keskimäärin 19 markkaa. (Aalto 2001)

Liikuntataloudellisten tarkastelujen lisäksi naisista on tehty tutkimuksia myös eri liikuntalajien harrastajina tai toimijoina. Viime vuosina erityisesti naisjalkapalloon liittyen on tehty melko paljon tutkimusta (Kts. esim. Itkonen & Vehviläinen 2009; Kiipeli 2009; Paavola 2003; Vehviläinen 2008 & Virtanen 1999). Satu Kiipeli (2009) tutki selvityksessään, Jalkapalloa jokaiselle? – Palloliiton Uudenmaan piirin tasa-arvoselvitys, sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista Uudenmaan piirin jalkapalloseuroissa. Kiipeli arvioi, että noin puolessa Uudenmaan piirin seuroista toteutuu sukupuolten välinen tasa-arvo. Selvityksessä havaittiin, että tyttö- ja naisjoukkueet kokevat epätasa-arvoa harjoittelu- ja otteluolosuhteiden, arvostuksen, taloudellisten resurssien ja valmentajien ammattitaidon osalta. Harjoittelu- ja otteluolosuhteiden osalta ongelmat selittyivät sillä, että osa seuroista asettaa poika- ja miesjoukkueet etusijalle toiminnassaan. Etusijalle asettamista perustellaan poika- ja miesjoukkueiden isommilla harrastajamäärillä. Osa eroista harjoittelu- ja otteluolosuhteissa selittyy asenneongelmina tyttö- ja naisjalkapalloa kohtaan, sillä tyttöjen ja naisten jalkapalloa arvostettiin vähemmän kuin poikien ja miesten. Tosin arvostuksessa oli merkittäviä eroja eri toimijaryhmien välillä: vähiten arvostusta tyttöjen ja naisten jalkapallo sai Uudenmaan piirin henkilökunnalta ja luottamushenkilöiltä, joista noin 75 % arvosti yleisesti enemmän poikien ja miesten jalkapalloa. Taloudellisten resurssien epätasainen jakautuminen näkyi joukkueiden budjetissa – poika- ja miesjoukkueen budjetti on keskimäärin noin 8 prosenttia isompi kuin tyttö- ja naisjoukkueen. Myös valmentajien ammattitaidossa oli eroja miesten joukkueiden eduksi. Miesten valmentajilla oli enemmän kokemusta ja korkeampi koulutus kuin naisten joukkueiden valmentajilla. (Kiipeli 2009)

Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi suomalaisten naisten liikunnasta ja urheilusta on olemassa useita historiateoksia. Yksi tuoreimmista on Hannu Itkosen ja Hanna Vehviläisen (2009) tekemä tutkimus naisjalkapallon muutoksesta. Tutkimuksessa käsitellään naisten jalkapalloilun kehittymistä runsaan 30 vuoden aikana marginaalilajista huippu-urheiluksi. Tutkimuksessa kuvataan harrastajamäärien kasvua, naisjalkapalloilun keskittymistä eteläiseen Suomeen sekä Palloliiton ponnisteluja naisten ja tyttöjen jalkapallon lisäämiseksi ja organisoimiseksi. Vehviläinen (2008) käsitteli samaa aihetta myös pro gradu -tutkielmissaan. (Vehviläinen 2008, 2009)

4.3.2. Naiset toimijoina TUL:ssa

Naiset muodostivat jäsenmäärästä enemmistön noin neljänneksessä kyselyyn vastanneista seuroista. Naisten osuus jäsenmäärästä vaihteli piireittäin. Kainuun, Karjalan, Oulun ja Savon piireissä naiset eivät olleet enemmistönä yhdessäkään seurassa. Tarkasteltaessa naisten osuutta jäsenistöstä kaikissa piirin seuroissa oli näissä neljässä piirissä naisten osuus jäsenmäärästä liiton pienin (TUL 2009). Kymenlaakson piirissä naisia oli enemmistö 56 prosentissa vastanneista seuroista, Saimaan piirissä 43 prosentissa, Tampereella 40 prosentissa ja Varsinais-Suomessa 42 prosentissa. Näissä piireissä puolestaan naisten osuus jäsenmäärästä vuonna 2008 oli Saimaata lukuun ottamatta yli TUL:n keskiarvon (TUL 2009). Joka toisen kyselyyn vastanneen suuren seuran (jäsenmäärä 600–1999) jäsenistöstä naiset muodostivat enemmistön. Pienistä seuroista (jäsenmäärä alle 300) naisenemmistöisiä seuroja oli vain 17 prosenttia vastanneista, muutoin naisenemmistöiset seurat jakautuivat odotettujen frekvenssien mukaan. Naisenemmistöiset seurat olivat hieman odotettua useammin kaupunkiseuroja.

Avoimissa kysymyksissä tiedusteltiin seurojen lajiryhmien tai harrastusmahdollisuuksien sukupuolisidonnaisuutta. Seuroihin mahtuivat harrastamaan pääsääntöisesti molempien sukupuolten edustajat. Muutamit yksittäiset seurat olivat kuitenkin keskittyneet vain mies- tai naispuolisiin harrastajiin. Liikuntaryhmistä suuri osa oli sekaryhmiä, joihin pääsi osallistumaan sukupuolesta riippumatta. Osa lajeista veti naisia ja miehiä eri tavalla puoleensa: jääkiekko- ja painiharrastus oli useissa seuroissa miehistä, joukkuevoimistelua harrastivat pääsääntöisesti vain tytöt ja naiset. Lajien sukupuolisidonnaisuudet eivät aina olleet kuitenkaan noin stereotyyppisiä, vaan poikkeuksiakin löytyi: osa seuroista tarjosi esimerkiksi vain tytöille koripalloa tai jalkapalloa, ja joissakin seuroissa jalkapalloa harrastavista enemmistö oli tyttöjä, vaikka harrastusmahdollisuudet tarjottiin molemmille. Joukkuelajeissa ryhmät jaettiin pääsääntöisesti sukupuolen mukaan, mikäli joukkue osallistui kilpailutoimintaan.

Kaikissa juniorisarjoissa, jotka eivät osallistu kilpaurheilun, ei erotella tyttöjä ja poikia, vaan heidän harjoitusvuoronsa ovat yhtäaika.

Meidän lajissa ei naisia ja miehiä eritellä omiin ryhmiin, vaan jako menee iän, tason ja oman tavoitteen mukaan.

Toki jotkut lajit vetävät eri sukupuolia eri lailla, mutta tarkoitushakuisesti emme ole pyrkineet siihen, että johonkin lajiin otetaan vain tietyn sukupuolen edustajia. Olemmehan yleisseura ja jo sekin tarkoittaa, että molemmat sukupuolet ovat tervetulleita seuraamme.

Pienessä seurassa kaikki jäsenet ovat tärkeitä sukupuoleen katsomatta.

Joukkuevoimistelu on seurassamme naisten laji. Jääkiekko ja jalkapallo ovat miesten lajeja.

Vaikka naisia oli jäsenistön enemmistö 25 prosentissa seuroista, eivät naiset ole palkituista enemmistössä kuin 18 prosentissa seuroista. Alueellisia eroja tarkasteltaessa Kainuussa, Oulussa ja Savossa ei yhdessäkään seurassa ollut palkittujen enemmistö naisia. Kymenlaakson (33 %), Pohjanmaan (25 %), Saimaan (29 %) ja Tampereen (30 %) piireissä seuroista vähintään neljänneksessä naisia oli enemmistö stipendin saajista ja palkituista. Keskiuurista seuroista neljännes palkitsi enemmän naisia kuin miehiä. Suurissa (yli 600 jäsentä) ja pienissä seuroissa oli naispuolisia stipendin saajia hieman vähemmän kuin mitä odotetut frekvenssit indikoivat, erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Kaupunkiseuroissa (21 %) naispalkitut muodostivat enemmistön hieman useammin kuin kuntakeskuksissa (12 %) tai kylissä (8 %) sijaitsevilla seuroilla, nämäkään erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä.

Liittotasolla TUL kohdensi naisten liikuntaan saamistaan avustuksista 40 prosenttia (Aalto 2001), mikä on suhteessa naisten määrään liitossa. TUL:n kyselyyn vastanneista seuroista neljännes ilmoitti kohdentavansa miesten liikuntaan enemmän taloudellisia resursseja kuin naisten liikuntaan. Jäsenmäärän suhteen tarkasteltaessa havaittiin, ettei eroja ollut erikokoisten seurojen välillä. Alueellisesti tarkasteltuna piirien välillä oli eroja: 57 prosentissa savolaisista seuroista miesten liikunta lohkaisi seuran budjetista enemmän kuin naisten – Saimaan piirin seuroista yksikään ei ilmoittanut miesten liikuntaan käytettävän enemmän varoja kuin naisten. Vähintään kolmannes seuroista ilmoitti käyttävänsä miesten liikuntaan enemmän taloudellisia resursseja kuin naisten liikuntaan Kainuun (33 %), Karjalan (33 %), Oulun (33 %), Pohjanmaan (38 %), Satakunnan (38 %) ja Uudenmaan (50 %) piireistä. Miesten liikuntaan käytettiin taloudellisia resursseja naisten liikuntaa enemmän alle viidenneksessä seuroista Hämeen (15 %), Keski-Suomen (8 %), Lapin (17 %) ja Varsinais-Suomen (8 %) piireissä. Useat seurukset kuitenkin toivat esille avoimissa vastauksissa, ettei sukupuolella ollut vaikutusta budjetin tai palkitsemisen suunnitteluun.

Budjetti ja palkitseminen tapahtuvat tulosten perusteella, ei sukupuolen.

Poikajoukkueilla on pääsääntöisesti miesvalmentajat ja tytöillä naisvalmentaja. Naisten edustusjoukkue pelaa ylempällä sarjatasolla kuin miesten joukkue, joten naisten suurempi osuus budjetista johtuu tästä.

37 prosentissa seuroista naisia ja miehiä oli ohjaaja- sekä valmentajatehtävissä yhtä paljon. Karjalassa, Oulussa, Satakunnassa ja Suur-Helsingissä molempia sukupuolia oli suunnilleen yhtä paljon ohjaaja- ja valmentajatehtävissä joka toisessa seurassa. Jompaakumpaa sukupuolta oli yli 60 prosenttia ohjaajista ja valmentajista todennäköisimmin Saimaan ja Savon piirin alueella, joissa vain 14 prosenttia vastaajista ilmoitti, että molempia sukupuolia toimii kyseisissä tehtävissä suunnilleen yhtä paljon. Seuran koolla ei ollut merkitystä ohjaajien ja valmentajien sukupuolijakaumaan, sen sijaan seuran toimintaympäristö vaikutti hieman ohjaajien sukupuolijakaumaan. Kaupungissa (40 %) toimivissa seuroissa oli hieman useammin molempia sukupuolia yhtä paljon ohjaaja- ja valmentajatehtävissä kuin kuntakeskus- (35 %) ja kyläseuroissa (23 %).

Valmentajat ja vetäjät ovat miehiä, koska halukkaita naisia ei ole löytynyt.

Juniorivalmennus alle 15-vuotiaille on sekä miesten että naisten valmentamaa, sukupuoleen katsomatta. Valitettavan harva nainen kouluttautuu valmentamaan huippujoukkueita.

Seurassamme ei katsota onko kyseessä nainen vai mies. Tehtävän kuva merkitsee. Pätevin henkilö valitaan tehtävään. Tällä hetkellä valmentajista ja toimihenkilöistä isompi osa on naisia.

Seuramme ja lajimme ovat pieniä, joten meillä ei ole edes varaa alkaa valikoimaan sukupuolen mukaan treeninvetäjiä tai hallituksen jäsenistöä.

45 prosenttia vastaajista ilmoitti, että seuran hallituksessa ja toimielimissä on yleensä naisia ja miehiä suunnilleen yhtä paljon. Savossa (57 %), Suur-Helsingissä (71 %), Tampereella (60 %) ja Uusimaalla (60%) yli puolet vastanneista seuroista ilmoitti, että molempien sukupuolten edustajia on seurojen hallinnossa. Kainuussa (0 %), Saimaalla (14 %) ja Satakunnassa (13 %) seuran hallituksessa ja toimihenkilöissä oli pääsääntöisesti yli 60 prosenttia toisen sukupuolen edustajia. Tarkasteltaessa tuloksia keskiarvoittain oli tilanne melko samansuuntainen: Hämeen piiri kuitenkin kiilasi itsensä neljän tasa-arvoisimman piirin joukkoon. Suurissa seuroissa (jäsenmäärä yli 600) oli hieman enemmän seuroja (58 %), joissa molempia sukupuolia oli yhtä paljon seuran hallinnossa, kuin keskisuurissa (35

%) tai pienissä (44 %) seuroissa. Seurojen toimintaympäristön osalta tulokset noudattelivat odotettuja frekvenssejä.

”Seurassamme ei kannateta jäsenistön sukupuolijakaumaan suhteutettuja sukupuolikiintiöitä liiton, piirin tai seuran päätöksentekoeleimiin” -väittämän kanssa eri mieltä tai täysin eri mieltä oli 22 prosenttia kyselyyn vastanneista seuroista. Sukupuolikiintiöitä vastusti puolet kyselyyn vastanneista seuroista. Yli neljännes vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään tai suhtautui kiintiöihin neutraalisti. Prosentuaalisesti eniten kiintiöitä kannatettiin Kainuussa, jossa kaksi kolmesta vastaajasta kannatti kiintiöitä. Kiintiöitä kannatettiin enemmän kuin vastustettiin Kainuun lisäksi Satakunnassa ja Savossa. Satakuntalaisista seuroista puolet kannatti kiintiöitä, ja neljännes vastusti. Savon piiristä 43 prosenttia kannatti kiintiöitä ja 29 prosenttia vastusti. Prosentuaalisesti eniten kiintiöitä vastustettiin Kymenlaaksossa (67 %), Pohjanmaalla (75 %), Suur-Helsingissä (65 %) ja Uusimaalla (70 %). Tulos on kiinnostava siksi, että Kainuun piirissä naisia osallistui liiton ja piirin päätöksentekoon vähemmän kuin missään muualla. Suur-Helsingissä ja Uusimaalla naiset olivat Tampereen piirin jälkeen aktiivisimpia liiton ja piirin päätöksentekoon osallistujia. Keskiarvoittain tarkasteltuna tilanne on melko samansuuntainen: viidestä eniten sukupuolikiintiöitä kannattavasta piiristä neljä on naisten osallistumisaktiivisuuden osalta viiden passiivisimman piirin listalla (Kainuu, Karjala, Oulu ja Satakunta). Eli vastanneista seuroista ne, joiden piirien alueella naiset osallistuivat vähiten liiton ja piirin päätöksentekoon, kannattivat pääsääntöisesti eniten sukupuolikiintiöitä päätöksentekoeleimiin.

Avoimista vastauksista kävi ilmi, että useat seurat eivät pohdi sukupuolikiintiöitä päätöksentekoeleimiään valitessa juuri lainkaan, ja valinnassa keskitytään kokonaan muihin kriteereihin. Kuitenkin myös päinvastaisia esimerkkejä nousi esiin teksteistä, ja joissakin seuroissa huomioitiin aktiivisesti myös sukupuolinäkökulma hallituspaikkoja jaettaessa. Joskus ainoa kriteeri valinnalle oli vapaaehtoisuus, koska hallituspaikat eivät yksinkertaisesti kiinnostaneet jäseniä. Vastauksissa tuli esille myös jonkin verran sukupuolistereotyyppisiä roolijakoja – naisjaostot hoitavat muonituksen ja naisen paikka hallituksessa on sihteerin tehtävissä.

Sukupuolijakautumasta viisveisaan. Kunhan saisi johtokuntaan porukkaa, joka olisi asiastaan kiinnostunut ja suostuvainen tehtävään. Näihin hommiin ei kauheasti tunkua tunnu olevan.

Johtokunnassa on pelkästään miehiä. Ehkä meidän pitää miettiä, mistä moinen johtuu?

Seuran johtokunnassa en kannata min. 40 % -sukupuolijakaumaa, koska se saattaisi aiheuttaa pienissä seuroissa hankaluuksia toimijoiden löytymiseen. Piirin ja liiton tasolla on eri juttu.

Seuramme toimii hyvin tasapuolisesti: harrastajissa on kumpaakin sukupuolta, ja hallituksessa on neljä naista ja kuusi miestä.

Tällä hetkellä on johtokunnassa neljä naista ja viisi miestä. Tärkein kriteeri johtokuntaan pääsemiselle on, että saisimme joka jaostosta sinne henkilön, sillä ei ole merkitystä onko se mies vai nainen. Jaostoissa taitaa olla enemmän naisia kuin miehiä.

Johtokunnassa sukupuolijakauma on tällä hetkellä 50–50. Miehiä on jäsenistä 65 prosenttia.

Seuramme jäsenistöstä on naisia noin 25 prosenttia. Hallitukseen pyritään aina saamaan naisedustus, tällä hetkellä naisia on kaksi ja miehiä viisi.

Tilanne sukupuolijakauman suhteen on suunnilleen tasan. Eikä siitä ole tarvinnut tehdä sen suurempaa numeroa, vaan se on itsestään muotoutunut näin.

Jäsenistöstä yli puolet on naisia tai tyttöjä. Toimielimissä sukupuolijakauma on jokseenkin tasan, mutta hallituksessa miehillä on selvä ote.

Jaostoissa on sekä miehiä että naisia. Johtokunnassa on seitsemän naista ja yksi mies! Miehiä ei tunnu hallitusvastuu kiinnostavan.

Naisjaostolla on merkittävä osuus seuramme toiminnassa mm. ruokahuolto kilpailuissa ynnä muissa tapahtumissa on heidän vastuullaan. Seurassamme ei ole esiintynyt sukupuolista syrjintää, päinvastoin.

Sukupuolisen häirinnän suhteen tilanne oli erittäin hyvä. Yhdenkään seuran hallinto ei tiennyt sukupuolista häirintää tapahtuneen omassa seurassaan. Toki on mahdollista, että mahdolliset häirintätapaukset eivät vain ole kantautuneet seuran hallinnon tietoon.

Vaikka tässä osiossa on pääsääntöisesti puhuttu kahdesta sukupuolesta, ja näiden keskinäisestä tasa-arvosta – sukupuolivähemmistöjä ei kuitenkaan ole kokonaan unohdettu. Väittämän ”seurassamme sukupuolivähemmistöihin suhtaudutaan suvaitsevaisesti” kanssa täysin samaa mieltä oli 41 prosenttia vastaajista, samaa mieltä 40 prosenttia, ei samaa eikä

eri mieltä yhdeksän prosenttia vastaajista ja täysin eri mieltä alle prosentti. Loput vastaajista eivät osanneet sanoa mielipidettään.

4.4. Ikäryhmien välinen tasa-arvo

Seniorit ja lapset sekä nuoret nähdään jossain määrin hyvinvointiyhteiskunnan taloudellisiksi ongelmiksi, koska he ovat taloudellisesti tuottamattomia. (Marin 1999, 195)

SLU on kiinnittänyt huomiota ikäryhmien välisen tasa-arvon osalta kahteen epäkohtaan liikunta- ja urheilujärjestöissä: nuoret ovat paitsiossa seurojen päätöksenteossa vanhempien sukupolvien vastatessa seurojen hallinnosta, keski-ikäiset ja seniorit puolestaan jäävät harrastajina nuorempien varjoon ja heidän toimintaansa kohdennetaan vähemmän resursseja. Nuorten päätöksenteon suhteen ongelma on, ettei heitä osata pyytää mukaan, eikä heille löydetä sopivia tehtäviä. Myös sukupolvien erilaiset toimintatavat saattavat muodostua esteeksi sukupolvien yhteistyölle seuran hallinnossa. (SLU 2005b, 27) TUL:n liikuntapoliittisessa ohjelmassa (2003) kiinnitettiin huomiota ikääntyneiden liikuntamahdollisuuksista huolehtimiseen. Seuroja kehoitettiin esimerkiksi pohtimaan oman toiminta-alueen ikääntyneiden liikuntamahdollisuuksia. Lisäksi liiton seuroihin haluttiin lisää senioreille suunnattua liikuntaa ja enemmän veteraanijaostoja ja senioriryhmiä. (TUL 2003, 12)

4.4.1. Seniorit ja juniorit harrastajina: ”äijäjoogaa” ja ”vauvabickiä”

Senioreiden suosituin liikuntaharrastus on kävelylenkkeily, jota harrastaa 76 prosenttia liikuntaa harrastavista senioreista. Muita suosikki harrastuksia ovat pyöräily (31 %), sauvakävely (22 %), hiihto (19 %), voimistelu tai jumppa (18 %) sekä uinti (17 %). Senioreista 84 prosenttia liikkuu yksin. 66–79-vuotiaista urheiluseuroissa liikkuu 28 000 senioria ja vapaaehtoistyöhön osallistuu 20 000 senioria, joista kolme neljästä on miehiä. Liikunnan vapaaehtoistyössä ja kansalaistoiminnassa mukana olevat seniorit ovat useimmiten korkeasti koulutettuja (11 %) ja monipuolisia liikkujia (9 %). (Senioriliikuntatutkimus 2007–2008, 8, 11, 12 & 13)

Lapsista ja nuorista (3–18 -vuotiaista) 92 prosenttia harrastaa liikuntaa tai urheilua. Vähiten liikuntaa harrastavat alle kouluikäiset, joista 85 prosenttia harrastaa liikuntaa. Aktiivisin ikäluokka puolestaan on 12–14-vuotiaat, joista liikuntaa ja urheilua harrastaa 94 prosenttia. Suosituimmat liikuntalajit lasten ja nuorten keskuudessa ovat jalkapallo, pyöräily, uinti,

hiihto, salibandy, kävelylenkkeily, luistelu, jääkiekko ja juoksulenkkeily, joita jokaista harrastaa yli 100 000 lasta ja nuorta. Lapsista ja nuorista 58 prosenttia liikkuu omatoimisesti kavereiden kanssa, ja 40 prosenttia liikkuu omatoimisesti yksin ja toiset 40 prosenttia urheiluseuroissa. Pojat ovat jonkin verran tyttöjä innokkaampia liikkumaan liikunta- ja urheiluseuroissa. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret, 5, 6, 16, 20)

Seuroille teetetyin kyselyn perusteella harrastusmahdollisuuksia oli tarjolla kaiken ikäisille. 84 prosenttia vastanneista seuroista ilmoitti tarjoavansa liikuntapalveluita kaiken ikäisille ikäryhmittäin. Hämeen ja Karjalan piirien alueella kaikki vastanneet seurat tarjosivat iästä riippumatta mahdollisuuden harrastaa liikuntaa oman ikäisten seurassa – Kainuun piirin vastanneista kolmannes. Muitten piirien vastauksien vaihteluväli oli Tampereen piirin 70 prosentista Suur-Helsingin 94 prosenttiin. Suuret seurat (yli 600 jäsentä) tarjosivat aktiivisimmin palveluja kaiken ikäisille: suurista seuroista 97 prosenttia tarjosi liikuntamahdollisuuksia kaikille ikäryhmittäin, keskisuurista 85 prosenttia ja pienistä 81 prosenttia. Erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Kuntakeskuksissa (92 %) toimivat seuratarjosivat useimmin palveluita kaiken ikäisille ikäryhmittäin, mutta erot kylä- ja kaupunkiseuroihin olivat marginaalisia. Avoimet vastaukset tukivat kvantitatiivisia tuloksia, ja valtaosa seuroista kertoi vastauksissaan järjestävänsä liikuntamahdollisuuksia kaiken ikäisille. Joissakin seuroissa ikääntyneiden liikuntaa ei järjestetty, tai senioriryhmiä oli vähemmän kuin muita ryhmiä. Toisaalta useat vastaajat ilmoittivat, että seurassa on erittäin aktiivista veteraanitoimintaa.

Harrastus- ja kilpailumahdollisuudet luodaan tarpeen pohjalta, tällä hetkellä harrastajia on lapsista "huru-ukkoihin".

Harrastusmahdollisuuksia pyrimme tarjoamaan läpi elämän eri-ikäisille.

Lapsilla on mahdollisuus tulla mukaan 4 kk:n ikäisenä aikuinen-vauva -jumppaan. 3-vuotiaista ylöspäin on mahdollisuus osallistua jumppaan, hiihtoon ja yleisurheiluun niin harrastaen kuin kilpailenkin. Aikuisille ja veteraaneille järjestämme monipuolista kuntoliikuntaa.

Iäkkäiden kunto- ja terveystoimintaa ei ole riittävästi.

Nuorilla ja aikuisilla on mielestämme hyvät keskinäiset vaikutusmahdollisuudet niin jaostoissa ja vetäjillä kuin johtokunnassakin, poikkeuksen muodostaa ikääntyneet heitä on hyvin vähän toiminnassa mukana.

Seurojen avoimista vastauksista ilmeni joidenkin seurojen keskittyminen vain tiettyihin ikäryhmiin. Toisaalta laajemmille ikäryhmille tarjottavat liikuntapalvelut eivät olleet joillekin seuroille mahdollisia kustannusten takia.

Seuramme ei tarjoa ikääntyvien liikuntapalveluita.-- Harrastusmahdollisuuksien tarjonta on meillä nuorille alle 18-vuotiaille, kilpailumahdollisuudet samoin.

Aikuisliikuntaseurana emme tarjoa ns. junnuliikuntaa.

Aikaisemmin on korostunut, että nuoret ovat olleet seuran silmäterä. Ovat edelleen, mutta tuo raha ja taloudelliset seikat tuovat omat haasteensa. -- TUL:n seuralle ei perinteisesti ole ollut niin suurta sijaa, varsinkin nyt kun teollinen toiminta on vähentynyt rankasti.

Kohtuuhintaisista vetäjistä on pulaa. Ei ole nykytuloilla mahdollista kovin laajaan toimintaan. Jäsenistö koostuu meillä 1-vuotisesta 97-vuotiseen.

Aina ei ole tarpeen erotella eri ikäryhmiä toisistaan, vaan toiminnassa voidaan sekoittaa eri-ikäisiä harrastajaryhmiä. Yksi seura mainitsi, että eri-ikäiset juniorit pelaavat satunnaisesti leikillisen ottelun toisiaan vastaan harjoituksissa. Muitakin hyviä esimerkkejä löytyi.

Seurassamme on mm. M85-sarjassa kilpaileva maailmanmestari, joka käy mukana nuorten yleisurheiluharjoituksissa. Tämä on otettu erittäin positiivisena vastaan.

Seurojen ohjelmaan kuului usein myös kaiken ikäisille sopiva perheliikunta, jota tarjosi 58 prosenttia vastaajista. Kyläseuroista 83 prosenttia tarjosi mahdollisuuden harrastaa perheliikuntaa, kuntakeskusten seuroissa vastaava luku oli 61 prosenttia ja kaupunkiseuroissa 63 prosenttia. Keskisuuret seuratarjosivat useimmin mahdollisuuden perheliikuntaan (70 prosenttia vastaajista), mutta erot pieniin ja suuriin (yli 600 jäsentä) seuroihin olivat marginaaliset. Erot seurojen välillä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä toimintaympäristön tai jäsenmäärän suhteen. Kainuun seuroista yksikään ei tarjonnut mahdollisuutta perheliikuntaan, Suur-Helsingin seuroista peräti 94 prosentissa oli mahdollista harrastaa perheliikuntaa. Keski-Suomen piirin seuroista ja Hämeen piirin seuroista runsaat 40 prosenttia vastanneista tarjosi mahdollisuuden perheliikuntaan. Muiden piirien alueella vähintään puolessa vastanneista seuroista harrastettiin perheliikuntaa.

Liikuntapalvelutarjonta on vauvasta vaariin. Esim. vauvoille vauvabick, 1v alkaen perheliikuntaryhmät, lapsille, nuorille, aikuisille ja veteraaneille monia toimintamuotoja kilpaurheilusta kuntosaleihin.

Perhetapahtumia järjestämme muutamia vuosittain.

Seurassamme annetaan mahdollisuus kaiken ikäisille ihmisille niin harrastuspuolella vetäjinä, ohjaajina ja jäseninä kuin hallituksen tai jaostojen jäseninä tms. Voisimme kylläkin kehittää yhteisiä harrastuksia tai yhteishetkiä lapsiperheille, mutta se vaatisi seuraltamme jonkin verran jo varojen käyttöä.

Perheliikuntaa ei ole tällä hetkellä seuran toiminnassa. Pienellä paikkakunnalla kaikki harrastavat yleensä yhdessä.

Viimeinen eri-ikäisten harrastusmahdollisuuksia kartoittava väittämä oli ”seurassamme pystyvät kilpailemaan kaiken ikäiset”. Väittämän kanssa samaa mieltä (27 %) tai täysin samaa mieltä (55 %) oli 82 prosenttia vastaajista. Ei samaa eikä eri mieltä oli viisi prosenttia vastanneista seuroista, ja eri mieltä (12 %) ja täysin eri mieltä (1 %) puolestaan 13 prosenttia vastaajista. Kaiken ikäiset pääsivät kilpailemaan kaikissa vastanneissa seuroissa Oulun, Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen piireissä. Kainuun piirin vastanneista seuroista vain kolmannes mahdollisti kaiken ikäisten kilpailemisen, Kymenlaakson osalta 56 prosenttia. Muiden piirien alueelta vähintään 60 prosenttia vastanneista mahdollisti kaiken ikäisten kilpailutoiminnan seurassaan.

Ikääntyneiden liikuntapalveluita tarjosivat kyselyyn vastanneiden seurojen toiminta-alueella asukasyhdistykset, eläkeläisjärjestöt, kansalais- ja työväen opistot, kuntien liikunta- ja vapaa-ajan organisaatiot, muut seurat ja terveyskeskukset. Ikääntyneiden liikuntapalveluja tarjotessaan osa seuroista oli ollut varsin innovatiivisia, ja erilaisia yhteistyömuotoja palvelujen takaamiseksi käytettiin.

Seuramme ei tuota ikääntyneille palveluja. Kaupunki kustantaa ns. veteraanipassin. Asiakas maksaa 25 euroa vuodessa, jolloin käytettävissä on runsaat liikuntapalvelujen mahdollisuudet.

Ikäihmisille liikuntapalveluja tarjoaa liikuntatoimi yhteisellä sopimuksella urheiluseurojen kanssa

Seurassamme on seurakehittäjä, joka tarjoaa liikuntapalveluja omille ikääntyville, mutta myös ulkopuolisille.

Eläkeläisjärjestöt käyttävät meidän oman urheilutalomme palveluja ja vastineeksi hoitavat talon siivouksen ja tuottavat muita palveluja.

Paikkakunnalla on kaikkien seurojen yhteiselin, joka hoitaa ikäihmisten päivällä tapahtuvaa liikuntaa.

4.4.2. Senioridemokraattinen seurahallinto?

Eri-ikäisten osallistumista seurojen päätöksentekoon mitattiin väittämällä ”seuramme päätävissä elimissä on eri ikäryhmien edustajia”. Väittämän kanssa täysin samaa mieltä oli 36 prosenttia vastanneista seuroista, ja samaa mieltä 42 prosenttia vastanneista. Ei samaa eikä eri mieltä oli kahdeksan prosenttia vastanneista. Eri mieltä oli 13 prosenttia vastanneista ja täysin eri mieltä runsas prosentti vastaajista. Useissa avoimissa vastauksissa korostettiin, että seurahallintoon mahtuu eri-ikäisiä toimijoita.

30–60-vuotiaita on noin 80 prosenttia päätöksentekijöistä, 10 prosenttia on alle 30-vuotiaita ja toiset 10 prosenttia yli 60-vuotiaita.

Hallituksen keski-ikä on noin 40 vuotta. Olemme pyrkineet tietoisesti tekemään uudistautumisrekryä. Tavoite on, että seuran jäsenkenttä ja päättäjät olisivat samannäköisiä.

Johtokuntamme koostuu eri jaostojen edustajista, jolloin myös edustajat ovat eri-ikäisiä. Jaostoissa on pääsääntöisesti työikäisiä.

Hallituksessa ikäjakauma on 18-vuotiaista 60-vuotiaisiin.

Enemmän hajontaa oli havaittavissa tiedusteltaessa nuorten osallistumisesta seuran päätöksen tekoon. Väittämän ”nuoret eivät osallistu seuramme päätöksentekoon” kanssa täysin samaa mieltä oli neljä prosenttia vastaajista ja samaa mieltä 26 prosenttia vastanneista seuroista. Ei samaa eikä eri mieltä oli 17 prosenttia vastanneista seuroista. Eri mieltä oli kolmannes seuroista ja täysin eri mieltä 19 prosenttia vastanneista seuroista. Avointen vastausten tulokset olivat kokonaisuutena kriittisempiä kuin monivalintakysymyksiä perusteella olisi voinut olettaa. Lukuisat seurat olivat huolissaan nuorten syrjäytymisestä päätöksenteossa. Jotkut seurat olivat myös yrittäneet rekrytoida nuoria hallintoelimiin, mutta tuloksetta. Seurojen hallinnossa selvästi suurin ryhmä olivat keski-ikäiset tai ikääntyneet jäsenet – huolimatta siitä, että jäsenistöstä valtaosa saattoi olla lapsia sekä nuoria ja toiminta kohdistui heihin.

Nuoria ei tahdo saada osallistumaan päätöksentekoon, vaikka yritystä on ollut. Uk-koutuminen ja akkautuminen vaivaavat seuraamme.

Ikärakenne on valitettavasti sieltä varttuneemmasta päästä.

Johtokunnassa ikärakenne on melko korkea, uudistumista kaivataan.

Seuran hallitus on tällä hetkellä keski-ikäinen. Yhtään nuorison edustajaa ei ole nykyisessä hallituksessa. Seuramme on pääosin juniorikoripalloseura.

Päätöksenteossa seurassamme on ikähaitari 40-vuotiaista 70-vuotiaisiin, hallituksen keski-ikä on 60 vuotta.

Nuoret lähtevät opiskelemaan tms. eivätkä siksi voi osallistua hallintoon. Periaatteellista estettä ei ole, jonkun verran vanhoja tapoja...

Avointen vastausten perusteella nousi esille, että yleisesti seurojen jaostoissa toimivat ovat nuorempia kuin hallituksen jäsenet; Nuoria saadaan hyvin rekrytoitua jaostoihin ja ohjaus- sekä valmennustehtäviin, hallitusvastuu sen sijaan ei kiinnosta.

Hallituksen jäsenet ovat lähes kaikki yli 50-vuotiaita. Jaostoissa on mukana nuorempiakin, alle 30-vuotiaita.

Nuoria on mukana joissakin jaostoissa, mutta ei hallituksessa.

Yleensä nuoret haluavat vain valmentaa, eivätkä istua suunnittelemassa toimintaa ja hoitamassa seurarutiineja.

Ongelmana on lähinnä nuorten haluttomuus tulla hallintotehtäviin. Valmennustehtävät sekä tietyissä kisatapahtumissa toimitsijana oleminen kiinnostaa, pitkäjänteinen hallintotehtävä ei ole kovin suosittua, vaikka olemme yrittäneet meidän nuoria kannustaa mukaan.

Keski-ikäiset ovat seuran johdossa, nuoria ei kiinnosta johtokunta työskentely vaan omakohtainen lajitoiminta.

Nuorten osuus päättävissä elimissä on pieni. Kysymys on. Miten saadaan nuoret kiinnostumaan seuran aktiivitoiminnasta johtotasolla? Olemmeko me varttuneet esteen? Emmekö anna nuorille riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa?

Jäsenistömme on hieman ikääntynyttä ja varsinaisen kilpaurheilun kautta mukaan tulevat toimijat liikkuvat eri joukkueiden mukana. Nämä toimijat sitoutuvat mieluummin joukkueeseen, ei niinkään pääseuraan.

Jotkut seurat pyrkivät tietoisesti järjestämään nuorille tavanomaisesta poikkeavia vaikutusmahdollisuuksia, koska perinteinen seurahallinto ei aina tuntunut houkuttelevan nuoria harrastajia. Osa seuroista on halunnut myös varmistaa seuratyön hiljaisen tiedon siirtymisen sukupolvelta toiselle.

Seurassamme toimii johtokunnan lisäksi nuorten foorumi, joka saa vaikuttaa seurassa tehtäviin päätöksiin.

Jäsenistön ja toimielinten ikäjakauma on hyvin katettuna laidasta laitaan, tosin nuorisojäsenet saavat äänensä kuuluville parhaiten valmentajan kautta, koska valmentajilla on oikeus osallistua johtokunnan kokouksiin halutessaan.

Seuran toimielimiin on pyritty viimeisten 2 vuosikymmenen aikana valitsemaan kaiken ikäisiä henkilöitä edustamaan niin iäkkäitä kuin nuoriakin. Vanhemmilta ja kokeneemmilta jäseniltä on haluttu saada tietoa ja taitoa siirrettyä nuorempiin sukupolviin ja nuoremmilta taas uusia ideoita ja erilaista tietämystä vanhemmille

4.5. Erityisryhmien tasa-arvo

4.5.1. Erityisryhmät liikuntapalveluiden kohderyhmänä

Erityisliikunta ei ole marginaalinen ilmiö. Laajimmillaan yli miljoonan kansalaisen laskeetaan kuuluvan liikunnan erityisryhmiin (Opetusministeriö 2002). Erityisliikunnan tai soveltavan liikunnan (adapted physical activity) kohderyhmänä ovat henkilöt, joiden toimintakyky on heikentynyt vamman, sairauden tai muun syyn takia tai heidän on sosiaalisen tilanteen vuoksi hankalaa osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Näiden henkilöiden liikuntapalveluiden toteuttaminen vaatii soveltamista ja erityisosaamista. Erityisliikunta käsitteenä on yläkäsite, joka pitää sisällään erityisliikuntakasvatuksen tai soveltavan liikunnanopetuksen, erityisryhmien kunto-, terveys tai virkistysliikunnan, liikunnallisen kuntoutuksen tai terapeuttisen harjoittelun sekä vammaisurheilun ja -liikunnan. (Valtion liikuntaneuvosto, erityisliikunnan jaosto, 2003) Liikunnan erityisryhmissä on paljon senioreita, mutta myös jokaisesta muusta ikäluokasta löytyy iso joukko erityisliikuntapalveluja tarvitsevia (Ala-Vähälä 2006, 9). Vammaisten liikuntaharrastuksen suurimmat haasteet ovat tämän päivän Suomessa liikuntatilojen esteettömyys, asiantuntevan ohjauksen puute ja avustus- sekä kuljetuspalveluiden tarjonta (Aaltonen et al. 2008, 139). Edellä mainitut tekijät nostavat vammaisliikunnan järjestämiskustannukset muita liikuntaryhmiä korkeimmiksi, ja nämä kustannukset tuntuvat myös vammaisliikuntaan osallistuvien lompakossa. (SLU 2005b, 32)

Ikääntyneiden, pitkäaikaissairaiden ja vammaisten liikuntapalveluja on ryhdytty aiempaa systemaattisemmin edistämään Suomessa 1960-luvulta lähtien. Erityisryhmien liikuntaharrastuksen ongelmana on ollut tavanomaisten liikuntapalveluiden ulkopuolelle jääminen, vaikka liikunnasta ja urheilusta olisi erityisen suurta hyötyä nimenomaan erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden toimintakyvylle. Erityisryhmien liikuntapalvelujen tarjoajista kunnat ovat olleet aktiivisimpia. (Vasara 1992, 428–431) Siitä huolimatta kuntien liikuntatoimen päätöksenteossa erityisryhmien edustajia ei ole juuri läsnä (Opetusministeriö 2002). Kuntien erityisliikuntapalveluita käyttävät etupäässä naiset: naiset käyttivät 73 prosenttia ikääntyneille, 55 prosenttia vammaisille, 64 prosenttia pitkäaikaissairaille ja 69 prosenttia muille erityisryhmille suunnatuista liikuntapalveluista (Erityisryhmien arviointiraportti, SLU 2005b mukaan).

Kuntien jälkeen seuraavaksi eniten erityisryhmiä liikuttavat vammaisliikuntajärjestöt. Liikunta- ja urheiluseurat ovat olleet passiivisia erityisryhmien liikuttajia, ja heidän toimintansa painopiste on selkeästi rakennettu valtaväestön liikuntapalveluiden tuottamiseen. (Vasara 1992, 431) Kuntien erityisliikunnan järjestäjät kokivat liikuntaseurat vähiten tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi; liikuntaseuroja tärkeämmiksi yhteistyökumppaneiksi nousivat sosiaali- ja terveystoimi, vammaisjärjestöt, eläkeläis- ja kansanterveysjärjestöt, koulutoimi sekä kansalais- ja työväenopistot (Ala-Vähälä 2006, 41). Myös liikuntaseurojen ja vammaisjärjestöjen keskinäinen yhteistyö on vähäistä (Opetusministeriö 2002). Yhteistyön puuttuminen on valitettavaa, sillä se saattaa lisätä erityisryhmien epätasa-arvoisuutta. Erityisryhmien tasa-arvon ja liikuntatarjonnan uskotaan lisääntyvän nimenomaan arkikäytäntöjä muokkaavan sopimuksellisuuden ja yhteistyökulttuurin kautta. (Itkonen 1998, 30 Rimpiläinen 2000, 51 mukaan)

Taloudelliset tekijät vaikeuttavat kolmannen sektorin erityisliikunnan järjestämistä, koska järjestöille myönnetään varsin niukasti avustuksia erityisliikuntaan. Vuonna 2005 kunnat avustivat järjestöjä erityisliikunnan osalta keskimäärin viidellä sentillä asukasta kohden. Lähes puolet kunnista ei myönnä järjestöille tukea erityisliikuntaan lainkaan. Alueellisesti eniten avustuksia myönnetään Itä-Suomen läänin kunnissa. Avustusten myös havaittiin kasvavan kuntakoon kasvaessa. Kuntien erityisryhmien liikuntapalveluihin järjestötukea saavat useimmiten vammais- ja kansanterveysjärjestöt sekä eläkeläisjärjestöt. (Ala-Vähälä 2005, 19–21; Opetusministeriö 2002). Liikunta- ja urheiluseurojen vähäistä tarjontaa liikunnan erityisryhmille selittää siis ainakin jossain määrin resurssipulalla, eikä vain vammattomien liikunnan priorisointi. (Vasara 1992, 431)

Julkisen sektorin erityisliikuntaan myöntämät avustukset ovat ristiriidassa kansalaisten yleisen mielipiteen kanssa. Urheilun julkisuuskuvatutkimuksen mukaan 71 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, että julkishallinnon tulisi kokonaan tai pääosin kustantaa erityisryhmien liikunta – ja vain neljä prosenttia suomalaisista vaatii, että yksityisen sektorin tulisi kattaa erityisliikunnan kustannukset (Ilmanen et al. 2004, 43). Julkishallinnon resursointi erityisliikuntaan vaihtelee alueittain. Lapin läänissä kunnat panostavat erityisliikuntaan eniten, Itä-Suomen läänissä vähiten. (Opetusministeriö 2002)

Kuten edellä esitettiin, erityisliikunta ei ole pelkästään toimintakykyä ylläpitävää virkistystoimintaa, vaan se pitää sisällään myös vammaisten huippu-urheilun. Urheiluseurojen laajempaa panosta on kaivattu tutkimusten mukaan myös vammaisurheiluun. Tanja Kari (2001) teki Vammaishuippu-urheilijana Suomessa -tutkielman, jossa hän selvitti haastatteluin vammaishuippu-urheilijoiden mahdollisuuksia, motiiveja ja toimintaympäristöä. Vammaisurheilijoiden kilpaileminen helpottuisi Karin mukaan lajiliittojen, seurojen ja vammaisurheilujärjestöjen tiiviimmän yhteistyön myötä. Kari suosittelee tutkimuksessaan lajiliittoja ottamaan vammaisurheilun ohjelmiinsa, koska kokee sen hyödyttävän kaikkia osapuolia. Esimerkiksi lajiliittojen alaisiin seuroihin vammaisurheilun mukaan ottaminen heijastuisi jäsenmäärän kasvuna, uusina lajeina, toimijoina sekä toimintamalleina ja koulutuksellisenä pääomana. (Kari 2001)

4.5.2. TUL erityisryhmien liikuttajana

TUL:n liikuntapoliittisessa ohjelmassa korostettiin, että TUL haluaa olla vaikuttamassa erityisryhmien liikuntaharrastukseen ja toimintaympäristöön. Liittona TUL ilmoitti olevansa halukas toimimaan erityisryhmien liikuntaedellytyksiä ja -harrastusta lisäävissä verkostoissa. TUL:n seurojen toivottiin kutsuvan erityisryhmiä osallistumaan toimintaansa ja lisäävän erityisryhmien liikuntatarjontaa. (TUL 2003, 16)

TUL:n seuroille teetetyt tasa-arvokyselyyn mukaan runsas yhdeksän prosenttia vastanneista seuroista uskoi, että usealla seuran jäsenellä on ongelmia toimintakyvyn kanssa. Täysin eri mieltä väitteen kanssa oli 17 prosenttia vastaajista ja eri mieltä 44 prosenttia vastaajista. Luku on yllättävän pieni, koska noin joka viidennen tai joka neljännen suomalaisen uskotaan kuuluvan liikunnan erityisryhmiin (Ala-Vähälä 2006, 9). Karttelevatko erityisliikkujat liikunta- ja urheiluseuroja, vai onko tilanne päinvastainen? Avointen vastausten perusteella suurimmassa osassa seuroissa ei ollut jäsenistössä yhtään erityisryhmiin kuuluvaa tai heitä oli vain muutamia yksittäisiä. Näissä tapauksissa erityisryhmät oli integroitu pääsääntöisesti muiden kanssa samoihin ryhmiin. Joissakin seuroissa toimintakyky saattoi kuitenkin olla rajoittunut usealla seuran jäsenellä.

Vammaiset ja pitkäaikaissairaat eivät ole aktiivisesti seuran toiminnassa mukana.

Seurassamme on vain yksi näkövammaisen urheilija. Hänellä on henkilökohtainen valmentaja, joka ohjaa ja opastaa, sekä kulkee kisamatkoilla.

Meillä on joukkue sähköpyörätuolialibandyssä. Kilpa- ja harrasteliikuntaa on 15–50-vuotiaille miehille ja naisille. Toimintamme on alueellista, ei ainoastaan paikallisille. Resurssipula on kaiketi onneksi tässä tapauksessa.

Ikärakenteesta johtuen on monellakin liikuntarajoitteita tai muita vammoja. Kaikki voivat osallistua kuntonsa mukaan.

Kyselyn mukaan vammaisille ja pitkäaikaissairaille tarjosi liikuntapalveluja 13 prosenttia vastanneista. Luku on yllättävän pieni, koska kysymyksessä ei edellytetty, että seuran olisi pitänyt järjestää pelkästään erityisliikkujiin suunnattuja ryhmiä – vaan vammaiset ja pitkäaikaissairaajat olisivat voineet liikkua myös yleisissä ryhmissä. Toisaalta kaikkien seurojen hallinnolla ei ollut edes tietoa seurassa mahdollisesti harrastavista erityisliikkujiin, koska viidennes vastaajista ilmoitti, ettei osannut sanoa. Yksikään vastanneista seuroista ei tarjonnut liikuntapalveluja vammaisille ja pitkäaikaissairaille Kainuun, Oulun, Saimaan, Satakunnan ja Savon piireissä. Aktiivisimmin liikuntapalveluita vammaisille ja pitkäaikaissairaille tarjosivat Hämeen (44 %), Karjalan (40 %), Pohjanmaan (33 %) ja Varsinais-Suomen (33 %) piirien alueelta vastanneet seurukset, joista vähintään joka kolmas tarjosi näille erityisryhmille liikuntapalveluja. Seuran jäsenmäärällä tai toimintaympäristöllä ei ollut vaikutusta aktiivisuuteen tarjota liikuntapalveluja vammaisille ja pitkäaikaissairaille. Avointen vastausten perusteella useat vastaajat kokivat, ettei heidän tarjoamilleen palveluille ollut kysyntää, koska kunta ja vammaisjärjestöt hoitivat erityisliikunnan palvelut. Joidenkin lajien harrastamista puolestaan pidettiin ongelmallisena erityisryhmille: useampi vastaaja mainitsi esimerkkeinä näistä lajeista purjehduksen ja nyrkkeilyn. Muutamit vastanneet seurukset olivat kuitenkin erittäin aktiivisia toimijoita erityisliikunnassa.

Kuntoiluryhmiä järjestetään kenelle tahansa, ja näihin voivat osallistua myös pitkäaikaissairaajat. Olemme myös järjestäneet Invalidiliiton kilpailuja.

Olemme ajoittain järjestäneet tilaustunteja erityisryhmille, mutta päivittäisessä toiminnassa erityisryhmiä ei ole otettu huomioon.

Olemme toisinaan järjestäneet pyörätuolikoripalloturnauksia, mutta vammais- ja pitkäaikaissairaiden liikunta ei ole vakiotoimintaamme. Tällä hetkellä meillä ei ole resursseja kyseisen toiminnan järjestämiseen.

Olemme pilotoineet Suomeen vammaisten soveltavan laitesukelluksen.

Seurassamme ei ole kyseessä olevaa toimintaa. Edellytykset toiminnan järjestämiselle kyllä olisivat, jos sille olisi tarvetta. Muut toimijat hoitavat alueella olevan tarpeen täyttämisen.

Vajaassa kolmanneksessa seuroista vammaiset ja pitkäaikaissairaat osallistuivat pääsääntöisesti samoihin liikuntaryhmiin muiden kanssa – runsas kolmannes vastaajista ilmoitti, että heidän seurassaan segregatio on yleisempi käytäntö. Vajaa viidennes seuroista tasapainoili segregatation ja integraation välillä.

Kaikissa ryhmissä kannatetaan integraatiota riippumatta iasta tai vammasta.

Tarvittaessa tapahtumiin osallistumisessa avustetaan, mm uimahallikäynneissä, retkitapahtumissa yms. Erityisryhmien liikuntatapahtumia ollaan oltu järjestämässä kunnan kanssa yhteistyössä. Kansalaisopistolla on aika hyvä tarjonta erityisryhmien liikunnassa.

Jokainen saa osallistua kykyjensä ja resurssiensa mukaan eri lajeihin tai tapahtumiin. Toki yritämme aina ottaa liikuntarajoitteiset huomioon. Lasten salibandykerhossakin on mukana näkövammaisen poika, mutta kaikki sujuu aivan hyvin ja poikakin nauttii liikunnasta ja kavereista kerhossa. Kyllähän sitä voisi järjestää kaikkea enemmänkin, kunhan olisi niitä määrärahoja, koska tarvitaan koulutusta sekä välineitä mahdollistamaan erityisryhmien mukaan saanti.

Ohjaan myös pitkäaikaissairaita ryhmässäni aivan samalla lailla kuin "normaaleja", harjoittelua eriyttämällä. Ei aina tarvitse olla sairas: on myös erittäin huonokuntoisia terveitä.

Avoimissa vastauksissa 19 prosenttia seuroista ilmoitti vammaisille ja pitkäaikaissairaille järjestettävän liikunnan esteeksi resurssit. Yhdeksällä prosentilla vastaajista esteenä olivat nimenomaan ohjaukselliset resurssit. Ohjaajia oli joko liian vähän, tai sitten heillä ei ollut valmiuksia ohjata erityisryhmiä. Kahdeksalla prosentilla seuroista esteenä olivat pelkät taloudelliset resurssit. Kaksi prosenttia vastaajista nimesi toiminnan järjestämisen esteeksi sekä taloudelliset että ohjaukselliset resurssit.

Vammaiset ja pitkäaikaissairaat voivat osallistua seuramme liikuntatapahtumiin. Vammaisliikuntaa kilpaurheiluna ei seurassamme ole. Olemme joku vuosi sitten hakeneet rahaa vammaisliikunnan järjestämiseksi kunnassamme, mutta emme saaneet rahaa. Saattoi olla jopa poliittinen päätös?

Emme ole tällä hetkellä suuntautuneet em. tapahtumien järjestämiseen esim. resurssipulan vuoksi. Toisaalta kaupungissa on pari kolme muuta tahoja, jotka järjestävät tämäntyyppistä toimintaa ja olemme tarvittaessa avustaneet heitä pyydettyäessä. Siinänsä toimintaamme voi tulla mukaan näiden tyyppisiä henkilöitä, jos saamme heille avustajan mukaan (tietenkin vamman laadusta riippuen), koska kroonisessa vetäjäpulassa emme pysty ottamaan heitä muuten tarpeeksi hyvin huomioon.

Emme ole vielä löytäneet sopivaa markkinarakoa vammaisurheiluun. Painissa on mukana lievästi vammaisia muiden mukana, aikuisten istumalentopalloa olemme kokeilleet. Meillä kaikki toiminta on innokkaista vapaaehtoisista kiinni, tällä hetkel-

lä ei ole tiedossa olevia käyttämättömiä resursseja. Olemme avoimia kaikelle uudelle.

Erityisliikuntaryhmien vetäminen on haasteellista, jonka vuoksi seurassa toivotaan tukea ja ohjausta. Uskomme, että on paljon erityisliikuntaryhmään kuuluvia lapsia ja nuoria, jotka ottaisivat mielellään osaa harrastus- ja liikuntaryhmiin, mikäli niitä seura voisi tarjota. Liikuntatilat eivät liene esteenä, valmentajista ja ohjaajista suurin pula sekä oikeanlaisesta tiedosta erityisliikuntaryhmiä ajatellen.

Seura ei ole järjestänyt liikuntatapahtumia vammaisille eikä pitkäaikaissairaille. Kysyntää ei ole ollut eikä resursseja toiminnan järjestämiseen. Periaatteellista estettä ei ole.

”Vammaiset ja pitkäaikaissairaajat eivät yleensä osallistu seurassamme päätöksentekoon” -väittämän kanssa täysin samaa mieltä oli 17 prosenttia vastaajista ja samaa mieltä 38 prosenttia vastaajista. Vammaisia ja pitkäaikaissairaita oli kuitenkin mukana päätöksenteossa vajaassa neljänneksessä vastanneista seuroista. Tarkasteltaessa tuloksia alueellisesti vähiten vammaisia ja pitkäaikaissairaita osallistui päätöksentekoon Kymenlaakson (0 %), Oulun (0 %), Savon (0 %) ja Tampereen (10 %) piirin seuroissa. Eniten vammaisia ja pitkäaikaissairaita oli mukana Kainuun (67 %), Lapin (36 %), Pohjanmaan (38 %) ja Suur-Helsingin piirien (35 %) päätöksenteossa. Muiden piirien vastanneiden seurojen osalta vaihteluväli oli 13 prosentista 33 prosenttiin. Pienissä seuroissa (alle 300 jäsentä) vammaiset ja pitkäaikaissairaajat osallistuivat päätöksentekoon vajaassa kolmanneksessa seuroista. Seurakoon suurentuessa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden määrä vastanneissa seuroissa väheni, ja suurissa seuroissa (yli 600 jäsentä) heitä oli mukana päätöksenteossa enää kymmenessä prosentissa vastanneista seuroista. Erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Mielenkiintoista oli myös havaita, ettei vammaisten ja pitkäaikaissairaiden määrä seurojen hallinnossa ollut suurempi niissä seuroissa, jotka tarjosivat liikuntapalveluja kyseisille erityisryhmille. Seurojen suunnitteluideologiassa voidaan olettaa tällä perusteella noudatettavan ylhäältä alaspäin suuntautuvaa suunnittelua (FOR) näiden soveltavaa liikuntaa tarvitsevien ryhmien osalta. Nykyinen suunnitteluideologia (BY) kuitenkin suosittelee, että palvelujen käyttäjät voisivat itse olla suunnittelemassa liikuntatarjontansa. (Heikkinen 1991, 14 Rimpiläisen 2001, 54 mukaan)

Toimintakyvyltään rajoittuneet saivat peliaikaa turnauksissa 11 prosentissa vastanneista seuroista. 23 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei peliaikaa turnauksissa tule toimintakyvyltään rajoittuneille. 31 prosenttia vastaajista ei ollut samaa, eikä erimieltä peliaikakysymyk-

sen kanssa. Vastaajien moodiksi muodostui vaihtoehto ”en osaa sanoa”, jonka valitsi kolmannes vastaajista. Tämä johtunee siitä, että vaihtoehtoon olivat valinneet ne seurat, joissa ei kilpailla joukkuelajeissa. Lajeittain tarkasteltuna jääkiekkoa harrastavista seuroista 17 prosentissa peliaikaa saivat myös toimintakyvyltään rajoittuneet, jalkapallossa vastaava prosentiosuus oli 16 prosenttia, koripallossa 11 prosenttia ja lentopallossa seitsemän prosenttia. Kyselyn tulos poikkeaa huomattavasti Kansallisen liikuntatutkimuksen 2001–02 tulosten kanssa. 12–18-vuotiaista nuorista sekä urheilu- ja liikuntaseuroissa harrastavista että seuroihin kuulumattomista 79 prosenttia oli sitä mieltä, että on oikeudenmukaista jakaa peliaika tasan kaikkien kesken (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret, 27). Tosin on muistettava, että TUL:n selvityksessä ovat mukana myös yllä mainittuja joukkuelajeja harrastavat aikuiset.

Seurojen liikuntatilojen soveltuvuutta erityisliikuntaan selvitettiin väittämällä ”seuramme liikuntatilat ovat esteettömät”. Väittämän kanssa täysin samaa mieltä oli kahdeksan prosenttia vastaajista ja samaa mieltä tasan neljännes vastanneista seuroista. Viidennes ei ollut samaa, eikä eri mieltä väitteen kanssa ja kymmenen prosenttia ei osannut sanoa. Eri mieltä (30 %) tai täysin eri mieltä (8 %) oli 38 prosenttia vastaajista. Oulun (60 %), Lapin (60 %) ja Saimaan (71 %) piirien seuroille oli käytössään esteettömimmät liikuntatilat. Kainuun (0 %) ja Tampereen (10 %) piirin seurojen liikuntatilojen esteettisyydessä oli eniten parannettavaa. Muiden piirien vaihteluväli oli 20 prosentista 46 prosenttiin. Seurojen koolla tai toimintaympäristöllä ei ollut vaikutuksia tuloksiin. Avointen vastausten perusteella yllättävää oli, ettei esteellisyysongelma koskettanut ainoastaan vanhoja liikuntapaikkoja.

Voimaurheilussa on muotoja joita myös pitkäaikais-sairaat tai liikuntavammaiset voivat harrastaa. Valitettavasti kaupungin järjestämät tilat tältä osin ovat puutteelliset, eikä vammaisharjoittelu ole kovinkaan relevantti mahdollisuus.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikunta on ajoittain ollut esillä, mutta tarvetta ei ole toistaiseksi ollut, eikä saliaikoja ole siihen saatavilla.

Seura ei omista liikuntatiloja, mutta kunnalla on paljon tiloja, joihin on vaikea päästä jopa lastenrattaiden kanssa, puhumattakaan pyörätuolilla liikkumisesta. Ongelmallisia ovat nimenomaan uudet tilat kuten uimahalli tai uusien koulujen liikuntasalit.

4.6. Seksuaalivähemmistöjen tasa-arvo

Kotimaista seksuaalivähemmistöihin liittyvää tutkimustietoa ei ole paljon saatavilla liikunnan ja urheilun osalta. Valtaväestöstä poikkeava seksuaalinen suuntautuminen on ollut jonkinlainen tabu suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Urheilu- ja liikuntaelämä eivät ole kuitenkaan ainoa yhteiskunnallinen instituutio, jossa seksuaalivähemmistöt eivät aina ole tasavertaisessa asemassa. Kuluneen vuoden aikana seksuaalivähemmistöjen asema liikunnassa ja urheilussa on noussut otsikoihin Uskalla -kampanjan tiimoilta. Seksuaalinen Tasavertaisuus ry SETA ja SLU ovat olleet pääyhteistyökumppanina kampanjassa, joka on saanut melko paljon näkyvyyttä mediassa. Myös Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaa ulotettiin lokakuun aikana liikuntaan ja urheiluun; SETA on mukana kampanjasta vastaavassa verkostossa. (SLU 2009a; SLU 2009b)

Hiljaisuus ja näkymättömyys ovat tavallisimpia merkkejä syrjinnästä. Seksuaalivähemmistöjen osalta piilossa elämisestä on saattanut muodostua joillekin selviytymisstrategia (Aaltonen et al. 2008, 150). Liikunnassa ja urheilussa piilossa elämisellä urheilija haluaa mahdollisesti suojella itsensä, seuraansa, lajiaan tai sponsoreita. Ennakkoluulot ja kielteiset asenteet ovat yleisiä. (SLU 2005b, 35)

Kielteisiä asenteita seksuaalivähemmistöjä kohtaan esiintyi kyselytutkimuksen mukaan muutamissa kyselyyn vastanneissa TUL:n seuroissa. 16 prosenttia vastaajista ilmoitti, että seurassa esiintyy jonkin verran ennakkoluuloja seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Nämä seurat olivat ympäri Suomen. Ennakkoluuloisimmin seksuaalivähemmistöihin suhtauduttiin keskisuurissa ja suurissa seuroissa (yli 600 jäsentä), joissa noin joka neljännessä vastanneessa seurassa esiintyi ennakkoluuloja. Pienistä seuroista (alle 300 jäsentä) vajaassa yhdeksässä prosentissa esiintyi ennakkoluuloja. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että ennakkoluuloiset asenteet eivät aina johda syrjintään. Ennakkoluuloiset ihmiset saattavat kohdella lähimmäisiään asenteistaan huolimatta tasapuolisesti. Ennakkoluulojen lisäksi syrjinnän taustalla saattaa olla myös tietämättömyys tai välinpitämättömyys, jotka saattavat synnyttää välillistä syrjintää. (Aaltonen et al. 2009, 22)

Asia ei ole koskaan tullut vastaan seurassamme, mutta uskon nykyaikaisen avoimen ilmapiirin vallitsevan seurassamme.

11 prosentissa seuroista jäsenistöön kuului seksuaalivähemmistöjen edustajia. Keski-Suomen alueen seuroista lähes kolmanneksessa jäsenistössä oli seksuaalivähemmistöjä. Kyläseuroista seksuaalivähemmistöjen edustajia oli noin neljänneksessä vastanneista seuroista, muissa toimintaympäristöissä toimivissa seuroissa alle kymmenessä prosentissa. Pienissä seuroissa (14 %) seksuaalivähemmistöjen edustajia oli jäsenistössä hieman enemmän kuin isommissa seuroissa. Kolmessa prosentissa vastanneista seuroista seksuaalivähemmistöjen edustajia oli hallituksessa tai toimielimissä. Seksuaalivähemmistöjä toimi Hämeen, Kainuun, Suur-Helsingin ja Uudenmaan piirien seurojen hallinnossa.

Homofobiaa ei esiinny. Seksuaalivähemmistöt osallistuvat toimintaamme kuten muutkin, eikä asiasta tehdä numeroa.

En tiedä, onko joku seuramme jäsenistä homo tai lesbo, ja se ei minua edes kiinnosta. Jokainen, joka tulee treenisaliin, on samanarvoinen.

Ei ongelmia em. asioiden suhteen ja miksi olisi? Seksuaalinen suuntautuminen ei vaikuta millään lailla liikunnan harrastamiseen.

Suoranaista syrjintää esiintyi muutamassa yksittäisessä seurassa. Kolme prosenttia vastanneista seuroista ilmoitti, etteivät seuran valmentajat tai ohjaajat saa edustaa seksuaalivähemmistöjä. Nämä seurat toimivat Hämeen, Kymenlaakson, Lapin ja Savon piireissä. Parissa vastauksessa tuotiin julki huoli seksuaalivähemmistöön kuuluvien aikuisten sekaantumisesta lapsiin ja nuoriin. Luonnollisesti aikuisten ja lasten väliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen on puututtava asian vaatimalla vakavuudella. Tilastollisesti todennäköisempää lienee kuitenkin, että lapsiin sekaantuva henkilö on heteroseksuaali kuin seksuaalivähemmistöjen edustaja.

Jos jotain lapsiin kohdistuvaa ilmentyisi, niin siihen kyllä puututtaisiin heti ja ankarin keinoin. Muutoin jokainenhan saa omalla vapaa-ajalla "harrastaa" mitä haluaa.

Ohjaajina ja valmentajina toimivien seksuaalinen suuntautuneisuus ei haittaa, mutta jos se kohdistuu valmennettaviin, niin silloin asioihin tietysti puututaan sekä seuran johtoelimien että vanhempien toimesta.

Muutamassa avoimessa vastauksessa tuotiin ilmi, että jokainen saa kotona ja muualla yksityiselämässään toteuttaa seksuaalista suuntautumistaan. Pitäisikö rivien välistä lukea, ettei urheilu- ja liikuntaseuroissa saisi toimia samoin?

Kyllä homot ja lesbot ovat lähinnä jopa haukkumasanoja ja vitsejä. Aihepiiristä ei ole koskaan käyty minkäänlaista keskustelua.

Emme ole käsitelleet asiaa olenkaan, emmekä ole ottaneet seksuaalivähemmistöjä huomioon. Homo-vitsejä viljellään varmasti. Jopa yksi lajimme yhdistetään välillä homoihin, ainakin vitseissä ja lajia harrastamattomien parissa.

Seuramme on keskittynyt urheiluun ja liikuntatoimintaan, ja jätetään kaikki hömsytys muille järjestöille.

Emme puhu seksuaalivähemmistöistä, vaan me harjoittelemme ja harrastamme. Kukaan saa kotonaan tehdä mitä haluaa.

Seksuaalisesta moninaisuudesta käytiin keskustelua yhdeksässä prosentissa seuroista. Pieni osa seuroista ilmaisi vastauksissaan, ettei aihe heidän mielestään kuulu liikunta- ja urheilu-seuroille. Muutamit seurat olivat huolissaan keskustelun puutteesta. Asioiden avoimen käsittelyn uskottiin helpottavan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden toimintaa seuroissa omana itsenään, ja ylipäätään alentavan kynnystä seuratyöhön osallistumiseen.

Seksuaalivähemmistöistä ei ole keskusteltu. Asia ei ole tähän mennessä ollut ajankohtainen. Liekö niin, että vähemmistöt ovat karttaneet toimintaa seurassa tai sitten ovat piilottaneet seksuaalisuutensa.

Se, että seksuaalivähemmistöistä ei ole seurassa keskusteltu, voi johtua siitä, että asia ei ole aiheuttanut mitään ongelmia. Tai sitten ongelmista on vaiettu, ja ehkä aiheutettu joillekin henkilöille henkisiä paineita tai muita hankaluuksia.

Joissakin seuroissa seksuaalista moninaisuutta oli käsitelty nuorten harrastajien toiveesta. Seksuaalivähemmistöistä käytävä keskustelu oli muutamassa seurassa kasvatuksellista, ja keskustelu liitettiin esimerkiksi homo- ja lesbosanojen käyttämiseen haukkumasanoina.

Pelikentällä meillä ei homotella eikä lesbotella, ja jos niin käy, niin siihen puututaan välittömästi.

Ainakaan minun tietooni ei ole tullut seksuaalivähemmistöjä koskevia keskusteluja. Varmasti homot ja lesbot voivat joissain tilanteissa tulla käytetyksi haukkumasanoina. Lienee hurskastelisin, jos muuta väittäisin. Mikäli laajasti tällaista käytöstä harrastettaisiin, asiaan varmasti puututtaisiin.

Homo- ja lesbosanat eivät ole haukkumasanoina seurassamme. Ohjaajan tulee puutua esim. nuorten ryhmässä tällaiseen nimittelyyn.

Homo- ja lesbo-sanoja haukkumissanoina ei ole esiintynyt. Olemme keskustelleet nuorten kanssa näistä asioista, aihe tuli nuorten puolelta. Mitään erikoista ei tullut esille, vain toteamus homoudesta.

4.7. Empiirisen aineiston arviointi

Empiirinen aineisto kerättiin seuroille lähetetyllä kyselylomakkeella. Kyselystä käytettiin koko ajan tasa-arvokyselyn nimeä. Myös kyselyn saatteessa (Liite 2) puhuttiin koko ajan tasa-arvokyselystä, erittelemättä sen tarkemmin kyselylomakkeen sisältöä. Saatekirjeessä olisi pitänyt kertoa muutamalla lauseella tarkemmin kyselylomakkeen sisällöstä. Pieni osa kyselyn saajista mielsi tasa-arvokäsitteen koskemaan vain sukupuolten välistä tasa-arvoa, vaikka kyselyssä käsiteltiin myös muita tasa-arvon elementtejä. Tiedusteltaessa puhelimitse, miksei seura ollut vastannut kyselyyn, vastaaja saattoi kertoa esimerkiksi että seurassa toimii vain miehiä, eivätkä tasa-arvoasiat kosketa heitä.

Taustatietojen keräämisen osalta kysymyksen asettelu ei ollut toimiva ainakaan seuroissa harrastettavien lajien osalta. Tässä osiossa jokin muu, mikä -vastausvaihtoehdon valitsi yli 60 prosenttia vastanneista seuroista. Lajikirjon jatkuvassa laajenemisessa ja seurojen erikoistumisen syvenemisessä mukana pysyminen ovat haasteellisia. Tuloksia purettaessa useiden kymmenien lajien listaukset ovat ongelmallisia. Tutkimustuloksia analysoidessa ja tilastollisia päätelmiä työstäessä lajeja voi kuitenkin jaotella luokiksi, esimerkiksi palloilupelit tai vesiliikunta, jolloin ne ovat tilastollisesti helpommin hallittavissa.

Taustatietojen keräämisen osalta yllättävää oli, etteivät kaikki seurakunnat tieneet, minkä piirin alueella toimivat. Ainakin viisi kyselyyn vastannutta seuraa ei ollut tiennyt, minkä piirin alueella toimivat. Eniten sekaannuksia oli Hämeen ja Tampereen piirin osalta: todennäköisesti Tampereen piirin alueella toimivista seuroista neljä ilmoitti piirijärjestykseen Hämeen. Lisäksi yksi Savon piirin alueella toimiva seura saattoi merkitä virheellisesti toimivansa Karjalan piirin alueella. (Kyseinen oletamus perustuu loogiseen päättelyyn vastausfrekvenssien perusteella, eikä yksittäisten vastausten tarkasteluun.) Yksittäisten seurojen vastauksiin ei ole muokattu oikeaa piirijärjestötietoja, joten virheellinen piirijärjestötieto saattaa vaikuttaa jonkin verran selvityksen tuloksiin.

Piirijärjestöjen osalta on olemassa jonkin verran ennakkotietoja aiempien selvitysten osalta, minkä takia alueelliset tarkastelut on valittu suoritettavaksi piireittäin. Piireittäin tarkasteltuna monien kysymysten yksittäisiin vastausvaihtoehtoihin tulleet frekvenssit ovat jääneet niin pieniksi, ettei tulosten tilastollista merkittävyyttä ole voitu laskea esimerkiksi Khiin

neliötestin avulla. Selvityksen tekijä ei kuitenkaan halunnut luoda mitään keinotekoisia alueellista luokkien yhdistämistä tulosten analysointia varten.

Monikulttuurisuutta käsittelevään osioon hyppykysymyksen rakentaminen olisi ollut perusteltavaa, ja sitä mietittiin jo kyselylomaketta suunniteltaessa. Seurat, joissa ei ollut harrastajina maahanmuuttajia, joutuivat suotta vastaamaan kolmeen kysymykseen. Hyppykysymys olisi kuitenkin Webropol-järjestelmässä pitänyt rakentaa sivunvaihdon yhteyteen, joten ajatuksesta luovuttiin.

Likertin-asteikon käyttäminen oli monen kysymyksen osalta virhe. Useimpiin kysymyksiin jonkin muunlainen vastausasteikko olisi toiminut paremmin, ja tuottanut informatiivisempaa tietoa. Erityisesti tämä olisi konkretisoitunut sukupuolten tasa-arvoa käsittelevässä osiossa.

Ikäryhmien tasa-arvoisuuden osalta olisi voinut tiedustella seuroista vielä ohjauksellisten ja taloudellisten resurssien jakautumisesta eri-ikäisten harrastajien välillä. Valtaosa kyselyyn vastanneista seuroista ilmoitti tarjoavansa eri-ikäisille liikkujille mahdollisuuden harrastaa oman ikäistensä seurassa. Kyselystä ei kuitenkaan saatu selville, oliko seura luonut painopisteen johonkin tiettyyn ikäryhmään tai kuinka usein mahdollisuus liikuntaharrastukseen oman ikäisten keskuudessa tarjottiin. Harrastivatko seniorit jotain lajia viikoittain ja juniorit päivittäin? Päätöksenteon osalta olisi voinut pyytää vastaajia arvioimaan esimerkiksi seuran hallituksen keski-ikä ja ikähaarukan tai kategorisoimaan hallituksen jäsenet ikäryhmittäin, jolloin olisi saanut kvantitatiivista tietoa seurahallinnon ikärakenteesta.

Seksuaalista moninaisuutta käsitelleiden kysymysten laadintaan selvityksen laatijan kompetenssi ei riittänyt. Laadukkaampaa tietoa seksuaalivähemmistöjen asemasta TUL:n seuroista olisi voinut saada jotenkin muuten suunnatulla otannalla. Strukturoitu kyselylomake ei ehkä ole tälle aihealueelle parhaiten sopiva vaihtoehto, vaan tiedonkeruu olisi mielekkäämpää toteuttaa esimerkiksi teemahaastatteluin. Tietoa seksuaalivähemmistöjen asemasta TUL:ssa kuitenkin haluttiin, joten kyselyyn liitettiin osio seksuaalivähemmistöjen tasa-arvosta.

Avoimiin kysymyksiin tuli melko paljon vastauksia. Fonttikoon ollessa 12 ja rivivälin 1 oli avoimia vastauksia yhteensä yli 62 sivua. Eniten vastauksia kirjoitettiin taloudellisen tasa-arvon osioon, johon vastauksia kertyi $14 \frac{1}{3}$ sivua. Yleisen tasa-arvon ja ikäryhmien välisen tasa-arvon osioihin vastauksia tuli $9 \frac{1}{2}$ sivua, sukupuolten väliseen tasa-arvoon $8 \frac{1}{4}$ sivua, etnisten ja kulttuuristen ryhmien tasa-arvoon $7 \frac{1}{2}$ sivua ja erityisryhmien sekä seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoon vajaat 7 sivua.

Katoanalyysissa mitään yksittäistä selitystä vastaamatta jättämiselle ei löytynyt. Piirien vastausaktiivisuus selittyy jossain määrin toiminnanjohtajan tai muun piirin henkilökuntaa kuuluvan henkilön aktiivisuudella kyselyn suhteen, muttei kaikkien piirien osalta. Puhelimessa haastatellut muutamat vastaajat ilmoittivat syyksi enimmäkseen kiireen, eikä aikaa vastaamiselle ollut löydetty. Yksi vastaaja oli kokenut kyselylomakkeen jokaisen kysymyksen vastauspakon häiritseväksi, minkä takia vastaaja ei täyttänyt kyselylomaketta loppuun asti.

5. KATOSIVATKO TOVERIVELVOITTEET 90 VUODESSA?

5.1. Vapaaamatkustajia ja kahden kastin liikkujia

Jokaisella seuralla on omanlaisensa toimintaympäristö. Harrastuksen intensiteetti, kunnalta sekä yhteistyökumppaneilta saatava tuki, lajivaatimukset, maantieteellinen sijainti ja harrastustilojen kustannukset vaikuttavat seurojen jäsenmaksun suuruuteen. Liittotasolla ei ole tämän vuoksi mielekästä suositella seurojen jäsenmaksun suuruutta. Vastauksissa kuitenkin tuli ilmi, että jotkut seurat pohtivat hinnoittelujensa perusteita. Liittotasolla voitaisiin ehkä suositella ainakin monilapsisten perheiden mahdollisuutta sisaralennuksiin tai perhealennuksiin, ja lisäksi voitaisiin suositella alennuksia yhden huoltajan perheille. Näillä perhe-tyypeillä on tutkimusten mukaan taloudellisesti niukimmat resurssit tukea lasten ja nuorten harrastuksia. Perhehinnoittelua oli käytössä selvityksen teon aikana jo useissa seuroissa. On kuitenkin muistettava, että jäsen- ja harrastemaksut voivat olla ongelma myös muille kuin perinteisesti vähävaraisina pidetyille ryhmille.

Seuroissa kohdattiin jonkin verran maksuvaikeuksia. Maksuvaikeuksia kohdattiin noin runsaassa puolessa vastanneista seuroista, mutta vain yksittäisiä tapauksia vuosittain. Seuran talouden puitteissa tapahtuvat maksuaikajoustot voisivat helpottaa joidenkin harrastajien tilannetta. Seuroille voisi suositella esimerkiksi pidennettyjä maksuaikoja tai mahdollisuutta jakaa jäsen- ja harrastemaksut useampaan erään. Tällaiset mahdollisuudet voisi tuoda avoimesti esille seuran Internet-sivuilla tai muussa markkinointiviestinnässä. Nämä tuskin kaatavat seuran taloutta, koska kyseessä on kyselyn perusteella vain yksittäiset tapaukset. Näillä toimenpiteillä voitaisiin kuitenkin ehkä helpottaa seuran toimintaan mukaan alkamista ja osallistumista. Lisäksi seuran avoin suhtautuminen maksuvaikeuksiin voisi alentaa kynnystä tuoda esille perheen heikko taloudellinen tilanne, mikä ei välttämättä normaalisti ole helppoa.

Jonkinlaiseksi ongelmaksi on nousemassa myös seuran jäsenten tuloerojen korostaminen. Yllättävän monessa seurassa pystyi talkootyöt korvaamaan rahalla. Tämän lisäksi vähävaraiset harrastajat pystyivät hoitamaan osan jäsenmaksusta tekemällä ylimääräisiä talkootöitä. Onko tästä seurauksena, että tulevaisuudessa vain köyhät talkoilevat? Pallokentän laidalla lapset voivat jatkossa vertailla, että meidän isä on rikkaampi kuin teidän isä – koska te

joudutte tekemään talkoita. Haluavatko seurat todella markkinoida toimintamallia kahden kastin liikkujista? Mihin katosi kasvatukselliset ihanteet ja yhteisöllisyys? Toisaalta, monissa seuroissa yhteisöllisyys käsitteenä on menettänyt merkityksensä, kun talkoissa ovat raataneet vuodesta toiseen samat henkilöt toisten ollessa vapaamatkustajina.

Vaikka yhteydenpitoa sosiaaliviranomaisiin on pidetty perheen omana asiana, voisi seura olla tarvittaessa aktiivisena toimijana ja yhteistyökumppanina sosiaalitoimen suuntaan. Joidenkin seurojen kohdalla yhteistyö perheen ja sosiaaliviranomaisten kanssa onnistui kyseilyn mukaan hyvin. Sosiaaliviranomaisten maksaessa harrastekulut suoraan seuralle varmistetaan ainakin, että tuet menevät siihen tarkoitukseen, kuin mihin ne on myönnetty. Muutamissa vastauksissa ilmeni, ettei sosiaalivirasto tue liikuntaharrastusta, vaikka perheen taloudellinen tilanne on heikko. Vähävaraisen perheen lapsen oikeus liikuntaan ei saisi olla kiinni asuinkunnasta. Seurojen ohella myös liiton pitäisi vastustaa harrastajien eri arvoisuutta asuinkunnan perusteella.

Urheilu- ja liikuntaseurat pystyvät harvemmin vaikuttamaan köyhyyden syihin. Sen sijaan joihinkin köyhyyden seurauksiin olisi tehdyn selvityksen perusteella mahdollista vaikuttaa.

5.2. Monokulttuurisuus mahdollisuudeksi myös maahanmuuttajille

Eniten mainittu ongelmien aiheuttaja maahanmuuttajien ja valtaväestön välillä kyselyyn vastanneissa liikuntaseuroissa oli yhteisen kielen puuttuminen. Kaikilla seuroilla ei voida olettaa olevan resursseja ohjata ja valmentaa esimerkiksi englanniksi tai jollain muulla vieraalla kielellä, joissakin tapauksissa onneksi liikunnan ja urheilun yhteinen kieli ja globaalit pelisäännöt kuitenkin riittävät. Ensimmäinen askel kuitenkin olisi, että maahanmuuttajat ja vieraasta kulttuurista tulevat edes löytäisivät seurojen toiminnan. Seuran tapahtumista tiedottamisessa apuna voitaisiin käyttää perinteistä puskaradiota, maahanmuuttajajärjestöjä ja julkishallinnossa maahanmuuttajien parissa toimivia. Viestinnässä englanninkieltä voisi käyttää useammin. Urheilu- ja liikuntaseurat voisivat esimerkiksi lisätä Internet-sivuilleen lyhyen englanninkielisen osion. Jokaisesta seurasta varmasti löytyy henkilö, joka osaa tuottaa seuran keskeisistä toiminnoista muutaman lauseen englanniksi. Lisäksi osioon voisi liittää vielä jonkun henkilön yhteystiedot, jolta tarvittaessa saa lisätietoja. Selvityksen tekemisen yhteydessä vierailtiin kymmenien urheilu- ja liikuntaseurojen Internet-sivuilla etsimässä yhteystietoja. Osa sivuista oli selkeitä, ja etsimänsä tiedon löysi helposti ja nopeasti. Joiltakin sivustoilta tiedon löytäminen oli jopa suomea äidinkielenä puhuvalle haasteellista – voi vain kuvitella, kuinka vaikeaa se on auttavasti suomea osaavalle. Toisaalta liitto ei tällä hetkellä itse näytä esimerkkiä seuroille, koska liitonkin sivuilta tietoa löytyy vain suomeksi.

TUL:n liikuntapoliittisessa julkilausumassa kannustettiin seuroja tarjoamaan maahanmuuttajille liikuntaa sekä valtaväestöön integroiduissa ryhmissä että omissa ryhmissä ilman valtaväestöä (TUL 2003, 17). Seuroissa TUL:n liikuntapoliittiseen ohjelmaan ei ole kuitenkaan tältä osin sitouduttu. Suuri osa seuroista koki kaikenlaisen maahanmuuttajiin liittyvän segregaaation sopeutumista hidastavana asiana, ja lähes kaikki seuratarjosivat maahanmuuttajille mahdollisuuden liikkua vain valtaväestön kanssa samoissa ryhmissä. Osalle seuroista kaikille yhteiset liikuntaryhmät olivat kuitenkin puhtaasti resurssikysymys.

Monokulttuurisen liikunnan pitäisi olla mahdollista myös maahanmuuttajille. Mahdollisuus harrastaa omaan kulttuuriin liittyviä lajeja ja kommunikoida omalla äidinkielellä tuskin estää kenenkään sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Varsinkin vasta Suomeen muuttaneelle etniset liikuntaryhmät voivat tarjota vertaistukea sopeutumiseen. Musliminaisten liikunnan osalta omat harrastusryhmät voivat taata todellisen mahdollisuuksien tasa-arvon kulttuuristen erojen ja uskonnollisten normien vuoksi.

5.3. Lasikatot on tehty rikottavaksi ja sukupuolistereotypiat murskattaviksi

Urheilujohtajan miehisuus on Suomessa kohtuullisen hyvin arvostettua, sitä kuvastaa myös se into, millä politiikan ja talouselämän johtajat hakeutuvat urheilun johdopaikoille. Kun tuo miehisuus on kaiken lisäksi jo pikkupoikana paalutettu kovalle pohjalle, niin ei ole mikään ihme, että liikuntakulttuurissa toimivat naiset ovat usein kokeneet miehiset rakenteet ja toimintatavat niin ahdistaviksi kuin tehtyjen kyselyjen perusteella voi päätellä. -- Sukupuolten tai edes sukupolvien välinen tasa-arvo ei olekaan ollut miesurheilujohtajien preferenssilistan kärkipäässä, koska kyse ei ole ainoastaan jostakin yhteiskunnallisesta tehtävästä, joka tulee hoitaa mahdollisimman hyvin. Kyse on myös omasta, urheilun maailmassa rakentuneesta miesidentiteetistä, sen puolustamisesta ja sen mahdollisesta menettämisestä. (Tiihonen 1996, 78–79)

TUL:a on pidetty suomalaisessa liikuntaelämässä liittona ja keskusjärjestönä, jossa naiset ovat olleet urheilu- ja liikuntaelämän kontekstiin verrattuna varsin aktiivisesti vaikuttamassa. Siitä huolimatta TUL:n puheenjohtajana oli mies yhtäjaksoisesti 88 vuoden ajan. Nämä miehet olivat Tiihosen kuvauksen mukaisesti poliittisesti aktiivisia kansanedustajia ja ministereitä, joiden taustalla oli usein myös aiempi menestys urheilun ja liikunnan kentillä. 88 vuoden ajan maskuliininen hegemonia jatkui liitossa, joka kuitenkin samaan aikaan suhtautui porvarillisia liittoja suopeammin naisten kilpaurheiluun ja jonka päätöksentekokoelimiissä oli sukupuolikiintiöt jo 1920-luvulla (Laine 2000). Miten on mahdollista, että liiton ensimmäinen naispuolinen puheenjohtaja valittiin vasta vuonna 2007? Miksi kaikkiin liiton ja piirien päätöksentekokoelimiin ei edelleenkään saada naisia opetusministeriön suosittelemaa vähintään 40 prosenttia? Eikö noin 113 000 TUL:n jäsenistöön kuuluvasta naisesta löydy päteviä henkilöitä järjestön johto- ja luottamustehtäviin?

Miten naisten määrää saataisiin lisättyä liiton, piirien ja seurojen hallinnossa? Sukupuolikiintiöitä eivät kannata ainakaan kyselyyn vastanneet seurat. Kiintiöitä päätöksentekokoelimiin kannatti vajaa neljännes kyselyyn vastanneista seuroista ja vastusti noin puolet. Kiintiöitä kannatettiin eniten niiden piirien alueella, joissa naiset osallistuivat liiton ja piirin päätöksentekoon vähiten. Olisiko sukupuolten välinen epätasa-arvoisuus tiedostettu näillä alueilla, ja voisiko se johtaa toimintaan? Sukupuolijakauman suhteen tilannetta on varmasti syytä seurata esimerkiksi pitkäaikaisvertailuiden avulla. Ei voi olla mahdollista, ettei jonkin piirin alueelta löydy ikinä päteviä naisia seuran, piirin tai liiton hallintoon.

Naisten pienempi osuus päätöksentekijöistä johtuu osittain epäilemättä myös muusta yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta. Sen poistaminen on paljon hankalampaa kuin pelkkien sukupuolikiintiöiden asettaminen liikuntaseurojen hallintoon. Osa naisista ei halua seura-

hallintoon tai muihin luottamustoimiin, koska jo pelkästään töiden ja perhe-elämän yhteensovittaminen saattaa välillä olla haasteellista. Naiset tekevät työssä käynnistä huolimatta edelleen miehiä enemmän kotitöitä, ja kantavat vastuun perheen arjen pyörittämisestä. Omalle liikuntaharrastukselle jää vähemmän aikaa, ja viimeisiä viikon vapaita tunteja ei välttämättä haluta käyttää seurojen luottamuselinten kokouksissa istuskeluun. Kotitöiden jaon taustalta löytynevät vanhat sukupuoliroolit ja -stereotypiat, joiden mukaan miehet ovat voimakkaita, vahvoja ja itsenäisiä päätöksentekijöitä julkisessa ja yksityisessä elämässään. Naiset puolestaan ovat hoivaavia ja äidillisiä, eivätkä kykene johtotehtäviin – vaan heille ominaisinta on kodista ja perheestä huolehtiminen.

Sukupuoliroolit ovat todennäköisesti myös joidenkin seurantoiminnan käytänteiden takana. Naisen paikka seurahallinnossa on edelleen usein sihteerin vakanssi, ja seuran tapahtumien ruokahuolto lankeaa usein naisjaoston vastuulle. Perinteisten sukupuoliroolien tiedostaminen ja murskaaminen lisäävät sukupuolten välistä tasa-arvoa ehkä enemmän kuin yksittäinen ”kiintiönainen” seurahallinnossa.

5.4. ”Hallituksen keski-ikä on 60 vuotta”

Selvityksen mukaan harrastajien tilanne on ikäryhmittäin tarkasteltuna melko tasa-arvoinen käytettyjen mittareiden valossa. 84 prosenttia vastanneista seuroista tarjosi kaiken ikäisille liikuntapalveluja ikäryhmittäin, ja myös kaiken ikäisille sopiva perheliikunta oli suosittua. Lapset ja nuoret ovat epäilemättä vielä resurssitaistelussa senioreja edellä, mutta tehdyn kyselyn perusteella harrastusmahdollisuuksia liikunta- ja urheiluseuroista löytyy myös vartuneemmalle väelle.

Seurojen päätöksentekoelementtien korkea ikärakenne nousi esille kyselyn vastauksissa. 30 prosenttia vastanneista seuroista ilmoitti, etteivät nuoret osallistu seuran päätöksentekoon. Avointen vastausten perusteella ongelma tuntui kuitenkin koskettavan vieläkin useampaa seuraa. Hallinnon korkea ikärakenne on joissakin seuroissa pakon sanelema juttu: maaseudun autioituessa nuoret muuttavat opiskelujen sekä työn perässä kasvukeskuksiin. Kyselyyn vastanneista seuroista kuitenkin selkeä enemmistö on kaupunkiseuroja, joten pelkäämään tämä ei selitä nuorten vähäistä määrää seurojen päätöksentekoelementeissä.

Joissakin seuroissa puolestaan syytettiin, etteivät nuoret ole kiinnostuneita päätöksenteosta, ja oikeutettiin tällä tavoin hallinnon korkea keski-ikä. On varmasti osittain totta, etteivät nuoria kiinnosta ne päätöksenteon tavat, joita jotkut seurat tarjoavat. Seurahallinnossa pitäisikin miettiä vaihtoehtoisia toimintatapoja päätöksentekoon. Vertailukehittäminen piirin tai liiton tasolla voisi olla hyvä ratkaisu nuorten lisäämiseksi päätöksenteossa. Osalla vastanneista seuroista eri-ikäisten toimijoiden yhteistyö seurahallinnossa tuntui sujuvan esimerkillisesti. Näiden seurojen hyvin toimivista käytännöistä voitaisiin tiedottaa aiempaa enemmän, koska useat seurat pohtivat koko ajan keinoja saadakseen nuoria mukaan seuran päätöksentekoon.

Ikäleikkuria seurojen johtoportaan kukaan kuitenkin tarvitaan. Seurahallinnon olisi epäilemättä hyvä muistuttaa jäsenistöään ikärakenteen osalta – ennen kuin jäsenistö alkaa muistuttaa hallintoa. Vai voiko junioriliikuntaan keskittyneitä seuroja johtaa menestyksekkäästi hallitus, jonka keski-ikä on 60 vuotta?

5.5. Onko erityisliikunnassa ylitarjontaa?

Liikunta- ja urheiluseurat olivat kyselytutkimuksen mukaan varsin passiivisia erityisliikunnan järjestäjiä. Osa seuroista tuudittautui siihen, että kunnat ja vammaisjärjestöt vastaavat erityisliikuntapalveluiden kysyntään, eivätkä olleet itse lainkaan aktiivisia. Osa taas olisi tarjonnut erityisryhmille mielellään palveluita, mutta resurssien puute esti toiminnan. Jotkut seurat olivat jopa hakeneet kunnilta avustuksia erityisliikuntaa varten, mutta tuloksetta. Avustusten saaminen saattaa olla monelle seuralle edellytyksenä erityisliikunnan järjestämiselle, koska fyysisen toimintakyvyn rajoitukset nostavat usein liikuntapalveluiden hintaa esimerkiksi useiden avustajien takia.

Onko erityisliikunnan kentällä liikaa tarjontaa, kun liikunta- ja urheiluseurojen tarjoamia palveluja ei resursoida? Kuunnellaanko erityisryhmien omaa ääntä resursointipäätöksiä tehtäessä? Ainakin Karin (2001) vammaishuippu-urheilijoita käsitelleessä tutkielmassa nähtiin hyvänä vaihtoehtona liikunta- ja urheiluseurojen tarjoamat vammaisurheilupalvelut, miksei niitä siis rahoiteta julkishallinnon toimesta.

Yli kymmenen prosenttia vastanneista seuroista koki erityisliikunnan järjestämisen vaikeaksi ohjaajaresurssien puuttumisen takia. Ammattitaitoisia erityisliikunnan ohjaajia ei löytynyt seuroista. Useat seurat mainitsivatkin tarvitsevansa koulutusta, jotta pystyisivät tarjoamaan liikuntapalveluita erityisryhmille. Erityisliikuntaa on tutkittu vuosikymmenten ajan, joten tietoa erityisryhmien liikunnasta pitäisi olla. Jonkun tahon pitäisi vain organisoida koulutusta seuroille. (Rimpiläinen 2000,97)

Vammaispalvelulakia (380/1987) uudistettiin ja harrastustoimintaan tai muuhun sosiaaliin toimintaan voi tulevaisuudessa saada avustajan käyttöönsä jopa 30 tunniksi kuukaudessa. Harrastusmahdollisuuksien helpottuminen saattaa tuoda lisää erityisryhmiä myös liikuntaseurojen palveluiden käyttäjiksi. Ovatko seurat valmiita vammaispalvelulain uudistukseen?

5.6. Kuka pelkää seksuaalivähemmistöjä?

Seksuaalivähemmistöjen tasa-arvon toteutumisessa oli puutteita, ja muutamissa vastauksissa ilmeni myös syrjiviä asenteita. Pääsääntöisesti seurat kuitenkin suhtautuivat seksuaalivähemmistöihin avoimin mielin. Avoin keskustelun ilmapiiri nähtiin joissakin vastauksissa hyväksi keinoksi ehkäistä syrjintää, ja Uskalla -kampanja sai kiitosta keskustelun herättämisestä. Vastaaville kampanjoille on ilmeisesti jatkossakin tilausta. TUL liittona sekä yksittäiset seurat voisivat aiempaa useammin olla aktiivisesti mukana vastaavissa kampanjoissa.

On helppo kieltää, ettei syrjintää ole mihinkään suuntaan, jos asiasta ei ole edes puhuttu. Tilanne saattaa kuitenkin tulla yllättäen eteen. Seuramme ei kuitenkaan kannusta toimihenkilöitään syrjimään mitään ryhmää ja tällaista toimintaa pidetään epätoivottavana. Uskalla-kampanjan tyylistä toimintaa pitäisi olla enemmän ja näkyvämpänä.

LÄHTEET

- Aalto, Päivi. 2001. Naisten liikuntatalous Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosi-
aalitieteiden laitos. Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon pro gradu -tutkielma. Saata-
villa www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2001861743>>. (Viitattu
1.8.2009)
- Aalto, Seppo. 2008. Kenttien kutsu – urheilu kansanliikkeenä. Teoksessa Kai Häggman et.
al. (toim.) Suomalaisen arjen historia: hyvinvoinnin suomi. Helsinki: Weilin +
Göös, 222–231.
- Aaltonen, Milla, Joronen, Mikko & Villa, Susan. 2009. Syrjintä Suomessa 2008. Saatavilla
www-muodossa: URL <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/sivut_print_book.pdf>.
(Viitattu 4.9.2009)
- Ala-Vähälä, Timo. 2006. Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2005. Ope-
tusministeriön julkaisuja 2006:21. Saatavilla www-muodossa: URL
<[http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/raportti_kuntien_erityisliikunnan_tilan-
teesta_vuonna_2005?lang=fi&extra_locale=fi](http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/raportti_kuntien_erityisliikunnan_tilan-
teesta_vuonna_2005?lang=fi&extra_locale=fi)>. (Viitattu 25.8.2009)
- Bourdieu, Pierre. 1987. Sosiologian kysymyksiä. Suom. J. P. Roos. Tampere: Vastapaino.
- Bruun, Niklas & Koskinen, Pirkko K. 1997. Tasa-arvolaki. Helsinki: Lakimiesliiton kus-
tannus.
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011. Saatavilla www-muodossa: URL <[http://www.
stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3757.pdf](http://www.
stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3757.pdf)>. (Vii-
tattu 7.9.2009)
- Heino, Tarja. 2008. Perheet ja lapset toimeentulotuen piirissä. Saatavilla www-muodossa:
URL <[http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/yksinhuoltajaperheiden
_tttasiakkuus_2008.pdf](http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/yksinhuoltajaperheiden
_tttasiakkuus_2008.pdf)>. (Viitattu 10.9.2009)
- Hentilä, Seppo. 1982. Suomen työläisurheilun historia I. Hämeenlinna: Karisto.
- Hentilä, Seppo. 1984. Suomen työläisurheilun historia II. Hämeenlinna: Karisto.
- Hentilä, Seppo. 1987. Suomen työläisurheilun historia III. Hämeenlinna: Karisto.
- Hihnala, Paula (toim.) 1996. Liikkeen puolesta. Työväen urheiluliiton naisia 1919—1996.
Helsinki: Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry.
- Holm, Susanna. 2002. Liikuttaako sukupuolten tasa-arvo? Tapaustutkimus SLU:n tasa-
arvoprojektien toteutumisesta liikuntajärjestöissä vuosina 1995–2000. Jyväskylä:
Jyväskylän Yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma.

- Saatavilla www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2002887104>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Huovinen, Mirja. 1992. Äidiltä tyttärelle. Säynätsalon riennon naisia 1922–1992. Vaajakoski.
- Ilmanen, Kalervo, Itkonen, Hannu, Matilainen, Pertti & Vuolle, Pauli. 2004. Urheilun julkisuuskuva. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ilmonen, Kaj. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Matti Siisiäinen Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 15–42.
- Itkonen, Hannu. 1996. Kenttien kutsu: tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.
- Itkonen, Hannu. 1999. Liikunnan kansalaistoimijakenttä muutoksessa. Teoksessa Kimmo Suomi (toim.) Vaajan virran Vuolteesta – kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 111–130.
- Itkonen, Hannu & Vehviläinen, Hanna. 2009. Mimmiliigasta maailmalle – tutkimus suomalaisen naisjalkapalloilun muutoksesta. Joensuu: Ilias.
- Kangas, Olli, Nordberg, Leif, Penttilä, Irmeli & Ritakallio, Veli-Matti. 2003. Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla – väliaikaista vai pysyvää. Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 2003:7. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3745.pdf&title=Suomalainen_koyhyys_1990_luvun_lopulla__tiivistelma_fi.pdf>. (Viitattu 3.9.2009)
- Kari, Tanja. 2001. Vammaishuippu-urheilijana Suomessa: tutkimus toimintaympäristön ja sisäisten motivaatiotekijöiden merkityksestä vammaisurheilussa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2001862000>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Kiipeli, Satu. 2009. Jalkapalloa jokaiselle? – Palloliiton Uudenmaan piirin tasa-arvoselvitys. Saatavilla www-muodossa: URL <http://uusimaa.palloliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/29802/file/Tasa-arvoselvityslopullinen7-2-2009.pdf>. (Viitattu 26.8.2009)
- Knuutila, Simo. 1998. Poliitiikan filosofia ja hyvän valtion tulevaisuus. Teoksessa Erkki Kemppainen & Mikko Mäntysaari (toim.) Aristoteles, Rawls ja sosiaalipoliitiikka: keskustelua hyvinvointivaltion peruskysymyksistä eurooppalaisten ajatteluperinteiden valossa. Helsinki: Stakes, Raportteja 223, 3–8.

- Koriseva, Eija. 1992. Tampereen työväen naisvoimistelijat 1932–1992. Tampere. Kuntalaki 17.3.1995/365. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kuntalaki>>. (Viitattu 8.9.2009)
- Laine, Leena. 1996. Voimistelevat ja urheilevat aatteen sisaret. Piirteitä työläisnaisten liikuntakulttuurin kehityksestä. Teoksessa Paula Hihnala (toim.) Liikkeen puolesta. Työväen urheiluliiton naisia 1919—1996. Helsinki: Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry, 9 – 94.
- Laine, Leena. 2000. Työväen urheiluliikkeen naiset. Helsinki: Otava.
- Laine, Leena. 2004. Naisten urheilun reunaehdoista – kokemuksia yleisurheilusta ja hiihdosta 1940-luvulle. Teoksessa Kalervo Ilmanen (toim.) Pelit ja kentät: kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 117–134.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20naisten%20ja%20miesten%20>>. (Viitattu 8.9.2009)
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>>. (Viitattu 8.9.2009)
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=toimeentulotuki>>. (Viitattu 10.9.2009)
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>>. (Viitattu 10.9.2009)
- Lax, Marita & Salminen, Mari. 2000. Lisääkö liikunta suvaitsevaisuutta? Liikunnan suvaitsevaisuustyön mahdollisuudet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaali-tieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2000835219>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Lempiäinen, Kirsti. 2003. Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.
- Liikuntalaki 18.12.1998/1054. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19981054?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=liikuntalaki>>. (Viitattu 8.9.2009)
- Maahanmuuttajanaisten liikuntaverkon julkilausuma. 18.8.2009.

- Makkonen, Timo. 2000. Rasismi Suomessa 2000. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/julkaisut/rasismi_suomessa/RS2000%202painos.pdf>. (Viitattu 21.9.2009)
- Marin, Marjatta. 1999. Kohti hyvää ja monipuolista vanhuutta. Teoksessa Kimmo Suomi (toim.) Vaajan virran Vuolteesta – kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 111–130.
- Moisio, Pasi. 2004. Köyhyyden pitkittäinen rakenne: tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 69, 341–359. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/B5D8396D-7BE6-4F7B-B199-F42EA79D6A9B/0/yp42004.pdf>>. (Viitattu 9.9.2009)
- Myren, Kati. 1999. Pois paitsiosta – maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajanvietto Suomessa. Jyväskylä: Likes.
- Myren, Kati. 2003. Kohtaamisia liikunnan kentällä – liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996–2002. Jyväskylä: Likes.
- Nozick, Robert. 1974. Anarchy, state and utopia. New York: Basic Books.
- Opetusministeriö. 2002. Erityisliikunnan arviointiraportti valmistunut –tiedote. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2002/11/erityisliikunnan_arviointiraportti_valmistunut?lang=fi>. (Viitattu 1.9.2009)
- Opetusministeriö. 2005. Tasapeli – sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolivaikutusten arvioiminen liikunta-alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:3. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/OPM_274_tr03.pdf?lang=fi>. (Viitattu 20.8.2009)
- Opetusministeriö. 2009a. Maahanmuuttajaväestön asema Opetusministeriön tehtäväalueilla. Opetusministeriön politiikka-analyysjä 2009:3. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/Pol0309.pdf?lang=fi>>. (Viitattu 25.8.2009)
- Opetusministeriö. 2009b. Työryhmä esittää liikuntalakiin muutoksia –tiedote. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/09/liikuntalaki.html?lang=fi>>. (Viitattu 22.9.2009)
- Paavola, Minttu. 2003. Korkokengillä vai nappiksilla? Tutkimus naiseuden ja jalkapalloilun yhdistämisestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitok-

- sen pro gradu –tutkielma. Saatavilla www-muodossa: URL
<<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2003889178>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavilla www-muodossa: URL
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>>. (Viitattu 7.9.2009)
- Petäjaniemi, Tuulikki. 2001. Tasa-arvolainsäädäntö ja liikunta. Teoksessa Kimmo Aaltonen (toim.) Liikunnan ja urheilun oikeus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma, 157–167.
- Puhakka, Sirpa. 1992. No SAINT - Nainen ja asepalvelus. Helsinki: Suomen sadankomitealiitto.
- Rawls, John. 1988. Oikeudenmukaisuusteoria. Suom. Terho Pursiainen. Porvoo: Helsinki: Juva: WSOY.
- Rawls, John. 2007. Kansojen oikeus; julkisen järjen puolustus. Suom. Leo Näreaho. Helsinki: Gaudeamus.
- Rikoslaki 19.12.1889. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki>>. (Viitattu 8.9.2009)
- Rimpiläinen, Sari. 2000. Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia – erityisliikunnan tapaustutkimus Jyväskylässä. Jyväskylän yliopisto. Liikunta suunnittelun ja hallinnon pro gradu –tutkielma. Saatavilla www-muodossa: URL
<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9756/saririmp.pdf?sequence=1>>. (Viitattu 3.9.2009)
- Ruonavaara, Hannu. 1998. ”Vanhat” yhteiskunnalliset liikkeet moraalisaatteen projekteina. Teoksessa Kaj Ilmonen & Matti Siisiäinen Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 43–57.
- Sihvola, Juha. 2007. John Rawls ja kansojen oikeuden filosofinen tausta. Teoksessa John Rawls Kansojen oikeus; julkisen järven puolustus. Helsinki: Gaudeamus, 269–302.
- SLU. 2005a. Lupa kuulua – lupa näkyä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt liikunnassa ja urheilussa. Saatavilla www-muodossa: URL <http://uusimaa.palloliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/29802/file/Tasa-arvoselvityslopullinen7-2-2009.pdf>. (Viitattu 26.8.2009)
- SLU. 2005b. Näköaloja laaja-alaisiin tasa-arvokysymyksiin. Helsinki: SLU.
- SLU. 2005c. Miehet ja naiset numeroina liikunnassa ja urheilussa 2004. Helsinki: SLU.

- SLU. 2007. Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet. Saatavilla www-muodossa: URL
<http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/2bab011c1c37bdaffae5cce24b2ea7da/1251713496application/pdf/181447/reilupeli_julkaisu_A5_0407.pdf>. (Viitattu 31.8.2009)
- SLU. 2009a. Uskalla olla oma itsesi. Saatavilla www-muodossa: URL
<<http://www.slu.fi/?x13001=1366816>>. (Viitattu 16.10.2009)
- SLU. 2009b. Wilson Kirwa haastaa urheiluseurat mukaan Syrjinnästä vapaa alue -
kampanjaan. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.slu.fi/?x13001=1601438>>. (Viitattu 16.10.2009)
- SLU & Suomen Kuntoliikuntaliitto. 2008. Senioriliikuntatutkimus 2007–2008. Saatavilla
www-muodossa: URL <<http://www.slu.fi/@Bin/453031/Senioriliikuntatutkimus-2008-yhteenveto.pdf>>. (Viitattu 1.9.2009)
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2009. Saatavilla www-muodossa: URL
<<http://www.stm.fi/tasa-arvo/vastuutahot>>. (Viitattu 12.10.2009)
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Aikuisliikunta. Helsinki: Suomen Kuntour-
heiluliitto.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret. Helsinki: Nuori Suomi ry.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Vapaaehtoistyö. Helsinki: SLU.
- Tarkki, Jarmo. 1998. Tasa-arvo umpikujassa? Teoksessa Tuulikki Petäjäniemi & Jarmo
Tarkki Tasa-arvo: saavutuksia ja haasteita. Jyväskylä: Atena, 77–261.
- Tasa-arvoklinikka. 2009. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.tasa-arvoklinikka.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=192>.
- Tiihonen, Arto. 1996. Urheilullisen miehen mahdolliset maskuliinisuudet. Jyväskylän yli-
opisto. Liikuntasosiologian lisensiaattitutkimus.
- Tilastokeskus. 2009. Suomen väestö 2008. Saatavilla www-muodossa: URL
<http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001_fi.html>. (Viitattu 21.9.2009)
- TUL. 2003. TUL:n liikuntapoliittinen ohjelma. Saatavilla www-muodossa: URL
<<http://www.tul.fi/fi/jasenpalvelut+ja+materiaalit/ohjelmat/>>. (Viitattu 24.8.2009)
- TUL. 2005. Tasa-arvosuunnitelma 19.10.2005.
- TUL. 2006a. TUL:n tasa-arvotoimenpideohjelma 20.2.1996.
- TUL. 2006b. TUL:n toimintakertomus 2005.
- TUL. 2007. TUL:n toimintakertomus 2006.
- TUL. 2008a. Peruskartoitus tasa-arvon toteutumisesta TUL:ssa liitto- ja piiritasolla.
- TUL. 2008b. TUL:n toimintakertomus 2007.

- TUL. 2009. TUL:n toimintakertomus 2008.
- TUL. n.d. TUL:n piirien mallisäännöt. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www-tul.fi/fi/jasenpalvelut+ja+materiaalit/saannot/tuln+piirien+mallisaannot/>>. (Viitattu 21.8.2009)
- TUL. n.d. TUL:n seurojen mallisäännöt. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www-tul.fi/fi/jasenpalvelut+ja+materiaalit/saannot/tuln+seurojen+mallisaannot/>>. (Viitattu 24.8.2009)
- TUL. n.d. Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry:n säännöt. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www-tul.fi/fi/jasenpalvelut+ja+materiaalit/saannot/tuln+saannot/>>. (Viitattu 21.8.2009)
- Valtion liikuntaneuvosto, erityisliikunnan jaosto. 2003. Erityisryhmien liikunnan käsitteistö. Saatavilla www-muodossa: URL <http://www.soveli.fi/mp/db/file_library/x/IMG/12875/file/erityisliikunta_kasitteet.doc>. (Viitattu 15.10.2009)
- Vasara, Erkki. 1992. Liikunta sirpaloituu. Teoksessa Teijo Pyykönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 421–455.
- Vehviläinen, Hanna. 2008. Alussa oli mimmiliiga: naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina 1971–2006. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200902151065>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Vehviläinen, Hanna. 2009. Naisten jalkapallo: Huippu-urheiluksi kolmessa vuosikymmenessä. Liikunta ja Tiede 46, 12–17.
- Virtanen, Sirkku. 1999. Dropout -ilmiö naisjalkapalloilussa: tapaustutkimus nuorten naisjalkapalloilijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu –tutkielma. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1999805779>>. (Viitattu 24.9.2009)
- Väestöliitto. 2009. Yksinhuoltajuuden tukeen uusia ratkaisuja. Lehdistötiedote. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.vaestoliitto.fi/?x11011=27196>>. (Viitattu 9.9.2009)
- Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21. Saatavilla www-muodossa: URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuuslaki>>. (Viitattu 8.9.2009)